શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા

તેનું

પદ્યમાં ગુજરાતિ ભાષાંતર

મૂલ શ્લોક સહિત.

કિંમત રૂ ૦ાા

ॐ

श्रीमद्भगवद्गीता

तेनुं

પદ્યમાં ગુજરાતિ ભાષાંતર.

મૂલ શ્લોક સહિત

ભાષાંતર કર્ત્તાયે છપાવી

પ્રસિદ્ધ કરયું.

મોહમયપુર.

મુંબઈ વર્તમાન મુદ્રાયંત્ર.

સંવત ૧૯૩૮. સને ૧૮૮૨.

મૂલ રૂ૦॥

૧૪(૭

વેદાંત મહિમા.

અનુષ્ટુપ્.

॥ तावद्गर्जन्ति शास्त्राणि जंबुकाविपिने यथा ॥
॥ नगर्जाते महाशक्ति र्यावद्वेदांत केसरी ॥ १ ॥

અર્થ (દુહો.)

બળિ વેદાંત ગજે નહીં, જ્યાંસુધિ એ ¹ બહુવાળ,
ગજે ત્યાંસુધિ શાસ્ત્ર સૌ, વનમાં જેમ શિયાળ. ૧.

---

૧. બહુ છે વાલ એટલે કેશવાળી જેને એવો સિંહ.

ॐ

પ્રસ્તાવના.

ઉપજાતિ.

ઐશ્વર્ય આદી ષડ ગૂણવાળા, વદાય જે નામથિ તે સુવાળા,
વિદ્યાગુરૂ મૂજ અતી સુજાણ, તેને નમી આ વદુછુજ વાણ. ૧

આપણો આર્ય ધર્મ અતી પ્રાચીનછે, તેનું ખરૂં સ્વરૂપ વેદમાંથી માલમ પડેછે. સૂત્ર, સ્મૃતિ તથા પુરાણ એ સર્વે ગ્રંથો વેદને પ્રમાણ ગણેછે, તે ઉપરથી જણાયછે કે વેદ સર્વેનું મૂળછે. એ વેદ અને તે પછી લખાએલા પુસ્તકોને આપણા આર્ય પૂર્વજોએ વિદ્યાના અઢાર પ્રસ્થાનમાં સમાવ્યાછે, તેમના નામ-રૂગ્, યજુ, સામ અને અથર્વ, એ ચાર વેદ, શીક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરૂક્ત, છંદ અને જ્યોતિષ, એ છ વેદના અંગ, આયુર્વેદ, ધનુર્વેદ, ગાંધર્વવેદ તથા અર્થવેદ એ ચાર ઉપવેદ, અને ધર્મશાસ્ત્ર, ન્યાય, મીમાંસા અને ઇતિહાસ પુરાણ, એ ચાર વેદના ઉપાંગ મલી વિદ્યાના અઢાર સ્થાન કહેવાછે; જેમાં આપણા આર્યોની સમગ્ર વિદ્યા આવી જાયછે. તેમાં મંત્ર અને બ્રાહ્મણ મલી વેદ કહેવાય છે. ગાયત્ર્યાદિ છંદોરૂપ રૂચાઓ મંત્ર કહેવાયછે. યજ્ઞ કરવાની વિધિ, તેની પ્રશંસા અને તે બંનેથી વિલક્ષણ વાક્યો જેમાંછે, તે બ્રાહ્મણ કહેવાયછે. ચારે વેદના સંહિતા એટલે મંત્ર ભાગમાં ઘણું કરી વિરાટ સ્વરૂપ ઇંદ્રના તથા તેના અંગભૂત પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, અને આકાશ, એ પાંચ

મહાભૂતોની નિત્યયજ્ઞ દ્વારા કામ્ય ઉપાસના કહેલી છે. જેમાં યુદ્ધમાં શત્રુઓને જીતવા, શરીર દૃઢ થવા, સોવર્ષ જીવવા, ધન સંપત્તિ મેળવવા, જીતેંદ્રિય રહેવા તથા પોતાને ત્યાં શૂરવીર પ્રજા ઉત્પન્ન થવા માટે પ્રૌઢ સ્તુતિ કરેલ છે; અને ઇંદ્ર તથા પંચભૂતોનો મહિમા વર્ણવેલ છે. જે વાસ્તવિક જોતાં યથાર્થ લાગે છે, કારણ સૃષ્ટિમાં સર્વ પ્રાણીના દેહ ઇશ્વરના અંગભૂત પંચમહાભૂતોથી બનેલા છે, ને તેમના જીવાત્મા ઇશ્વરથી થયેલા છે પંચમહાભૂતોમાંથી એકનો પણ જો કોપ થાય તો સૃષ્ટિમાંનો કોઇપણ પ્રાણી જીવી શકે નહીં. માટે વેદમાં કહેલ ઉપાસના માર્ગે નિત્યયજ્ઞ દ્વારા સર્વ મનુષ્યે આચરવા યોગ્ય છે.

ઋગ્વેદનો ઐતરેય, કૃષ્ણયજુર્વેદનો તૈત્તિરીય, શુક્લયજુર્વેદનો શતપથ, સામવેદના આઠમાંનો મુખ્ય તાંડ્ય તથા અથર્વવેદનો ગોપથ બ્રાહ્મણ કહેવાય છે; જેમાં યજ્ઞાદિ કરવાની વિધિ, તેના સ્તોત્ર અને ક્યાંક ક્યાંક નીતિ તથા ઇતિહાસાદિ ઉપર વાક્યો છે. બ્રાહ્મણ ગ્રંથોના અંતર્ગત આરણ્યક અને આરણ્યકના અંતર્ગત ઉપનિષદ્ છે. ઋગ્વેદના ઐતરેયારણ્યકમાં ઐતરેય ઉપનિષદ્ છે, બીજા કૌષિતક્યાદિ નવ છે પણ સર્વમાં ઐતરેય અને કૌષિતકી મુખ્ય છે. કૃષ્ણયજુર્વેદના તૈત્તિરીયારણ્યકમાં તૈત્તિરીય ઉપનિષદ્ છે, બીજા કઠવલ્યાદિ એકત્રીશ છે, પણ તે બધામાં તૈત્તિરીય, કઠવલ્લી, શ્વેતાશ્વતર અને મૈત્રાયણીય મુખ્ય છે. શુક્લ યજુર્વેદનો બૃહદારણ્યક ઉપનિષદ જ છે, ને બીજા ઇશાવાસ્યાદિ અઢાર છે, પણ તે સર્વમાં બૃહદારણ્યક અને ઇશાવાસ્ય મુખ્ય છે. સામવેદનો છાંદોગ્ય ઉપનિષદ જ છે, ને બીજા કેનાદિ પંદર છે, પણ એ બધામાં છાં-

યોગ્ય તથા કેન મુખ્યછે. અથર્વવેદના બધા મળી એકત્રીશ ઉપનિષદ્ છે, જેમાં પ્રશ્ન, મુંડક, માંડુક્ય તથા નૃસિંહતાપની મુખ્યછે. એ ચારે વેદના ઉપર કહેલા આરણ્યક તથા મુખ્ય ઉપનિષદોમાં ઘણું કરીને જીવ, ઇશ્વર તથા જગત્ સંબંધી ઘણાજ ઉત્તમ વિચારોછે; સંહિતા ભાગમાં પણ ક્યાંય ક્યાંય એ સંબંધી શ્રુતિયોછે. જે સર્વે સમજવાથી અત્યંત દુઃખનિ નિવૃત્તિ અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષ થાયછે, માટે તે સર્વ મનુષ્યે સમજવા યોગ્ય છે.

વેદના અંગોમાંના, પાણિનિઆદિ ઋષિયોયે રચેલ શીક્ષામાં વેદના સ્વર તથા વર્ણના શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવાની રીત કહેલ છે; અનેક પ્રાતિશાખ્ય ગ્રંથો પણ શીક્ષાના અંતર્ગત છે. બોધાયન, આપસ્તંબ તથા આશ્વલાયનાદિ ઋષિકૃત કલ્પસૂત્રોમાં વેદમાં કહેલ કર્મોના અનુષ્ઠાનની રીતિ કહેલી છે. પાણિનિ મુનિકૃત વ્યાકરણ અને તે ઉપર કાત્યાયન તથા પતંજલિયે કરેલ વાર્તિક અને ભાષ્યથી વેદના શબ્દોની શુદ્ધતાનું જ્ઞાન થાયછે. બીજાપણ વ્યાકરણના ગ્રંથો વ્યાકરણના અંતર્ગતછે. યાસ્ક મુનિયે રચેલ નિરૂક્તમાં વેદના કઠણ પદોના અર્થ સમજાવેલછે; તેણે રચેલ નિઘંટુ તથા અમરસિંહાદિયે રચેલ કોશો પણ નિરૂક્તના અંતર્ગતછે. પિંગલ મુનિકૃત છંદસૂત્રથી ગાયત્ર્યાદિ છંદોની રચનાનું જ્ઞાન થાય છે. એ સંબંધી બીજા વૃત્તરત્નાકરાદિ ગ્રંથ પણ વેદનાં છંદરૂપ અંગમાં આવી જાય છે. જ્યોતિષ ગ્રંથોથી કાળનું જ્ઞાન થાયછે, જેની યજ્ઞાદિ કર્મમાં જરૂર પડેછે, જેથી તેપણ વેદનું અંગ કહેવાય છે ખગોલનું જ્ઞાન પ્રતિપાદન કરનાર સૂર્યસિદ્ધાંત, આર્યસિદ્ધાંત તથા સિદ્ધાંતશિરોમણ્યાદિ ગ્રંથો

જ્યોતિષના ગ્રંથ કહેવાયછે. તેમાં પૃથ્વી પોતાના અંગ ઉપર ફરે છે, એમ આર્યસિદ્ધાંતના આરંભમાંજ કહેલું છે. પૃથ્વી ગોલ પિંડ અથવા કદંબપુષ્પ જેવી છે, તે આકાશમાં નિરાધાર છે, તેની છાયા પડવાથી ચંદ્રગ્રહણ થાય છે અને ચંદ્ર આડે આવ્યાથી સૂર્યગ્રહણ થાય છે, એમ ઉપલા સર્વ ગ્રંથોમાં કહેલછે. પૃથ્વીમાં આકર્ષણ શકિત છે, તે પદાર્થોને પોતા તરફ ખેંચેછે, એમ સિદ્ધાંતશિરોમણિના ગોલાધ્યાયમાં કહેલું છે. સૂર્ય સિદ્ધાંતના સ્પષ્ટાધિકારમાં ગ્રહો આકર્ષણથી ખેંચાય છે, એમ સાફ લખેલું છે. વલી એ ગ્રંથોમાં ચંદ્ર સૂર્યના ગ્રહણ શોધિ કાહાડવાની ગણિત, ગ્રહોના વર્ષ એટલે તેમના રાશિચક્ર ભોગવવાના કાલ, તેમનું કદ, તે તથા નક્ષત્રો સર્વ ગોળછે, તે કેટલા દૂરછે, તે સર્વે સૂર્યના પ્રકાશથીજ પ્રકાશે છે, તે બધા લોકછે, એવા અસંખ્ય બ્રહ્માંડ આકાશમાં નિરાધાર રહેલછે, આપણા પંદર દિવસનો ચંદ્રનો એક દિવસ, સૌર, સાવન તથા ચાંદ્ર, એ ત્રણ પ્રકારના માન તથા ચાંદ્રમાન પ્રમાણે થતી દિવસોની ઘટ પુરી કરવા માટે અધિક માસ, ભૂગોળની ધરી એજ મેરૂ, તેની ઉત્તર ટોચ આગલ સર્વથી ઊંચો ધ્રુવ દેખાયછે, ત્યાંથી સૂર્ય પૂર્વમાંથી દક્ષિણમાં ને દક્ષિણમાંથી પશ્ચિમ ને પશ્ચિમમાંથી ઉત્તર અને ઉત્તરમાંથી પાછો પૂર્વમાં જતો દેખાયછે. ત્યાં છ માસની રાત્રી તથા તેટલાજ વખતનો દિવસ થાયછે. દક્ષિણ ટોચ આગલ તેથી ઉલટું દેખાયછે, એટલે ઉત્તરમાં છ માસની રાત્રી હોય તો ત્યાં છ માસનો દિવસ હોયછે, ને ઉત્તરમાં દિવસ હોય તો દક્ષિણમાં રાત્રી હોય છે. ત્યાંથી સૂર્ય પૂર્વમાંથી ઉત્તરમાં ને પછી પશ્ચિમ પછી દક્ષિણ ને પછી પાછો પૂર્વમાં જતો દેખાય છે. ઉત્તર ધ્રુવ

દેવ અને દક્ષિણ ધ્રુવ રાક્ષસના સ્થાન કહેલા છે; ઇત્યાદિ ઘણી ઘણી સમજવા યોગ્ય બાબતો કહેલછે. વલી ચાર વેદમાં પણ સૂર્ય સંબંધી ઘણાક મંત્રોમાં, સૂર્યજ આપણી પૃથ્વી તથા આકાશમાં રહેલ ગ્રહાદિને આકર્ષણથી ધારણ કરી રાખ્યાછે, તેનાથીજ વર્ષાદ તથા રૂતુઓ થાયછે, તેજ સર્વ ભૂતપ્રાણીનું પોષણ કરે છે તથા તેનોજ પ્રકાશ પડવાથી ગ્રહાદિ પ્રકાશેછે, ઇત્યાદિ જ્યોતિષને લગતી બાબતો પણછે.

આયુર્વેદના સુશ્રુત, ચરક અને વાગ્ભટ્ટાદિ ચિકિત્સા ગ્રંથો છે, જેમાં શરીરનું આંતરીય જ્ઞાન, દિવસ રાત્રી તથા રૂતુરૂતુમાં કેમ વર્તવું તે વિધિ, વ્યાયામ, રોગના નિદાન, તેના સ્વરૂપ તથા તેમના ઉપર ઔષધિ અને શસ્ત્રના ઉપાય, ઔષધિ વિગેરે પદાર્થોના ગુણદોષ તથા પચીશ વર્ષ પુરૂષ અને સોળ વર્ષ સ્ત્રી ઉમરમાં આવ્યા કહેવાયછે, તેની પહેલાં પ્રજા થાય તો તે થોડી આયુષવાળી તથા દુર્બળ થાયછે, ઇત્યાદિ કહેલછે. વાત્સ્યાયનકૃત કામશાસ્ત્રનો પણ વૈદ્યશાસ્ત્રમાં અંતર્ભાવ છે. વિશ્વામિત્રકૃત ધનુર્વેદમાં યુદ્ધ કરવાની તથા શસ્ત્ર અસ્ત્ર મૂકવાની રીત કહેલીછે. ભરતે પ્રગટ કરેલ ગાંધર્વવેદમાં ગાયન ગાવા, નૃત્ય કરવા તથા વાદ્ય વગાડવાની રીત વિસ્તારથી નિરૂપણ કરેલીછે. સામવેદજ ગાયનમાં ગવાયછે. સંગીત રત્નાકરાદિ ગાયન સમજવાના ગ્રંથો તથા કાવ્ય નાટક અને અલંકાર શાસ્ત્ર પણ એમાં અંતર્ગતછે. અર્થવેદમાં નીતિશાસ્ત્ર, શિલ્પ વિદ્યા, કૃષિવિદ્યા, પાકશાસ્ત્ર, ચોસઠકલા, નવરત્નપરીક્ષા, પશુવિદ્યા, ભૂગર્ભશાસ્ત્ર, પદાર્થવિજ્ઞાન, તથા ધનપ્રાપ્તિના ઉપાય બોધક સર્વ શાસ્ત્ર આવી જાયછે.

ધર્મશાસ્ત્રના બોધાયન, આપસ્તંબ તથા આશ્વલાય-

નાદિ મુનિકૃત ગૃહ્યસૂત્રો, મનુ યાજ્ઞવલ્કય આદિ લઈ વીશ સ્મૃતિ અને સાંખ્ય તથા યોગ ગ્રંથો છે. તેમાં મુખ્યત્વે કરી ગૃહ્યસૂત્રોમાં જાત કર્મથી લઇને અંત્યેષ્ટિ પર્યંત સોલ સંસ્કાર તથા નિત્ય કર્મની રીતિ સૂચવેલછે. અંત્યેષ્ટિ કર્મમાં બોધાયન તથા આશ્વલાયને નિયોગની રીતિ કહીછે. તેમ કૃષ્ણ યજુર્વેદના તૈત્તિરીય આરણ્યકના છઠા પ્રપાઠકમાં બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય તથા વૈશ્ય એ ત્રણે વર્ણને માટે સ્પષ્ટ રીતે નિયોગ કહેલોછે. સ્મૃતિયોમાં સર્વથી મોટી અને સર્વને આદિ મનુ મુખ્યછે, તેમાં વર્ણ, આશ્રમ, રાજા તથા સ્ત્રિયોના ધર્મ, આપણા આર્યોના ઇનસાફ તથા વારસા હિસ્સાના કાયદા વિગેરે ઘણી સમજવા યોગ્ય બાબતોછે. સાંખ્ય શાસ્ત્ર કપિલ મહામુનિકૃતછે, તેમાં વિષય નિરૂપણ, પ્રકૃતિના કાર્ય મહત્તત્વાદિ, વિષયથી વૈરાગ્ય, પાપક્ષય નિર્ણય તથા પ્રકૃતિ પુરૂષના વિવેકથી પુરૂષનું અસંગજ્ઞાન કહેલછે. યોગશાસ્ત્ર પતંજલિ મુનિ પ્રણીતછે, તેમાં ચિત્તવૃત્તિના નિરોધરૂપ સમાધિ, તેના અભ્યાસ વૈરાગ્યરૂપ સાધન તથા યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ, એ આઠ સમાધિના અંગ, યોગ વિભૂતિ તથા યોગનું ફલ નિદિધ્યાસન સિદ્ધિ કહેલ છે.

ન્યાયના ગૌતમમુનિયે રચેલ ન્યાયસૂત્ર તથા કણાદરુષિયે રચેલ વૈશેષિક સૂત્ર છે તેમા પદાર્થ તથા તેમના ધર્મનું વિવેચન કરી ઇશ્વરતત્વ સમજાવેલછે.

મીમાંસાના પૂર્વ તથા ઉત્તર એવા બે ભેદ છે. પૂર્વ મીમાંસા જૈમિની મુનિકૃત છે, તેમાં વેદ કહેલ કર્મ કરવા સંબંધી વિસ્તારથી વિચાર કરેલછે. ઉત્તર મીમાંસા વ્યાસ

મહામુનિકૃત છે, તેના ઉપર શ્રીશંકરાચાર્યે યથાર્થ ભાષ્ય કરેલું છે તે શારીરક મીમાંસા, વેદાંતસૂત્ર અથવા વ્યાસ સૂત્ર પણ કહેવાય છે. તેમાં સર્વ ઉપનિષદ વાક્યોનું અદ્વિતીય બ્રહ્મમાં તાત્પર્ય છે એમ, જ્ઞાન તથા ઉપાસનાના સાધનનો વિચાર અને જ્ઞાન ઉપાસનાનું ફલ કહેલછે.

ઇતિહાસ પુરાણમાં આદિકવિ વાલ્મીક રૂષિકૃત શ્રીરામાયણ, વેદવ્યાસકૃત શ્રીમહાભારત તથા અઢાર પુરાણ અને ઉપપુરાણ કહેવાય છે, પણ તે સર્વમાં શ્રીરામાયણ તથા મહાભારત મુખ્યછે. તે સર્વમાં વર્ણાશ્રમના ધર્મ, રાજા તથા સ્ત્રિઓના ધર્મ, આપદ્ધર્મ, રાજનીતિ, રાજાઓના ઇતિહાસ અને પ્રસંગે પ્રસંગે અનેક વિષય તથા મોક્ષ સંબંધી વિચાર જણાવેલછે. વળી કેટલાક રૂપક અલંકારછે, જેનું બીજ વેદોમાંથી મળી આવેછે, ત્યાં વેદના સર્વ ગ્રંથ ઉપર ભાષ્ય કરનાર શ્રીસાયનાચાર્યે સ્પષ્ટ રીતે સમજાવેલછે. જે જાણ્યા સિવાય એ રૂપક અલંકારની મતલબ બરાબર સમજાય એમ નથી.

તે બધામાં શ્રીમહાભારત પાંચમો વેદ કહેવાય છે, કારણ તેમાં વેદનો સર્વ અર્થ સમાવેલ છે. અને ભારતનો સર્વ સાર સંક્ષેપથી શ્રીમદ્‌ભગવદ્‌ગીતામાં કહેલછે, જેથી એ સર્વ શાસ્ત્રમયી કહેવાય છે. ઉપરાંત વેદાંતશાસ્ત્રના પ્રસ્થાન ત્રણ કહેવાય છે, જેમાં ઉપનિષદ્ તથા વ્યાસસૂત્ર અને જેમાં ઘણું કરી ઉપનિષદ્વાક્યોજ શ્લોકરૂપ છે, એવું બીજું ભગવદ્‌ગીતા કહેલછે. એ ત્રણે પ્રસ્થાન ઉપર જગદ્‌ગુરૂ શ્રીશંકરાચાર્યે સુગમ રીતે યથાર્થ ભાષ્ય કરેલાંછે. એ ભગવદ્‌ગીતારૂપ અમૃત, કૌરવ તથા પાંડવોના યુદ્ધના આરંભ વ-

અંતે, સંબંધીઓને જોઇ અર્જુનને ઉત્પન્ન થયેલો ખેદ ટાલવા માટે, શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ સર્વ ઉપનિષદ્‌રૂપ ગાયોમાંથી દોહી, તે બુદ્ધિમાન અર્જુનરૂપ વાછડાને પાયું. જેથી તેને થયેલો ખેદ ટળી ગયો, ને તેણે યુદ્ધ કરી રાજ્ય મેલવ્યું. જે ઘણો કાળ ભોગવી તે શ્રીકૃષ્ણથી પ્રાપ્ત થયેલ આત્મજ્ઞાન વડે મોક્ષને પામ્યો. એ શ્રીભગવદ્‌ગીતામાં સાતસો શ્લોક છે, તેમાં વિશેષે કરી શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માનાજ વાક્ય છે, પણ પ્રસંગમાં કેટલાક ધૃતરાષ્ટ્ર, સંજય તથા અર્જુનના છે. એમાં પ્રસંગે પ્રસંગે જોકે અનેક વિષયો સંક્ષેપથી સૂચવેલ છે, તોપણ એનો મુખ્ય વિષય જીવ બ્રહ્મનું એક્ય છે. એ ગીતા શાસ્ત્ર ભણવાને, મોક્ષની ઇચ્છાવાલા પુરૂષો અધિકારી છે, એમાં સંબંધ બ્રહ્મનો છે, જીવ બ્રહ્મની એકતા એ વિષય છે; અને અત્યંત દુઃખની નિવૃત્તિ ને પરમાનંદની પ્રાપ્તિ થવી, એજ એ શાસ્ત્રનું પ્રયોજન છે.

એના પહેલા અધ્યાયમા, યુદ્ધ કરવા ઉભેલા આતતાયી જેવા બંધુ વર્ગને જોઇને, જોકે આતતાયીને મારવામાં દોષ નથી, તોપણ દયા ઉત્પન્ન થવાથી, "તેને મારીને રાજ્ય મેલવવામાં સુખ નથી થવાનું ઉલ્ટું દુઃખ થશે," એમ માની, અર્જુન શોકસંતાપ યુક્ત થઈ શસ્ત્ર મૂકી રથમાં બેસી ગયેલ છે.

બીજા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ તેનું કારણ પુછ્યું, તો તેના ઉત્તરમાં અર્જુન પોતાના શોકનું કારણ બતાવી, તે ટાલવા માટે શ્રીકૃષ્ણના શરણ ગયો. તેને શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ આત્મા નિત્ય છે ને તેના દેહ નાશવંત છે, એમ વિસ્તારથી સાંખ્ય રીતે સમજાવી, સકામ કર્મની નિંદા અને નિષ્કામ કર્મની સ્તુતિ કરી, પતંજલિ મુનિ

પ્રણીત યોગ શાસ્ત્રમાં કહેલ જ્ઞાનીની સ્થિતિ, ને તે પ્રમાણે વર્તનારને મોક્ષ કહેલછે.

ત્રીજા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણે જ્ઞાનેંદ્રિયને નિયમમાં રાખી કર્મેંદ્રિયથી વ્યાવહારિક કર્મ તથા વિરાટ સ્વરૂપ ઇંદ્ર અને તેના અંગભૂત પંચમહાભૂતની ઉપાસનારૂપ નિયમકર્મ આચરવા, તેમાં જનકાદિ રાજા તથા પોતાનું દૃષ્ટાંત અને નહિ આચરવાથી થતિ હાની તથા પાપ કહિને, આત્મા બુદ્ધિથી પણ પર છે એમ સમજાવી, જ્ઞાનને પ્રતિબંધ કરનાર કામરૂપ શત્રુને જીતવા કહેલછે.

ચોથા અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણે ગુણકર્મથી જાતી, યજ્ઞના પ્રકાર, સર્વ કર્મ બ્રહ્મને અર્પણ કરી અસંગ રહેવાની સૂચના, જ્ઞાનની શ્રેષ્ટતા, તે મેલવવાનો ઉપાય તથા તે જાણ્યાથી જીવબ્રહ્મનું ઐક્ય, અને સંશયવાલા મનુષ્યના આ લોક તથા પરલોક બને બગડેછે, માટે હૃદયમાં રહેલ સંશયને જ્ઞાનરૂપ ખડ્ગથી છેદી, નિશ્ચય બુદ્ધિ કરીને, અસંગ રહી સર્વ વ્યાવહારિક કર્મ આચરવા કહેલછે.

પાંચમાં અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માયે આસક્તિ રહિત થઈ કર્મઆચરવા, પ્રાણી માત્રમાં સમભાવ રાખવા, તે સર્વના હિતમાં તત્પર રહેવા તથા કામક્રોધના વેગથી રહિત થવા, અને એ પ્રમાણે આચરનાર પુરૂષ સર્વ ભૂત પ્રાણીમાં રહેલ પરમાત્માને જોઇને, પોતે તે રૂપજ થાયછે, એમ કહેલું છે.

છઠ્ઠા અધ્યાયમાં, ઇંદ્રિયાદિ વશ્ય કરી આત્મા પોતેંજ પોતાનું હિત કરનાર તથા તેને વશ્ય ન કરવાથી પોતેંજ પોતાનું અહિત કરનારછે, માટે ઇંદ્રિયાદિ વશ્ય કરી અહાર

વિહાર વિગેરે નિયમમાં રાખી સમાધિ કરવાની રીતિ, સમાધિમાં અમુલ્ય બ્રહ્મ સુખનો અનુભવ, સર્વ પ્રાણીને પોતા સમાન ગણવા, સર્વને પોતાના આત્મામાં ને પોતાના આત્માને સર્વમાં જોવા, એમ જોનારને બ્રહ્મનું સાક્ષાત્કાર અને કદિ યોગથી ભ્રષ્ટ થાય તો તેને જન્માંતરમાં સિદ્ધિ કહેલછે.

સાતમાં અધ્યાયમાં, પાછી જ્ઞાનની શ્રેષ્ટતા, જડ ચૈતન્યનો વિવેક, પરમાત્માથીજ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને લય, તેની સર્વ વ્યાપકતા, સત્વ રજ અને તમોગુણથી જગતનો મોહ, માયાનું અનિર્વચનીયપણું, ચાર પ્રકારના ભક્તોમાં જ્ઞાનીની ઉત્કૃષ્ટતા, અવ્યક્ત પરમાત્માને આકારવાન માનનારનું અજ્ઞાન, આત્મસ્વરૂપને માયાનું આચ્છાદન અને આત્માનું સર્વજ્ઞપણું કહેલછે.

આઠમાં અધ્યાયમાં, ઓંકારનું મહાત્મ્ય, આત્મસ્વરૂપને પામનારની પુનર્જન્મ નિવૃત્તિ, શુકલ કૃષ્ણ ગતિ, તથા એને જાણનાર યોગીને મોહ પામ્યા વગર પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ કહીછે.

નવમાં અધ્યાયમાં જ્ઞાનની ઉત્કૃષ્ટતા, આત્માની વ્યાપકતા, માયાના યોગથી એક કલ્પમાં જગતની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ અને બીજામાં નાશ, ઇશ્વરને તેનું પરમાત્મસ્વરૂપ ન જાણીને જે મનુષ્યો આકારવાલા માનેછે, તેને આસુરી જન કહી તેની નિંદા અને ઇશ્વરના પરમાત્મસ્વરૂપને યથાર્થ જાણનારને દૈવીજન કહી તેની સ્તુતિ, ઇશ્વરનું સર્વ શક્તિમાનપણું, તેનું સર્વ ભૂત પ્રાણીમાં સમાનપણું અને તેને તત્વથી જાણનાર કદિ નીચ હોય તોયપણ તેને પરબ્રહ્મની પ્રાપ્તિ કહીછે.

દશમાં અધ્યાયમાં, જગત્ બધું ઈશ્વરરૂપજ છે, તેમાં જે જે વિશેષ પદાર્થો છે, તેનું ઇશ્વરરૂપે નિરૂપણ, અને અંતમાં પરમાત્મા પોતાના એક અંશથીજ સર્વ જગત્ વ્યાપી રહ્યાછે એમ કહેલું છે.

અગ્યારમાં અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માયે અર્જુનને જ્ઞાનદ્વારા વિરાટસ્વરૂપ વિશ્વનું દર્શન કરાવ્યું અને તેની અર્જુને સર્વ ભાવથી સ્તુતિ કરી છે.

બારમાં અધ્યાયમાં નિર્ગુણ બ્રહ્મ જાણવાને જે અશક્ત છે, તેને વિશ્વરૂપ ભગવાનની ભક્તિનું સરલપણું અને ભક્તના લક્ષણ કહ્યાંછે.

તેરમાં અધ્યાયમાં, જે કાંઇ વિકાર પામનાર વસ્તુ તે ક્ષેત્ર અથવા પ્રકૃતિ તથા તેને જાણનાર ક્ષેત્રજ્ઞ અથવા પુરૂષ, એ બનેનું "પ્રકૃતિથી કાર્ય ને પુરૂષ અસંગ" એ પ્રકારનું વિવેચન, અને તે જાણનારને મોક્ષની પ્રાપ્તિ કહીછે.

ચૌદમાં અધ્યાયમાં, સત્વ, રજ, અને તમો ગુણનું વિવેચન, પ્રત્યેક ગુણવાલાની ગતિ, ગુણોથીજ પ્રવૃત્તિ, આત્મા એ ત્રણથી પરછે, અને તેને જાણનારને મોક્ષ કહેલ છે.

પંદરમાં અધ્યાયમાં, સંસારરૂપ વૃક્ષનું વર્ણન, તેમાં અસંગ રહેનાર જ્ઞાનિયોને પરંસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ, તે સ્વરૂપનું વર્ણન, તેને પોતાના આત્મામાં જોવું, ઈશ્વરની સર્વ વ્યાપકતા, માયા રહિત પરમાત્મસ્વરૂપ પુરૂષોત્તમનું વર્ણન અને તેને જાણનારને પરંભક્ત કહેલ છે.

સોલમાં અધ્યાયમાં દૈવી તથા આસુરી સંપત્તિ, દૈવીથી મોક્ષ અને આસુરીથી બંધન, દંભ આચરનાર આસુર જનને અધમગતિ અને વેદશાસ્ત્રની વિધિ છોડી ઇચ્છા

પ્રમાણે આચરનારને મોક્ષની અપ્રાપ્તિ, માટે વેદ શાસ્ત્રને પ્રમાણ ગણી તેમાં કહેલ વિધિપ્રમાણે આચરવા કહેલછે.

સત્તરમાં અધ્યાયમાં સાત્વિક, રાજસ તથા તામસ, એ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્ય, તેમના આચરણ, દંભવ્રત કરનારની નિંદા, ત્રણ પ્રકારના આહાર તેમાં એઠું ખાનારની નિંદા, ત્રણ પ્રકારના યજ્ઞ, તપ, તથા દાનનું સંક્ષેપથી નિરૂપણ અને "ૐતત્સત્" પદની યોજના કહેલછે.

અઢારમાં અધ્યાયમાં ત્રણ પ્રકારનો ત્યાગ, આત્માનું અકર્ત્તાપણું, ત્રણ પ્રકારના જ્ઞાન, તેમાં વ્યાપક પરમાત્માને એકજ ઠેકાણે માનવા રૂપ જ્ઞાનની નિંદા, ત્રણ પ્રકારની બુદ્ધિ, તેમાં અધર્મને ધર્મ માનનાર બુદ્ધિની નિંદા, ત્રણ પ્રકારની ધૃતિ, ત્રણ પ્રકારનું સુખ, ચારે વર્ણના સ્વાભાવિક કર્મ, યોગીના લક્ષણ, તેને બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ, જીવાત્માનું અસ્વતંત્રપણું માટે સર્વ ભાવે ઇશ્વરને શરણ થવા આજ્ઞા, જ્ઞાનનું રહસ્યપણું, તે અધિકારીનેજ કહેવા યોગ્ય, અર્જુનના મોહની નિવૃત્તિ, તેને થયેલો નિશ્ચય અને સંજયે ધૃતરાષ્ટ્રને જણાવેલ પોતાનો મત, કહેલછે.

એ શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનું ભાષાંતર ગુર્જર ભાષામાં, સદ્ધર્મ શોધક મંડળિયે પ્રવૃત કરેલ ભારતાર્થમાં આવી ગયેલછે; પણ તે ગદ્યમાં હોવાથી મુખ પાઠ રહી શકે નહીં, ને ગીતા મુખપાઠ રાખવા યોગ્યછે; પણ સંસ્કૃત ભાષાથી અજાણ્યા મનુષ્યોને મૂલ શ્લોક મુખપાઠ રાખી તેનો અર્થ સમજવો કઠણ પડેછે, માટે મેં એનું પદ્યમાં ભાષાંતર કર્યુંછે. તેમાં અનુષ્ટુપ શ્લોકને ઠેકાણે દુહા ને મોટા શ્લોકને ઠેકાણે ઇંદ્રવજ્રા, ઉપેંદ્રવજ્રા તથા ઉપજાતિ વૃત્ત

કર્યાંછે. અનુષ્ટુપને ઠેકાણે દુહા કરવાનું કારણ કે, જેમ સંસ્કૃત ભાષામાં અનુષ્ટુપ છંદ સાધારણ છે, તેમ ગુજરાતિ ભાષામાં દુહા સાધારણ છે. કવિતામાં હ્રસ્વ દીર્ઘ જેમ વાંચવામાં જોઇયે તેમજ લખ્યાછે, ને જે ઠેકાણે કઠણ શબ્દો આવ્યા છે, તેનો અર્થ તેજ પૃષ્ટની નીચે લખેલછે. કોય ઠેકાણે કઠણ શબ્દનો અર્થ લખેલ નહિ હોયતો સમજવું જે, તે બીજા પ્રસંગમાં લખાઇ ગયેલ હશે. તોયપણ ગીતાશાસ્ત્ર યથાર્થ સમજવા માટે વેદાંત શાસ્ત્રની પ્રક્રિયા જાણવી જોઇયે. તે પ્રક્રિયાના ઘણા ગ્રંથો છે, પણ સંપૂર્ણ પ્રક્રિયાનો ગ્રંથ સંસ્કૃતમાં શ્રીવિદ્યારણ્ય સ્વામીકૃત પંચદશી અને ભાષામાં શ્રીનિશ્ચળકૃત વિચાર સાગરછે; જે બનેમાંથી જો એક ગ્રંથ ગુરૂદ્વારા યથાર્થ જાણ્યો હોય, તો વેદાંતના ગ્રંથ સરલતાથી સમજી શકાયછે. વેદોના અંતભાગ હોવાથી ઉપનિષદો વેદાંત કહેવાયછે. તે ઉપર મહામુનિ વેદ વ્યાસે રચેલ સૂત્રો વેદાંતશાસ્ત્ર કહેવાયછે. જેમાં જીવ, ઇશ્વર, તથા જગત્ સંબંધી એવા તો ઉત્તમ વિચારો કરેલછે કે, જેને આજના વિચારવાન પશ્ચિમના પંડિતો પણ નમેછે, અને રસાયન શાસ્ત્રથી પણ કંઇ બાધ કરી શકતા નથી. એવું એ વેદાંત શાસ્ત્ર સર્વે આર્યોયે અવશ્ય જાણવું જોઇયે, કારણ એ આર્યોનો પરમ ધર્મછે. એ સંબંધી લખાયલા ગ્રંથો વેદાંતના ગ્રંથ કહેવાય છે, જે જાણ્યાથી સંપનો વધારો ને સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ થાયછે. કેટલાક આધુનિક જનોને એવો વહેમછે કે, વેદાંતના ગ્રંથો સમજવાથી વ્યવહાર બગડેછે, તો તે ખોટા સમજવો, કારણ સાક્ષાત રામ, જનક તથા યુધિષ્ઠિરાદિયે જ્ઞાન મેળવ્યા પછીજ રાજ્યાદિ વ્યાવહારિક સર્વ કર્મ

કરેલાંછે, અને અર્જુને પણ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવા પછીજ યુદ્ધ કર્યુંછે. સિવાય અસલ ગુરૂને ઘેર ભણવાનો ચાલ હતો, ત્યારે સર્વે શિષ્યો જ્ઞાન સંપાદન કર્યા પછીજ વ્યવહાર આચરતા હતા. જ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી તો ઉલટું ધૈર્ય વધેછે, સુખમાં એછકી જવાનું નથી ને દુઃખ સહન કરી શકાયછે. સર્વ ભૂતપ્રાણીમાં સમભાવ પ્રાપ્ત થાયછે, જેથી પરસ્પરે દ્રોહ મૂકાઈ સંપનો વધારો થાયછે. સંપથી વ્યાવહારિક બાબતોમાં ચાલતા તથા ભવિષ્યમાં દેખાતા વિઘ્નો ટાળી શકાયછે, જેથી દેશની વ્યાવહારિક ઉન્નતિ અને પોતાનું તથા પોતાની પ્રજાનું કલ્યાણ થાયછે. એપ્રમાણે જ્ઞાન તો, દેશની ઉન્નતિનું તથા અત્યંત દુઃખની નિવૃત્તિ અને પરમાનંદની પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષનું પરં સાધન છે. માટે વહેમ છોડી આર્યોયે તે સંપાદન કરવું યોગ્ય છે. આ ગ્રંથમાં કોઈ ઠેકાણે દોષ આવે, તો સુધારી વાંચવું એજ વિનંતિ.

ભાષાંતર કર્ત્તા.

ઇશ્વર પ્રાર્થના.

उपजाति वृत्त.

॥ श्रियायुतासस्यवतीधरित्री, धीशौर्ययुक्तोस्तुसदार्यलोकः ॥
॥ परस्परं वैर विहीनचित्तः संप्रार्थये ह्येतदनंतमीशं ॥ १॥

અર્થ (ઉપજાતિ)

ભૂમી બને આ ધન ધાન્યવાન, થાયે સદા આર્ય બળી સુજાણ,
પરસ્પરે વૈર રહીત એતો, પ્રાર્થૂં છ એ ઇશ અનંતને તો. ૧.

મિત્રોના નામ તથા તેમને વિનંતિ.

ઇંદ્રવજ્રા તથા ઉપજાતિ.

રત્નો વિશે લાલ વદાય જેહ, જોડાય તેને પદ લાલ, તેહ,
જીવો તણો રાય વદો કદી જો, પક્ષો વિશે સિંહ જુઓ વદી તો.૧
બાંધેળ જેના ઉદરે જ દામ, પુરૂષમાં ઉત્તમને, સહામ,
વદો, વળી મૂરતણો અરીને, છેમૂજ મિત્રો પ્રિયતો અતીતે. ૨.
એ આદિ બીજા સત ઇચ્છનાર, દેશોન્નતીને નિત ચાહનાર,
તે સર્વને હું વિનવૂંછ પ્રીતે, બંધૂતણો એપ કરો સુરીતે. ૩.

ગ્રંથાર્પણ (ઇંદ્રવજ્રા.)

સદ્ધર્મની શોધક મંડળીને, અર્પૂં છ ભાષાંતર આ રચીને,
એમાંયતો કારણ એક એવું, એનું અહીં નામ અખંડ રહેવું. ૧

નામસૂચના (ઉપજાતિ.)

પિતાતણૂ મંગળ આદિમાંય, બંધૂતણુ અન્ય ત્રણે જણાય,
કર્તાતણૂ નામ વદાય પાંચે, જો પાદના અક્ષર આદિ વાંચે. ૧

ભાષાંતર કર્તા.

ભાષાંતરકર્ત્તા કૃત.

મંગળાચરણ.

ઠામ સર્વે આશ્રિજ જે, કરેછ [1] ભાવ [2] અભાવ,
રહિત સંગ જેનેજ તો, [3] સિદ્ધા જાણે સાવ ૧,

દાપણુ જેનું છે અતી, મોહિ ગયા જન સર્વે,
દમ શમ આચરિ જેહમાં, રમે મૂકિ કો ગર્વ. ૨.

[4] ઓ પાળક જે સર્વદા, વીંટિ રયો સૌ આય,
દર્શન જેનું ગ્યાનથી, જીવોને તો થાય. ૩.

નામરૂપ આધાર જે, રાખી મન જેમાંય,
[5] યદાજ એક બને તદા, નર જે રૂપજ થાય. ૪.

પ્રણમું તે પરબ્રહ્મને, યાદ કરી મનમાંય,
[6] ગતવ્યથ થાયે જાણિ જે, જીવો આ જગમાંય. ૫.

———:૦:———

ઈષ્ટદેવાદિને પ્રણામ કરી પ્રતિજ્ઞા.

ઈષ્ટદેવ શ્રીકૃષ્ણ મુજ, મૂળ પુરૂષ પણ જેહ,
[7] તમનાશક, વ્યાપક બધે, સ્મરિ મનથી હું તેહ. ૧.

વડીલ ને વિદ્યાગુરૂ, બંધૂ મિત્રો સાર,
પ્રણમી, ગુર્જર વાણિમાં, ગીતાતણું નિરધાર, ૨.

[8] પદ્યમાંજ શ્લોકાર્થ જિમ, સમાય રૂડી રીત,
ભાષાંતર કરૂ વાંચશો, રાખી મનમાં પ્રીત. ૩.

---

૧. ઉત્પત્તિ. સ્થિતિ. ૨. નાશ. ૩. જ્ઞાની. ૪. ઈંદ્રિયો. ૫. જ્યારે.
૬. ટળી ગઈછે મનની પીડા જેને એવા. ૭, અજ્ઞાનને નાશ કરનાર.
૮. કવિતા.

॥ ॐतत्सत्परब्रह्मणेनमः ॥

॥ श्रीमद् भगवद्गीता ॥

॥ अथ प्रथमोऽध्यायः ॥

॥ धृतराष्ट्र उवाच ॥

धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे समवेता युयुत्सवः ।
मामकाः पांडवाश्चैव किमकुर्वत संजय ॥ १ ॥

ધૃતરાષ્ટ્ર કહેછે—

ધર્મભૂમિ કુરૂક્ષેત્રમાં, મળો યુદ્ધ ઇચ્છનાર,
સંજય શું કરતા હતા, મુજ સુત, પાંડુ કુમાર. ૧.

संजय उवाच ॥

दृष्ट्वा तु पांडवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्तदा ।
आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनमब्रवीत् ॥ २ ॥

સંજય કેહેછે—

[1]વ્યૂઢ સૈન્ય પાંડવતણું, દેખી દુર્યોધંન,
ગુરૂપાસે જઇ તે સમે, બોલ્યો રાય વચ્યંન. ૨.

---

૧. વ્યૂહ રચનાયે ગોઠવેલું.

पश्यैतां पांडुपुत्राणामाचार्य महतीं चमूम् ।
व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव शिष्येण धीमता ॥३॥

જુઓ ગુરૂ પાંડવતણી, સેના મોટી એહ,
રચેલ દ્રુપદ સુતેજ, તમ શિષ્ય ચતુરજે જેહ. ૩

अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जुनसमा युधि ।
युयुधानो विराटश्च द्रुपदश्च महारथः ॥ ४ ॥

એમાં શૂરા, યુધ વિશે, અર્જુન ભીમ સમાન,
મહાધનુષી, મહારથ દ્રુપદ, વિરાટને યુયુધાન. ૪.

धृष्ठकेतुश्चेकितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ।
पुरुजित्कुंतिभोजश्च शैब्यश्च नरपुंगवः ॥५॥

ધૃષ્ટકેતુ ને ચેકિતાન્, બલીષ્ટ કાશીરાજ,
પુરૂજિત કુંતીભોજ, નર શ્રેષ્ટ શૈબ્ય મહારાજ. ૫.

युधामन्युश्च विक्रांत उत्तमौजाश्च वीर्यवान् ।
सौभद्रो द्रौपदेयाश्च सर्व एव महारथाः ॥ ६॥

યુધામન્યુઃ પરાક્રમી, ઉત્તમૌજા બળવાન,
દ્રૌપદિ સુત, અભિમન્યુ, એ સર્વ મહારથિ જાણ, ૬.

अस्माकं तु विशिष्टा ये तान्निबोध द्विजोत्तम ।
नायका मम सैन्यस्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥ ७ ॥

[1] દ્વિજવર જાણો તે હવે, શ્રેષ્ટ આપણા જેહ,
મુજ સેનાપતિ, આપને જણાવવા કહુ તેહ. ૭.

---

૧. બ્રાહ્મણમાં શ્રેષ્ઠ.

भवान्भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ।
अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथैव च ॥ ८ ॥

આપ ભીષ્મ ને કર્ણ વળિ, કૃપ રણજીતજ જેમ,
વિકર્ણ ને ભૂરિશ્રવા, અશ્વત્થામા તેમ, ૮.

अन्ये च बहवः शूरा मदर्थे त्यक्तजीविताः ।
नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे युद्धविशारदाः ॥ ९ ॥

બીજા પણ શૂરા ઘણા, મુજ અર્થે જિવ ત્યજનાર,
યુદ્ધમાં સર્વે કુશળ છે, ૧ વિવિધ શસ્ત્ર ધરનાર. ૯.

अपर्याप्तं तदस्माकं बलं भीष्माभिरक्षितम् ।
पर्याप्तं त्विदमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥ १० ॥

પણ એ રક્ષિત ભીષ્મથી, બળ આપણું અસમર્થ,
ભીમે રક્ષિત એમનું, આ બળ દિસે સમર્થ. ૧૦.

अयनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ।
भीष्ममेवाभिरक्षंतु भवंतः सर्व एव हि ॥ ११ ॥

માટે સૌ ૨ માર્ગો વિશે, વિભાગથી થૈ ૩ સ્થીત,
આપ બધા ચોગેરથી, રક્ષો ભીષ્મ અભીત. ૧૧.

तस्य संजनयन्हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः ।
सिंहनादं विनद्योच्चैः शंखं दध्मौ प्रतापवान् ॥ १२ ॥

પછિ બળિ, વૃદ્ધ પિતામહે, કરતાં તેને રાજિ,
સિંહનાદ કરિને પછી, શંખ વગાડ્યો ગાજિ. ૧૨.

---

૧. નાના પ્રકારના. ૨. વ્યૂહમાં જવાના માર્ગ. ૩. ઊભેલા.

ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमुखाः ।
सहसैवाभ्यहन्यंत स शब्दस्तुमुलोभवत् ॥ १३ ॥

૧ આનક, ૨ ગોમુખ, ૩ પણવને, શંખો, ૪ભેરી જેહ,
તરતજ વાગ્યાં તે પછી, શબ્દ થયો મહા તેહ. ૧૩.

ततःश्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यंदने स्थितौ ।
माधवः पांडवश्चैव दिव्यौ शंखौ प्रदध्मतुः ॥ १४ ॥

૫ શ્વેત ૬ અશ્વવાલા મહત રથમાં સ્થિત પછિ સાર.
કૃષ્ણાર્જુને બજાવિયા, દિવ્ય શંખ નિરધાર. ૧૪.

पांचजन्यं हृषीकेशो देवदत्तं धनंजयः ।
पौंड्रं दध्मौ महाशंखं भीमकर्मा वृकोदरः ॥ १५ ॥

૭ પાંચજન્ય તો માધવે, ૮ દેવદત્ત પાર્થેજ,
૯ મહા પોંડ્ર બજાવિયો, ૧૦ ઘોર કર્મિ ભીમેજ. ૧૫.

अनंतविजयं राजा कुंतीपुत्रो युधिष्ठिरः ।
नकुलः सहदेवश्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥ १६॥

કુંતીપુત્ર યુધિષ્ટિરે, ૧૧ અનંત વીજય સાર,
૧૨ સુઘોષ ૧૩ મણિપુષ્પક બને, ૧૪ માદ્રિસુતેં નિરધાર.૧૬.

૧, ૨, ૩, ૪, વાજાંના નામ. ૫. સપેત. ૬. ઘોડા. ૭. વિષ્ણુનો શંખ. ૮. અરજુનનો શંખ. ૯. ભીમસેનનો શંખ. ૧૦. ભયંકર. ૧૧. યુધિષ્ઠિ-ટરનો શંખ. ૧૨. નકુળનો શંખ. ૧૩. સહદેવનો શંખ. ૧૪. નકુળ સહદેવ.

काश्यश्च परमेष्वासः शिखंडी च महारथः ।
धृष्टद्युम्नो विराटश्च सात्यकिश्चापराजितः ॥१७॥

વલિ ૧ અપરાજિત સાત્યકી, ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, ૨ મત્સ્યેશ,
શિખંડી મહારથ, મહા ધનુષી કાશિનરેશ. ૧૭.

द्रुपदो द्रौपदेयाश्च सर्वशः पृथिवीपते ।
सौभद्रश्च महाबाहुः शंखान्दध्मुः पृथक् पृथक् ॥१८॥

અભિમન્યુ મહાબાહુ વલિ, દ્રુપદ, દ્રૌપદીતંન,
સૌયે શંખ બજાવિયા, જુદા જુદા રાજંન. ૧૮.

स घोषो धार्तराष्ट्राणां हृदयानि व्यदारयत् ।
नभश्च पृथिवीं चैव तुमुलो व्यनुनादयन् ॥१९॥

ભેદ્યાં તુજ સુતના હૃદય, મહાન શબ્દે તેજ,
૩ પ્રતિધ્વનીથી પૂરતાં, ૪ નભ પૃથ્વીને સેજ. ૧૯.

अथ व्यवस्थितान्दृष्ट्वा धार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः ।
प्रवृत्ते शस्त्रसंपाते धनुरुद्यम्य पांडवः ॥ २० ॥

પછી ૫ કપિધ્વજ અર્જુને, ૬ વ્યવસ્થીત તુજ તંન,
જોઇ શસ્ત્ર ચાલૂ થિયે, ધનુષ ઉગામિ રાજંન. ૨૦.

हृषीकेशं तदा वाक्यमिदमाह महीपते ।
૭ હૃષીકેશને તે સમે, કયૂં આમ મહિપાલ,

---

૧. શત્રુથી નહિ જીતેલ. ૨. મત્સ્ય દેશનો રાજા વિરાટ. ૩. પડઘા. ૪. આકાશ. ૫. જેની ધ્વજામાં હનુમાનનું ચિન્હછે. ૬. યુધના ઉદયોગ માટે ઉભેલા. ૭. કૃષ્ણ.

अर्जुन उवाच ॥

सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत ॥ २१ ॥

અર્જુન કહેછે.

અને સૈન્યના મધ્યમાં, રથ રાખો ગોપાલ. ૨૧.

यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितान् ।
कैर्मया सह योद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे ॥२२॥

જ્યાંલગિ જોઉં એહજે, १ युद्देच्छु स्थित, नाथ,
મારે આ યુધમે વિષે, વઢવું કેની સાથ. ૨૨.

योत्स्यमानानवेक्षेऽहं य एतेऽत्र समागताः ।
धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धे प्रियचिकीर्षवः ॥ २३ ॥

વલિ દુર્યોધન દુષ્ટનું, યુધમાં પ્રિય ઇછનાર,
જે આ અંઈં આવેલછે, દેખું તે લડનાર. ૨૩.

संजय उवाच ॥

एवमुक्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तमम् ॥ २४ ॥

સંજય કહેછે.

૨ ગુડાકેશથી એમ રિતે, સુણિને પુરૂષોત્તમ,
અને સૈન્યના મધ્યમાં, રથ રાખી ઉત્તમ. ૨૪.

---

૧. યુધ્ધની ઇચ્છાવાળા. ૨. અરજુન.

भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च महीक्षिताम् ।
उवाच पार्थ पश्यैतान्समवेतान्कुरूनिति ॥ २५ ॥

સર્વે રાયની પાસ વલિ, ભીષ્મ દ્રોણ સન્મૂખ,
બોલ્યા જો તું પાર્થ આ, મળેલ ૧કૌરવમૂખ. ૨૫.

तत्रापश्यत्स्थितान्पार्थः पितॄनथ पितामहान् ।
आचार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्सखींस्तथा ॥ २६ ॥

ત્યાં સ્થિત દીઠા અર્જુને, વડીલ ગુરૂ નિરધાર,
કાકા મામા ભાઇ વલિ, પૌત્ર સખા સુત સાર. ૨૬.

श्वशुरान्सुहृदश्चैव सेनयोरुभयोरपि ।
तान्समीक्ष्य स कौंतेयः सर्वान्बंधूनवस्थितान् ॥२७॥

૨ શ્વશુર ને ૩ સુહૃદૃદોજ પણ, બને સૈન્યની માંય,
સર્વ બંધુને જોઇ સ્થિત, કુંતીસુત તે ત્યાંય. ૨૭.

कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत् ।

પર દયાથી યુકત થઇ વદ્યો શોચતાં એમ,

अर्जुन उवाच ॥

दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण युयुत्सुं समुपस्थितम् ॥ २८ ॥

અર્જુન કહેછે.

જોઇ કૃષ્ણ આ ૪સ્વજનને, યુદ્ધેચ્છુ સ્થિત જેમ, ૨૮.

---

૧. કૌરવોમા મુખ્ય. ૨. સસરા. ૩. મિત્ર. ૪. સગા.

सीदंति मम गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ।
वेपथुश्च शरीरे मे रोमहर्षश्च जायते ॥ २९ ॥

મુજ ૧ ગાત્રો કલેશાયછે, મુખ મુજ બહુ સૂકાય,
કંપ શરીરે થાયછે, ખડા રોમ મુજ થાય. ૨૯.

गांडीवं स्रंसते हस्तात्त्वक्चैव परिदह्यते ।
न च शक्नोम्यवस्थातुं भ्रमतीव च मे मनः ॥ ३० ॥

ગાંડિવ પડેછે હસ્તથિ, ૨ ત્વચ્યા બળે નિરધાર,
ઉભી હું શકતો નથી, મુજ મન ભ્રમેજ સાર. ૩૦.

निमित्तानि च पश्यामि विपरीतानि केशव ।
न च श्रेयोऽनुपश्यामि हत्वा स्वजनमाहवे ॥३१॥

વલિ કેશવ હું જોઉછું, ૩ નિમિત્ત ઉલટાં જેય,
તેથી રણમાં બંધુ હણિ, દેખું ને કે ૪ શ્રેય. ૩૧.

न कांक्षे विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च ।
किं नो राज्येन गोविंद किं भोगैर्जीवितेन वा ॥३२॥

વિજય કૃષ્ણ, ઇછતો નથી, તેમ સૂખ નહિ રાજ,,
રાજ્ય ભોગ જિવિતે કરી, શું અમને મહારાજ. ૩૨

येषामर्थे कांक्षितं नो राज्यं भोगाः सुखानि च ।
त इमेवस्थिता युद्धे प्राणांस्त्यक्त्वा धनानि च ॥ ३३ ॥

જેને માટે ઇચ્છિયે, ભોગ સૂખ ને રાજ,
તેતો તજિ ધન પ્રાણને, આ ઉભા રણમાંજ. ૩૩.

---

૧. અવયવ. ૨. ચામડી. ૩. ચિન્હ. ૪. કલ્યાણ.

आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैव च पितामहाः ।
मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः संबंधिनस्तथा ॥३४
કાકા, ગુરૂ, પુત્રો તથા, શ્વશુર મામા સાર,
શ્યાલા, પૌત્ર, પિતામહા, સંબંધી નિરધાર. ૩૪.

एतान्न हंतुमिच्छामि घ्नतोपि मधुसूदन ।
अपि त्रैलोक्यराज्यस्य हेतोः किं नु महीकृते ॥३५॥
ન ઇચ્છું હણવા એમને, મુજને મારે તોય,
રાજ્ય [1] ત્રિલોકી માટ પણ, [2] ભૂ અર્થે કિમ સોય. ૩૫.

निहत्य धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन ।
पापमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥३६॥
વલિ કૌરવને મારિ શું, અમને લાભ જણાય,
એ [3] આતતાઈને હણિ, પાપજ અમને થાય. ૩૬.

तस्मान्नार्हा वयं हंतु धार्तराष्ट्रान्स्वबांधवान् ।
स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्याम माधव ॥३७॥
માટે બાંધવને અમે, હણવાને નૈં યોગ્ય,
સ્વજનોને માધવ હણી, થઇયેં કિમ સુખ જોગ્ય. ૩૭.

यद्यप्येते न पश्यंति लोभोपहतचेतसः ।
कुलक्षयकृतं दोषं मित्रद्रोहे च पातकम् ॥३८॥
જો હણાયલા લોભથી, દેખે નૈં કૈં એહ,
દોષ [4] કુલક્ષયકૃત તથા, મિત્ર દ્રોહમાં જેહ. ૩૮.

---

૧. ત્રણ લોકનું. ૨. પૃથ્વી. ૩. બાળનાર, ઝેર દેનાર, હાથમાં શસ્ત્ર લઈ મારવા આવનાર, તથા ધન, ક્ષેત્ર અને સ્ત્રીનું હરણ કરનાર એટલા આતતાયિ કહેવાય છે. ૪. કુળના ક્ષયથી થયેલ.

कथं न ज्ञेयमस्माभिः पापादस्मान्निवर्तितुम् ।
कुलक्षयकृतं दोषं प्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥३९॥

પણ જનાર્દન કેમ અમે, દોષજ એ જોનાર,
નિવૃત થવા આ પાપથી, નૈં કરિયે વીચાર. ૩૯.

कुलक्षये प्रणश्यंति कुलधर्माः सनातनाः ।
धर्मे नष्टे कुलं कृत्स्नमधर्मोभिभवत्युत ॥ ४०॥

ક્ષય પામે કુલનાશથી, પુરાણ જે કુલધર્મ,
ધર્મ નાશથી કુલ બધે, વ્યાપી જાય અધર્મ. ૪૦

अधर्माभिभवात्कृष्ण प्रदुष्यंति कुलस्त्रियः ।
स्त्रीषु दुष्टासु वार्ष्णेय जायते वर्णसंकरः ॥ ४१ ॥

અધર્મના જોરે કરી, કુલસ્ત્રિયો દોષાય,
કૃષ્ણ, દુષ્ટ સ્ત્રીયો વિષે, સંકર વર્ણજ થાય. ૪૧.

संकरो नरकायैव कुलघ्नानां कुलस्य च ।
पतंति पितरो ह्येषां लुप्तपिंडोदकक्रियाः ॥ ४२ ॥

કુળઘાતીના વંશને, સંકર નરકર્યેજ,
ક્રિયાલુપ્ત એના પડે, પિતરોપણ નરકેજ. ૪૨.

दोषैरेतैः कुलघ्नानां वर्णसंकरकारकैः ।
उत्साद्यंते जातिधर्माः कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥ ४३ ॥

સંકર કારક દોષ જે, કુલ ઘાતીના એહ,
કુળેજ તેથી જાતિ કુળધર્મો [1] શાશ્વત જેહ. ૪૩.

---

૧. હમેશાના.

उत्सन्नकुलधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ।
नरके नियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥ ४४॥
કુલધર્મોથી ભ્રષ્ટનો, વાસ નરકમાં આર,
થાય નિત્ય હરિ, એ અમે, સાંભળિયે નિરધાર. ૪૪.

अहो बत महत्पापं कर्तुं व्यवसिता वयम् ।
यद्राज्यसुखलोभेन हंतुं स्वजनमुद्यताः ॥४५ ॥
અરે મોટું પાપ અમે, કરવા થયા તિયાર,
ઊભા રાજસુખાર્થ જે, બંધૂ હણવા આર. ૪૫.

यदि मामप्रतीकारमशस्त्रं शस्त्रपाणयः ।
धार्तराष्ट्रा रणे हन्युस्तन्मे क्षेमतरं भवेत् ॥४६ ॥
શસ્ત્રધારિ જો કૌરવો, સામે નહિ થનાર,
શસ્ત્ર રહિત મુજને હણે, તો મુજ હિત નિરધાર. ૪૬.

संजय उवाच ॥

एवमुक्त्वाऽर्जुनः संख्ये रथोपस्थ उपाविशत् ।
विसृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः ॥ ४७ ॥

સંજય કહેછે.

એમ કહી રણમાં પછી, મૂકી [1] શરને [2] આપ,
બેઠો અર્જુન રથ વિષે, યુક્ત શોક સંતાપ. ૪૭.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादेऽर्जुनविषादयोगो नाम प्रथमोऽध्यायः ।१।

---

૧. બાણ. ૨. ધનુષ.

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

संजय उवाच ॥

तं तथा कृपयाविष्टमश्रुपूर्णाकुलेक्षणम् ।
विषीदंतमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥ १ ॥

संजय कहेछे.

એમ દયાથી યુકત વલિ, ૧ અશ્રૂવ્યાપ્તજ નેણ,
તે શોચંતાને કહે, મધુસૂદન આ વેણ. ૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम् ।
अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरमर्जुन ॥ २ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

પાર્થ થયો મોહ ક્યાંથિ આ, તુજને સંકટમાંય,
૨ નીચજુષ્ટ, અસ્વર્ગ્ય વલિ અપયશ જેથી થાય. ૨.

क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युपपद्यते ।
क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्त्वोत्तिष्ट परंतप ॥ ३ ॥

થામા કાયર પાર્થ, એ ઘટે ન તુજને સાર,
મૂકિ હૃદય ૩ દૌર્બલ્યને, ઊઠ શત્રુ પિડનાર. ૩.

૧. આંસુથી ભરેલા. ૨. નીચ પુરૂષે સેવેલ. ૩. દુર્બલપણું.

अर्जुन उवाच ॥

कथं भीष्ममहं संख्ये द्रोणं च मधुसूदन ।
इषुभिः प्रतियोत्स्यामि पूजार्हावरिसूदन ॥ ४ ॥

અર્જુન કહેછે.

ભીષ્મ દ્રોણ પ્રત્યેંજ હું, મધુસૂદન રણમાંય,
કેમ વઢું બાણે કરી, મુજ એ પૂજ્ય, મનાય. ૪.

गुरूनहत्वा हि महानुभावान् श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके ।
हत्वार्थकामांस्तु गुरूनिहैव भुंजीय भोगान्रुधिरप्रदिग्धान् ॥५॥

અહીંજ [1] અર્થી ગુરૂને હણીને, હું ભોગવું ભોગ રૂધીરથી તે,
લિંપેલ, મૈં તેથિ ભિક્ષાજ સારી, [2] મહાનુભાવી ગુરૂને નમારી. ૫

न चैतद्विद्मः कतरन्नो गरीयो यद्वा जयेम यदि वा नो जयेयुः ।
यानेव हत्वा न जिजीविषाम स्तेऽवस्थिताः प्रमुखे धार्तराष्ट्राः ॥६॥

એઓ જિતે વા અમથી જિતાય, ન જાણિયે શ્યાથિ રૂડૂંજ થાય,
જેને હણીને જિવવા ન ચાહૈં, તે કૌરવેં તો [3] પ્રમુખે ઉભાયે. ૬.

कार्पण्यदोषोपहतस्वभावः पृच्छामि त्वां धर्मसंमूढचेताः ।
यच्छ्रेयः स्यान्निश्चितं ब्रूहि तन्मे शिष्यस्तेऽहं शाधि मां त्वां प्रपन्नम् ॥

[4] દૈન્યે કરી નષ્ટ સ્વભાવવાળો, હું ધર્મમાં મૂઢ પુછૂં દયાળો,
જે શ્રેય છે નિશ્ચિત તે કહોને, હું શિષ્ય ને આશ્રિત છું વદોને. ૭.

---

૧. મતલબી. ૨. મોટા પ્રભાવવાળા. ૩. સન્મુખ. ૪. દુઃખથી થયેલ નમ્રવૃત્તિ.

नहिप्रपश्यामिममापनुद्याद् यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणाम् ।
अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धं राज्यंसुराणामीपचाधिपत्यम् ॥ ८॥

પામું ભુમીનું અરિવીણ રાજ, થાઉં કદી હું વળિ દેવરાજ,
જોતો નથી તોય કંઈ ઉપાય, જેથી [1]મુજેંદ્રી [2]શુષ શોક જાય. ૮

संजय उवाच ॥

एवमुक्त्का हृषीकेशं गुडाकेशः परंतप ।
न योत्स्य इति गोविंदमुक्त्का तूष्णीं बभूव ह ॥ ९ ॥

સંજય કહેછે.

હૃષીકેશને એમ વદિ, શત્રૂતપ અર્જુંન,
નહીં કરૂં યુદ્ધ, એમ કહિ, થયો [3]મૂક રાજંન. ૯

तमुवाच हृषीकेशः प्रहसन्निव भारत ।
सेनयोरुभयोर्मध्ये विषीदंतमिदं वचः ॥ १० ॥

બોલ્યા ત્યાં પછિ કૃષ્ણ, [4]નૃપ, હસતા હોયનિ તેમ,
બન્ને સૈન્યના મધ્યમાં, તે ખેદીને એમ. ૧૦.

श्रीभगवानुउवाच ॥

अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे ॥
गतासूनगतासूंश्च नानुशोचांति पंडिताः ॥ ११ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

[5]અશોચ્યને શોચેછ તું, બોલછ પંડિત વાણ.
પણ પંડિત શોચે નહીં, મૃત જિવતાને જાણ. ૧૧.

---

૧. મારી ઈંદ્રિય. ૨. શોષણ કરનાર. ૩. મુંગો. ૪. રાજા. ધૃતરાષ્ટ્રનું સંબોધનછે. ૫. શોચ ન કરવા લાયક.

न त्वेवाहं जातु नासं न त्वं नेमे जनाधिपाः ।
न चैव न भविष्यामः सर्वे वयमतः परम् ॥ १२ ॥

કદી નહીં હું એમ નહિ, આ નૃપ ને તું તેમ,
એમ હવે પછિ આપણે, નહિ હોયે નહિ એમ. ૧૨.

देहिनोस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।
तथादेहांतरप्राप्ति धीरस्तत्र न मुह्यति ॥ १३ ॥

આ ૧ વપુમાં જિવને, ૨ શિશૂ, ૩ યુવા ૪ જરાવય હોય,
તેમ પ્રાપ્તિ દેહ ૫ અન્યનિ, નહીં ધીર ત્યાં મોય. ૧૩

मात्रास्पर्शास्तु कौंतेय शीतोष्णसुखदुःखदाः ।
आगमापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥ १४ ॥

શીત ઉષ્ણ સુખ દુઃખને, ૬ વૃત્તિસ્પર્શ દેનાર,
આવે, જાય, ૭ અનિત્ય તે, સાંખી લે તું સાર. ૧૪.

यं हि न व्यथयंत्येते पुरुषं पुरुषर्षभ ।
समदुःखसुखं धीरं सोमृतत्वाय कल्पते ॥ १५ ॥

સુખ દુખ ૮ સમ ગણનાર જે, ધીર પુરૂષને એહ,
કરે નહીં ૯ નરવર ૧૦ વ્યથા, પામે ૧૧ મોક્ષજ તેહ. ૧૫.

---

૧ શરીર. ૨ શિશુવય–બાલ્યાવસ્થા. ૩ યુવા વય–યુવાન અવસ્થા. ૪ જરાવય–ઘડપણ. ૫ બીજા. ૬ ઈંદ્રિયોની વૃત્તિનો વિષયની સાથે સંબંધ. ૭ અસ્થિર. ૮ સમાન. ૯ નરમાં શ્રેષ્ઠ. ૧૦ પીડા. ૧૧ જન્મ મરણથી છુટી બ્રહ્માનંદની પ્રાપ્તિ.

नासतो विद्यते भावो नाभावो विद्यते सतः ।
उभयोरपि दृष्टोंतस्त्वनयोस्तत्त्वदर्शीभिः ॥ १६ ॥

૧ ભાવ ૨ અસતનો હોય નહિ, ૩ સતનો નહીં ૪ અભાવ,
જાણ્યો નિર્ણય એતણો, ૫ તત્વવિદાયેં સાવ. ૧૬.

अविनाशि तु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततम् ।
विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति ॥ १७ ॥

તે અવિનાશી જાણ, સૌ, વ્યાપ્યું જેણે આય,
કરવા લય ૬ અવ્યય તણો, સમર્થ નહિ કો થાય. ૧૭.

अंतवंत इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः ।
अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युद्ध्यस्व भारत ॥ १८ ॥

૭ અપ્રમેય અવિનાશિ નિત, આત્મા તેના દેહ,
નાશવંત કહેવાય આ, તું યુદ્ધ કર માટેહ. ૧૮

य एनं वेत्ति हंतारं यश्चैनं मन्यते हतम् ।
उभौ तौ न विजानीतो नायं हंति न हन्यते ॥ १९॥

જે એને હણનાર વળિ, હણેલ માને જેહ.
તે બન્ને જાણે નહીં, હણે હણાય ન એહ. ૧૯

---

૧ ત્રણેકાળમાં હોવાપણું. ૨ જગદાદિ પ્રપંચ. ૩ આત્મા. ૪ નાશ.
૫ આત્મતત્વને જાણનાર. ૬ નાશ રહિત. ૭ વેદાંતમાં કહેલા પ્રત્યક્ષાદિ
છ પ્રમાણે કરીને પણ પ્રમાણ કરવાને અશક્ય.

नजायतेम्रियतेवाकदाचि न्नायंभूत्वाभवितावानभूयः ।
अजोनित्यःशाश्वतोऽयंपुराणो नहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥२०।

આ જન્મતો વા મરતો નથી આ, કદી થઈને ન બને ફરીઆ,
અજન્મઆ નિત્ય,પુરાણ,શાશ્વત, હણે શરીરે ન હણાયઆસત.

वेदाविनाशिनं नित्यं य एनमजमव्ययम् ।
कथं स पुरुषः पार्थ कं घातयति हंति कम् ॥ २१॥

અવ્યય નિત્ય અનાશિ ૧ અજ, જાણે આને જેહ,
અર્જુન કેને કઇ રિતે, હણે હણાવે તેહ. ૨૧

वासांसिजीर्णानियथाविहाय नवानिगृण्हातिनरोऽपराणि ।
तथाशरीराणिविहायजीर्णा न्यन्यानिसंयातिनवानिदेही २२

વસ્ત્રો જુના મૂકિ નરોજ જેમ, બીજાં ધરે વસ્ત્ર નવીન તેમ,
શરીર જૂના ત્યજિ જીવ એહ, બીજાં ધરે દેહ નવીન જેહ. ૨૨

नैनं छिंदंति शस्त्राणि नैनं दहाति पावकः ।
न चैनं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारुतः ॥ २३ ॥

છેદે એને શસ્ત્ર નહિ, અગની નહિ બાળેહ,
વાયૂ તો શોષે નહીં, જલ પણ નહિ સાડેહ. ૨૩

अच्छेद्योयमदाह्योय मक्लेद्योशोष्य एवच ।

એજ ૨ અદાહ્ય ૩ અશોષ્ય વલિ, ૪ સ્થાણૂ ને ૫ અકલેદ,

---

૧ જન્મ રહિત.　૨ દહન થવા અશક્ય.　૩ શોષણ થવા અશક્ય.
૪ એકજ રૂપે રેહેનાર.　૫ પીડા કરવા અશક્ય.

नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनः ॥ २४

નિત્ય ૧ સર્વગત અચલછે, એ ૨ સનાતન ૩ અછેદ્ય. ૨૪

अव्यक्तोऽयमचिंत्योय मविकार्योऽयमुच्यते ।
तस्मादेवं विदित्वैनं नानुशोचितुमर्हसि ॥ २५ ॥

વલિ ૪ અવ્યક્ત ૫ અચિંત્ય એ, ૬ અવિકાર્યજ કહેવાય,
એવું જાણી, શોચ તું, કરવા યોગ્ય ન થાય. ૨૫.

अथ चैनं नित्यजातं नित्यं वा मन्यसे मृतम् ।
तथापि त्वं महाबाहो नैनं शोचितुमर्हसि ॥ २६ ॥

જો એને નિત જન્મતો, મરતો માને તોય,
મહાબાહુ એ શોચ તું, કરવા યોગ્ય ન હોય. ૨૬

जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ।
तस्मादपरिहार्येऽर्थे न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ २७ ॥

મરણ ખચિત જન્મેલને, મૃતને જન્મ ખચીત,
ન ટલે એમાં શોચ તું, કરવા નહિજ ઉચીત. ૨૭

अव्यक्तादीनि भूतानि व्यक्तमध्यानि भारत ।
अव्यक्तनिधनान्येव तत्र का परिदेवना ॥ २८ ॥

૭ અવ્યકતાદી ૮ ભૂતછે, ૯ વ્યક્ત ૧૦ મધ્યમાં જાણ,
અંતે પણ અવ્યક્ત છે, દુખ તેમાં શું માન. ૨૮

---

૧ સર્વ વ્યાપક. ૨ પુરાણ. ૩ છેદવા અશકય. ૪ ચક્ષુઆદિ ઈંદ્રિયોથી જણાય નહિ એવો. ૫ મનથી પણ ચિંતવા અશકય. ૬ વિકાર કરવા અશકય. ૭ નથી જણાતી માટે અવ્યકત એટલે પ્રકૃતિછે આદિ જેને એવા. ૮ શરીર. ૯ જણાય એવા. ૧૦ સ્થિતિ કાળમાં.

आश्चर्यवत्पश्यति कश्चिदेन माश्चर्यवद्वदति तथैव चान्यः ।
आश्चर्यवच्चैनमन्यः शृणोति श्रुत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित्॥२९

આશ્ચર્યવત્ કોઇ જુવેજ એને, આશ્ચર્યવત્ તેમજ કો કહેને,
આશ્ચર્યવત્ કોઇ શુણેજ એને, જાણે વળીનેં શુણિ કોઇ તેને.૨૯

देही नित्यमवध्योयं देहे सर्व्वस्य भारत ।
तस्मात्सर्वाणि भूतानि न त्वं शोचितुमर्हसि ॥ ३० ॥

આત્મા નિત્ય ૧ અવધ્ય એ, સર્વે ક્રિયે વધ દેહ,
માટે સહુનો શોચ તું, કરવા યોગ્ય ન એહ. ૩૦

स्वधर्ममपि चावेक्ष्य न विकंपितुमर्हसि ।
धर्म्याद्धि युद्धाच्छ्रेयोन्यत्क्षत्रियस्य न विद्यते ॥ ३१॥

સ્વધર્મને પણ જોઇને, તું ન કંપવા જોગ,
ક્ષત્રીને યુધથી બિજો, નથી શ્રેયનો યોગ. ૩૧

यदृच्छया चोपपन्नं स्वर्गद्वारमपावृतम् ।
सुखिनः क्षत्रियाः पार्थ लभंते युद्धमीदृशम् ॥ ३२ ॥

દૈવેચ્છાથી પ્રાપ્ત વળિ, સ્વર્ગ દ્વારરૂપ એહ,
યુધને પામે ક્ષત્રિયો, સુખિયા હોયે જેહ. ૩૨.

अथ चेत्त्वमिमं धर्म्यं संग्रामं न करिष्यसि ।
ततः स्वधर्मं कीर्तिं च हित्वा पापमवाप्स्यसि ॥ ३३ ॥

હવે ધર્મરૂપ યુદ્ધ આ, જોતું નહીં કરીશ,
તો પછિ સ્વધર્મ કીર્તિને, ખોઇ પાપ પામીશ. ૩૩,

---

૧ વધ કરવા અશક્ય.

अकीर्तिं चापि भूतानि कथयिष्यंति तेऽव्ययाम् ।
संभावितस्य चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥ ३४ ॥

તુજ અક્ષય અપકીર્તિને, ગાશે લોક હમેશ,
અપયશ, બહુ માનેલને, મરણ થકી વીશેષ. ૩૪.

भयाद्रणादुपरतं मंस्यंते त्वां महारथाः ।
येषां च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवम् ॥ ३५ ॥

મહારથિ તુજને માનશે, ભયથી રણનિવૃત્ત,
જેમાં બહુમત થઇ હવે, લઘુતા પામિશ સત્ત. ૩૫.

अवाच्यवादांश्च बहून्वदिष्यंति तवाहिताः ।
निंदंतस्तव सामर्थ्यं ततो दुःखतरं नु किम् ॥ ३६ ॥

[1]અવાચ્ય કહેશે બહુ વચન, તુજ શત્રૂ વણબીક,
સામર્થ્યજ તુજ નિંદતાં, શું દુખ તેથિ અધીક. ૩૬.

हतो वा प्राप्स्यसि स्वर्गं जित्वा वा भोक्ष्यसे महीम् ।
तस्मादुत्तिष्ठ कौंतेय युद्धाय कृतनिश्चयः ॥ ३७ ॥

પામિશ સ્વર્ગ હણાઇને, ભોગવીશ [2]મહિ જીતિ,
માટે અર્જુન ઉઠ તું, કરિ નિશ્ચય યુધ રીતિ. ૩૭.

सुखदुःखे समे कृत्वा लाभालाभौ जयाजयौ ।
ततो युद्धाय युज्यस्व नैवं पापमवाप्स्यसि ॥ ३८ ॥

સુખ દુખ જય ને અજય વલિ, લાભ અલાભજ જેહ,
સમ ગણિ કર યુધ તું પછી, પાપ ન પામિશ એહ. ૩૮.

---

૧ નહિ કહેવાય એવા. ૨ પૃથ્વી.

एषा तेऽभिहिता सांख्ये बुद्धिर्योगे त्विमां शृणु ।
बुद्ध्या युक्तो यया पार्थ कर्मबंधं प्रहास्यसि ॥ ३९ ॥

એ બુદ્ધી કહિ १ સાંખ્યમાં, શુણ २ યોગે આ જુક્ત,
થાઇશ, જેણે યુક્ત તું, કર્મ બંધથી મુક્ત. ૩૯.

नेहाभिक्रमनाशोस्ति प्रत्यवायो न विद्यते ।
स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् ॥ ४० ॥

એમાં નહિ આરંભનો, નાશ પાપ નહિ સાર,
તારે મોટા ભય થકી, એનો સ્વલ્પાચાર. ૪૦.

व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनंदन ।
बहुशाखा ह्यनंताश्च बुद्धयोऽव्यवसायिनाम् ॥ ४१ ॥

નિશ્ચયવાળી એક છે, એમાં બુદ્ધી સાર,
નિશ્ચય વિનાના જનતણિ, બુધિયોનો નહિ પાર. ૪૧.

यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदंत्यविपश्चितः ।
वेदवादरताः पार्थ नान्यदस्तीति वादिनः ॥ ४२ ॥

જે આ ૩ પુષ્પિતવાણિને, અવિવેકી કહે સાર,
૪ અર્થવાદરત, એજ છે, નથી અન્ય, વદનાર. ૪૨.

---

૧. કપિલ મહામુનિએ પ્રતિપાદન કરેલ શાસ્ત્ર. ૨. મહામુનિ પતંજલિએ પ્રતિપાદન કરેલ શાસ્ત્ર. ૩. કર્મકાંડ પ્રતિપાદક શ્રુતિ. ૪. ફલને કેહેનારી શ્રુતિયોમાં આસક્ત.

कामात्मानः स्वर्गपरा जन्मकर्मफलप्रदाम् ।
क्रियाविशेषबहुलां भोगैश्वर्यगतिं प्रति ॥ ४३ ॥

[1] સ્વર્ગઇષ્ટ, ને [2] કામિ તે, [3] ફળદા એને કેહ,
સંપત્તિ ભોગાર્થ બહુ ક્રિયાવાન પણ એહ. ૪૩.

भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहृतचेतसाम् ।
व्यवसायात्मिका बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥ ४४ ॥

તેથી ચિત્ત હરાયલા, સુખ ભોગે આસક્ત,
સમાધિમાં નહિ તેમની, નિશ્ચય બુદ્ધી [4] સક્ત. ૪૪.

त्रैगुण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ।
निर्द्वंद्वो नित्यसत्वस्थो निर्योगक्षेम आत्मवान् ॥ ४५ ॥

[5] ત્રીગુણ વિષયી વેદછે, થા તું ત્રણે રહીત,
થૈ [6] દ્વંદ્વ [7] યોગક્ષેમ વિણ, બુધ નિત [8] સત્વે સ્થીત. ૪૫.

यावानर्थ उदपाने सर्वतः संप्लुतोदके ।
तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥ ४६ ॥

જે [9] ઉદપાને અર્થ તે, સર્વ સરે [10] હ્રદમાંય,
તેમ સર્વ વેદો તણું, ફલ જ્ઞાનીને થાય. ૪૬.

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन ।

તુજ અધિકારજ કર્મમાં, નહિ કદિ ફલમાં હોય,

---

૧. સ્વર્ગજછે ઇષ્ટ જેને. ૨. ઇચ્છાવાન. ૩. ફલ આપનારી. ૪. તત્પર. ૫. સત્વાદિ ત્રણ ગુણ. ૬. સુખ દુઃખાદિ. ૭. અપ્રાપ્તનો સ્વિકારને પ્રાપ્તનું પરિપાલન. ૮. શુદ્ધ સત્વગુણમાં. ૯ કૂપ. વાવ-થોડા પાણીવાળું સ્થાન. ૧૦. મોટું તળાવ.

मा कर्मफलहेतुर्भूर्मा ते संगोस्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥

નહિજ કર્મ ફલ [1] હેતુ થા, નહિ અકર્મ પણ સોય. ૪૭

योगस्थः कुरु कर्माणि संगं त्यक्त्वा धनंजय ।
सिद्ध्यसिद्ध्योः समो भूत्वा समत्वं योग उच्यते ॥ ४८

મૂકિ સંગ, રહિ યોગમાં, પાર્થ, કર્મ કર સેજ,
સિદ્ધિ અસિદ્ધી સમ ગણી, સમપણુ યોગ કહેજ. ૪૮

दूरेण ह्यवरं कर्म बुद्धियोगाद्धनंजय ।
बुद्धौ शरणमन्विच्छ कृपणाः फलहेतवः ॥ ४९ ॥

કર્મ, યોગથી [2] અધમછે, પાર્થ અતીશય સાર,
માટે થા યોગાશ્રયી, [3] કૃપણો ફલ ઇછનાર. ૪૯.

बुद्धियुक्तो जहातीह उभे सुकृतदुष्कृते ।
तस्माद्योगाय युज्यस्व योगः कर्मसु कौशलम् ॥ ५० ॥

યોગી અહિ મૂકીજ દે, સર્વ પાપ ને પુણ્ય,
માટે તું યોગીજ થા, યોગ [4] કર્મનૈપુણ્ય. ૫૦.

कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः ।
जन्मबंधविनिर्मुक्ताः पदं गच्छंत्यनामयम् ॥ ५१ ॥

કર્મતણું ફલ ત્યાગિને, યોગી જ્ઞાનજવાન,
જન્મબંધથી મુક્ત થઇ, સુખપદ પામે મહાન. ૫૧.

---

૧. કારણ.　૨. નિકૃષ્ટ, હલકું.　૩. દીન.　૪. કર્મમાં કુશળતા.

यदा ते मोहकलिलं बुद्धिर्व्यतितरिष्यति ।
तदा गंतासि निर्वेदं श्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥ ५२ ॥

[1] દુઃપ્રવેશ્ય મોહને યદા, તરશે તુજ [2] ધી સાર,
ત્યારે [3] શ્રુત [4] શ્રોતવ્યનો, વિરાગ પામિશ, ધાર. ૫૨.

श्रुतिविप्रतिपन्ना ते यदा स्थास्यति निश्चला ।
समाधावचला बुद्धिस्तदा योगमवाप्स्यसि ॥ ५३ ॥

વલિ નિશ્ચલ થાશે [5] યદા, અભીત તુજ ધી એહ,
સમાધિમાં રહેશે અચલ, [6] તદા યોગ પામેહ. ૫૩.

अर्जुन उवाच ॥

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव ।
स्थितधीः किं प्रभाषेत किमासीत व्रजेत किम् ॥५४॥

અર્જુન પુછેછે.

• સમાધિસ્થ [7] સ્થિતપ્રજ્ઞનું, કેશવ લક્ષણ શું જ,
તે બોલે બેસેજ શું, શું તેનૂં ફરવૂં જ. ૫૪.

श्रीभगवानुवाच ॥

प्रजहाति यदा कामान्सर्वान्पार्थ मनोगतान् ।

શ્રીભગવાન કહેછે.

સર્વ [8] મનોગત કામને, ત્યજે પાર્થ જયારેહ,

---

૧. દુખે કરી પ્રવેશ થાય એવો. ૨. બુધ્ધિ. ૩. સાંભલેલું. ૪. સાંભલવા લાયક. ૫. જયારે. ૬. ત્યારે. ૭. સ્થિર બુધ્ધિવાલો. ૮. મનમાં રહેલા.

आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदोच्यते ॥ ५५ ॥

રહે ખુશ પોતે આત્મમાં, સ્થિત પ્રજ્ઞજ ત્યારેહ. ૫૫.

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः ।
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥ ५६ ॥

દુખમાં મન [1] ઉદ્વિગ્ન નહિ, નહિ ઇચ્છા સુખમાંય,
રહિત [2] રાગ ભય ક્રોધથી, સ્થિતધી મુનિ કહેવાય. ૫૬.

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ।
नाभिनंदति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५७ ॥

સ્નેહ રહિત સૌમાંજ જે, શુભ અશૂભ પામીજ,
કરે નહીં દ્વેષસ્તુતી, સ્થિત બુદ્ધી તેનીજ. ૫૭.

यदा संहरते चायं कूर्मोंगानीव सर्वशः ।
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥

જ્યારે એ ખેંચી લિયે, [3] કૂર્મ અંગવત સાર,
[4] વિષય થકી સૌ ઇંદ્રિયો, સ્થિતધી તેની ધાર. ૫૮.

विषया विनिवर्तंते निराहारस्य देहिनः ।
रसवर्जं रसोप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्त्तते ॥ ५९ ॥

વિષય ટળે ઉપવાસિને, પણ નહિ રાગ ટળેજ,
પરં બ્રહ્મને જોઇને, એને રાગ મટેજ. ૫૯.

---

૧. અસ્વસ્થ. ૨. પ્રીતિ. ૩. કાચબો. ૪. શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, રસ અને ગંધ, એ પાંચ વિષયો કહેવાયછે.

यततो ह्यपि कौंतेय पुरुषस्य विपश्चितः ।
इंद्रियाणि प्रमाथीनि हरंति प्रसभं मनः ॥ ६० ॥

પણ ઉદ્યોગિ વિવેકિનું, મન હરેજ કૌંતેય,
બળે કરી તે ઇંદ્રિયો, [1] ક્ષોભક કહિયેં જેય. ૬૦.

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ।
वशे हि यस्येंद्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६१ ॥

તે સૌ વશ કરિને રહે, [2] મત્પર યોગી સાર,
જેને વશ છે ઇંદ્રિયો, તેની સ્થિતપ્રજ્ઞ ધાર. ૬૧.

ध्यायतो विषयान्पुंसः संगस्तेषूपजायते ।
संगात्संजायते कामः कामात्क्रोधोभिजायते ॥ ६२ ॥

વિષય ધ્યાન કરનારનો, તેમાં સંગજ થાય,
સંગે કામજ થાય છે, કામેં ક્રોધ કરાય. ૬૨.

क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः ।
स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ६३ ॥

ક્રોધેં મોહજ થાય છે, સ્મૃતિ [3] વિભ્રમ મોહથીજ,
બુદ્ધિનાશ સ્મૃતિનાશથી, થાય નાશ તેથીજ. ૬૩.

रागद्वेषवियुक्तैस्तु विषयानिंद्रियैश्चरन् ।
आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रसादमधिगच्छति ॥ ६४ ॥

રાગ દ્વેષ વિણ વશ વળી, ઇંદ્રિય, તેણે સાર,
ભોગવતાં વિષયોજ પણ, થાય શાંત મુનિ ધાર. ૬૪.

---

૧. ક્ષોભ કરનારી. ૨. મારા આત્મસ્વરૂપમાં તત્પર. ૩. ભ્રમ.

प्रसादे सर्वदु:खानां हानिरस्योपजायते ।
प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥ ६५ ॥

શાંતીથી એનાજ સૌ, દુઃખ નાશ થૈ જાય,
પ્રસન્ન ચિતવાલાજની, સ્થિર મતિ તરતજ થાય. ૬૫.

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना ।
न चाभावयतः शांतिरशांतस्य कुतः सुखम् ॥ ६६ ॥

ન આત્મબુદ્ધિ અયોગિને, નહીં ધ્યાન પણ તેમ,
અધ્યાનીને શાંતિ નહિ, અશાંતને સુખ કેમ. ૬૬.

इंद्रियाणां हि चरतां यन्मनोनुविधीयते ।
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवांभसि ॥ ६७ ॥

મન ઇંદ્રીયોમાંયથી, જેની પાછળ જાય,
હરે મતી તે એનિ જિમ, વાયુ નાવ જલમાંય. ૬૭.

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः ।
इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ ६८ ॥

માટે નિવૃત વિષય થકી, ઇંદ્રિય સૌ જેનીજ,
મહાબાહો તું જાણજે, સ્થિર બુદ્ધી તેનીજ. ૬૮.

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी ।
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ॥ ६९

જાગે મુનિ તે [1] રાત્રિમાં, સર્વ [2] ભૂતની જેહ,
જાગે જેમાં પ્રાણિયો, [3] રાત્રિ મુનીની તેહ. ૬૯.

---

૧. જ્ઞાનરૂપી રાત્રી. ૨. પ્રાણિ. ૩. અજ્ઞાનરૂપી રાત્રી.

आपूर्यमाणमचलप्रतिष्ठं समुद्रमापःप्रविशंतियद्वत् ।
तद्वत्कामायंप्रविशंतिसर्वे सशांतिमाप्नोतिनकामकामी॥७०।

મર્યાદિ ને પૂર્ણ સમુદ્રમાં જેમ્. સમાય પાણી નદિયો તણા તેમ્,
જેમાં બધી જાય ઈછા સમાઇ, તે શાંતિ પામે નહિ કામિ ભાઈ.

विहाय कामान्यः सर्वान्पुमांश्चरति निःस्पृहः ।
निर्ममो निरहंकारः स शांतिमधिगच्छति ॥७१ ॥

બધિ ઇચ્છાને મૂકિને, ૧ નિસ્પૃહ થઇ જે રેહ,
૨ નિર્મમ ૩ નિરહંકાર તો, શાંતી પામે તેહ. ૭૧.

एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति ।
स्थित्वाऽस्यामंतकालेपि ब्रह्म निर्वाणमृच्छति ॥ ७२ ॥

એ ૪ બ્રાહ્મી સ્થિતિ પાર્થ છે, મોહ ન એને પામિ,
અંતે પણ એમાં રહી, પામે મોક્ષ અકામિ. ૭૨,

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे सांख्ययोगोनाम द्वितीयोऽध्यायः॥२॥

---

૧. ઇચ્છા રહિત. ૨. મમતા રહિત. ૩. અહંકાર રહિત. ૪. બ્રહ્મજ્ઞાનનિષ્ટા.

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ।
तत्किं कर्मणि घोरे मां नियोजयसि केशव ॥ १ ॥

અર્જુન પુછેછે.

જ્ઞાન, કર્મથી શ્રેષ્ઠ છે, માનોછો જો એમ,
તો હરિ જોડોછો મને, ઘોર કર્મમાં કેમ. ૧.

व्यामिश्रेणेव वाक्येन बुद्धिं मोहयसीव मे ।
तदेकं वद निश्चित्य येन श्रेयोऽहमाप्नुयाम् ॥ २ ॥

મિશ્રિત વાક્યે મુજમતી, ભ્રમાવોછ [1] વાર્ષ્ણેય,
એક [2] વદો નિશ્ચય કરી, પામું જેણે શ્રેય. ૨.

श्रीभगवानुवाच ॥

लोकेऽस्मिन्द्विविधा निष्ठा पुरा प्रोक्ता मयाऽनघ ।
ज्ञानयोगेन सांख्यानां कर्मयोगेन योगिनाम् ॥ ३ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

અપાપ, પ્રથમ આ લોકમાં, નિષ્ઠા કહિ બે મેંજ,
[3] સાંખ્યોને જ્ઞાને કરી, યોગીને કર્મેજ. ૩.

---

૧. વૃષ્ણિકુળમાં ઉત્પન્ન થયેલ. ૨. કહો. ૩. સાંખ્ય શાસ્ત્ર જાણનાર.

न कर्मणामनारंभान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते ।
न च संन्यसनादेव सिद्धिं समधिगच्छति ॥ ४ ॥

કર્મના ૧ અનારંભથી, નર પામે નહિ જ્ઞાન,
તેમ માત્ર ૨ સંન્યાસથી, મોક્ષ ન પામે જાણ. ૪.

नहि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत् ।
कार्यते ह्यवशः कर्म सर्वः प्रकृतिजैर्गुणैः ॥ ५ ॥

વિના કર્મ ક્ષણ એક પણ, નહિ કદિ કોઇ રહેજ,
સ્વાભાવિક ગુણથી ૩ અવશ, થૈ સૌ કર્મ કરેજ. ૫.

कर्मेंद्रियाणि संयम्य य आस्ते मनसा स्मरन् ।
इंद्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्याचारः स उच्यते ॥ ६ ॥

૪ કર્મેંદ્રિયને વશ કરી, વિષયોને મનમાય,
ફરી યાદ રહે મૂઢ જે, દંભી તે કહેવાય. ૬.

यस्त्विंद्रियाणि मनसा नियम्यारभतेऽर्जुन ।
कर्मेंद्रियैः कर्मयोगमसक्तः स विशिष्यते ॥ ७ ॥

પણ મનથી ૫ જ્ઞાનેંદ્રિયો, કરિ વશ અસક્ત જેહ,
કર્મેંદ્રિયથી આચરે કર્મ, શ્રેષ્ટ છે તેહ. ૭.

नियतं कुरु कर्म त्वं कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः ।

કર્મ અકર્મથિ શ્રેષ્ટ છે, તું કર કર્મ હમેશ,

---

૧. આરંભ ન કરવો તે. ૨. ત્યાગ. ૩. પોતાને વશ નહિ. ૪. વાણી, હાથ, પગ, ગુદ તથા મૈથુનઈદ્રિ, એ પાંચ કર્મેંદ્રિય કહેવાયછે. ૫. કાન, ચામડી, આંખ, જીભ, અને નાક, એ પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય કહેવાયછે.

शरीरयात्राऽपि च ते न प्रसिद्धयेदकर्मण: ॥ ८ ॥

તુજ શરીર નિર્વાહ પણ, નૈં અકર્મથી લેશ. ૮.

यज्ञार्थात्कर्मणोन्यत्र लोकोयं कर्मबंधन: ।
तदर्थं कर्म कौंतेय मुक्तसंग: समाचार ॥ ९ ॥

છે બંધન આ લોકને, કર્મ યજ્ઞ સીવાય,
તે અર્થે કર કર્મ તું, જેમ સંગ વિણ થાય. ૯.

सहयज्ञा: प्रजा: सृष्ट्वा पुरोवाच प्रजापति: ।
अनेन प्रसविष्यध्वमेषवोस्त्विष्टकामधुक् ॥ १० ॥

કહ્યું સયજ્ઞ પ્રજા સૃજિ, બ્રહ્માયે સૌ પહેલ.
આણે પામો વૃદ્ધિ એ, હો તમ ફળદા સહેલ. ૧૦

देवान्भावयतानेन ते देवा भावयंतु व: ।
परस्परं भावयंत: श्रेय: परमवाप्स्यथ ॥ ११ ॥

આથિ વધારો દેવને, તમને તે નિરધાર,
એમ પરસ્પર પોષતાં, શ્રેય પામશો સાર. ૧૧.

इष्टान्भोगान्हि वो देवा दास्यंते यज्ञभाविता: ।
तैर्दत्तानप्रदायैभ्यो यो भुंक्ते स्तेन एव स: ॥ १२ ॥

યજ્ઞ ભાવિત દેવ એ, દેશે તમ ઇચ્છીત,
પ્રાપ્ત એથિ એને ન દે, ખાય ચોર ખચીત. ૧૨.

यज्ञशिष्टाशिन: संतो मुच्यंते सर्वकिल्बिषै: ।

યજ્ઞ १શિષ્ટ ખાનાર, સૌ પાપોથી મૂકાય,

---

૧. શેષ.

भुंजते ते त्वघं पापा ये पचंत्यात्मकारणात् ॥ १३ ॥

રાંધે પોતા માટ તે, પાપી પાપજ ખાય. ૧૩.

अन्नाद्भवंति भूतानि पर्जन्यादन्नसंभवः ।
यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्मसमुद्भवः ॥ १४ ॥

થાય અન્નથી પ્રાણિયો, વર્ષાદે તો અન્ન,
૧ યજ્ઞે વર્ષા, કર્મથી યજ્ઞ થાય ઉત્પન્ન. ૧૪.

कर्म ब्रह्मोद्भवं विद्धि ब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ।
तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञे प्रतिष्ठितम् ॥ १५ ॥

કર્મ વેદથી થાયછે, વેદ ૨ અક્ષરથી જાણ,
માટે વ્યાપક બ્રહ્મ તું, નિત્ય યજ્ઞમાં માન. ૧૫.

एवं प्रवर्तितं चक्रं नानुवर्त्तयतीह यः ।
अघायुरिंद्रियारामो मोघं पार्थ स जीवति ॥ १६ ॥

એમ વર્તતા ચક્રને, અનુસરે નહિ જેહ,
રમે ઇંદ્રિયે પાપિ તે, વૃથા પાર્થ જીવેહ. ૧૬.

यस्त्वात्मरतिरेव स्यादात्मतृप्तश्च मानवः ।
आत्मन्येव च संतुष्टस्तस्य कार्यं न विद्यते ॥ १७ ॥

પણ જે હોયે ૩ આત્મરત, આત્મતૃપ્ત પણ સોય,
આત્મામાં સંતુષ્ટ તો, તેને કર્મ ન હોય. ૧૭.

---

૧. યજ્ઞમાં આપેલી આહુતિ સૂર્યને પોહોચેછે ને સૂર્યથી વર્ષાદ થાયછે એમ શ્રુતિ સ્મૃતિમાં કહ્યું છે. ૨. બ્રહ્મ. ૩. આત્મામાંજ પ્રીતિવાલો.

नैव तस्य कृतेनार्थो नाकृतेनेह कश्चन ।
न चास्य सर्वभूतेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥

તેને કર્મ અકર્મથી, પુણ્ય પાપ નહિ આહિ,
મોક્ષાર્થે સૌમાં નહીં, તેને આશ્રય કાંઈ. ૧૮.

तस्मादसक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर ।
असक्तो ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥ १९ ॥

માટે નિત્ય અસક્ત રહિ, કાર્ય કર્મ કર સાર,
કરતાં કર્મ અસક્ત નર, પામે મોક્ષજ, ધાર. ૧૯.

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ।
लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥ २० ॥

કર્મથીજ જ્ઞાની થયા, જનકાદી જે રાય,
લોકર્થે જોતાંજ તું, કરવા યોગ્યજ થાય. ૨૦.

यद्यदाचरति श्रेष्टस्तत्तदेवेतरो जनः ।
स यत्प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्त्तते ॥ २१ ॥

શ્રેષ્ટ લોક જે આચરે, જન બીજા પણ તેજ,
પ્રમાણ પણ તે જે કરે, કરે લોક પણ એજ. ૨૧.

न मे पार्थास्ति कर्त्तव्यं त्रिषु लोकेषु किंचन ।
नानवाप्तमवाप्तव्यं वर्त्त एव च कर्मणि ॥२२ ॥

પાર્થ નથી ત્રણ લોકમાં, મુજને કૈં [૧] કર્તવ્ય,
તોપણ વર્તું કર્મમાં, નહિ જોકે [૨] પ્રાપ્તવ્ય. ૨૨.

---

૧. કરવા યોગ્ય.　૨. પામવા યોગ્ય.

यदि ह्यहं न वर्त्तेयं जातु कर्मण्यतंद्रितः ।
मम वर्त्मानुवर्त्तंते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ २३ ॥

કદિ વર્તું નહિ કર્મમાં, સાવધાન હું સાર,
તો વર્તે મુજ રીત સૌ, મનુષ્ય સર્વ પ્રકાર. ૨૩.

उत्सीदेयुरिमे लोका न कुर्यां कर्म चेदहम् ।
संकरस्य च कर्त्ता स्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥२४॥

જો હું કર્મ કરૂં નહીં, થાય લોક આ ભ્રષ્ટ,
હું સંકર કર્તા બનું, પ્રજા કરૂં આ નષ્ટ. ૨૪.

सक्ताः कर्मण्यविद्वांसो यथा कुर्वंति भारत ।
कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकीर्षुर्लोकसंग्रहम् ॥ २५ ॥

અજ્ઞ, કર્મમાં સક્ત થૈ, કરેછ કર્મો જેમ,
લોકર્થેજ અસંગિ બનિ, કરે જ્ઞાનિ પણ તેમ. ૨૫.

न बुद्धिभेदं जनयेदज्ञानां कर्मसंगिनाम् ।
जोषयेत्सर्वकर्माणि विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥ २६ ॥

કરાવેજ સૌ કર્મ, નહિ ભેદ બુદ્ધી, ધાર,
કર્મસંગિ અજ્ઞાનિની, યુક્ત આચરી સાર. ૨૬.

प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।

કરાય સૌ, ઇંદ્રિય વડે, કર્મો અર્જુન જેહ,

अहंकारविमूढात्मा कर्त्ताहमिति मन्यते ॥ २७ ॥

કર્ત્તા તેનો હું જ ઇમ, ૧ વિમૂઢ માની લેહ. ૨૭.

तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।
गुणा गुणेषु वर्त्तंत इति मत्वा न सज्जते ॥ २८ ॥

પણ ગુણ કર્મથિ આત્મને, ભિન્નજ જાણે જેહ,
ઇંદ્રિય વર્ત્તે વિષયમાં, માનિ અકર્ત્તા રેહ. ૨૮.

प्रकृतेर्गुणसंमूढाः सज्जंते गुणकर्मसु ।
तानकृत्स्नविदो मंदान्कृत्स्नविन्न विचालयेत् ॥ २९ ॥

અજ્ઞજ થાય ૨ ગુણકર્મમાં, ૩ પ્રકૃતીગુણથી અજ્ઞ,
તે અજ્ઞાની મંદને, ભેદે નહિ સર્વજ્ઞ. ૨૯.

मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ।
निराशीर्निर्ममो भूत्वा युद्ध्यस्व विगतज्वरः ॥ ३० ॥

૪ આધ્યાત્મ ચિત્ત વડે સહુ, અર્પી મુજને કર્મ,
ઇચ્છા મમતા તાપને, મૂકી કર યુધ ધર્મ. ૩૦

ये मे मतमिदं नित्यमनुतिष्ठंति मानवाः
श्रद्धावंतोनसूयंतो मुच्यंते तेऽपि कर्मभिः ॥ ३१ ॥

આ મુજ મતથી માનવો, સદાય વર્ત્તે જેહ,
અનિંદતાં રાખી શ્રધા, છૂટે કર્મથિ તેહ. ૩૧.

---

૧. અજ્ઞાની. ૨. ઇંદ્રીયના કર્મ. ૩. સત્વ રજ અને તમ. ૪. જ્ઞાનયુક્ત.

ये त्वेतदभ्यसूयंतो नानुतिष्ठंति ते मतम् ।
सर्वज्ञानविमूढांस्तान्विद्धि नष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥

પણ જે આને નિંદતાં, વર્તે નહિ મુજ રીત,
તે મૂઢોને જાણ તું, નષ્ટ વિવેક રહીત. ૩૨.

सदृशं चेष्टते स्वस्याः प्रकृतेर्ज्ञानवानपि ।
प्रकृतिं यांति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥३३॥

૧ પ્રકૃતીને સૌ અનુસરે, કરશે ૨ નિગ્રહ કેમ,
પ્રકૃતી સરખું આચરે, જ્ઞાનવાન પણ એમ. ૩૩.

इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ः
तयोर्न वशमागच्छेत्तौ ह्यस्य परिपंथिनौ ॥ ३४ ॥

ઇંદ્રિયના, વિષયો વિશે, રાગ દ્વેષ બે જેહ,
તેને વશ થાવું નહીં, શત્રૂ ૩ એના તેહ. ૩૪.

श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥ ३५ ॥

પર ધર્માચરવા થકી, શ્રેય વિગુણ નિજ ધર્મ,
સ્વધર્મમાં મરવું ભલું, ભય આપે પર ધર્મ.

अर्जुन उवाच ॥

अथ केन प्रयुक्तोयं पापं चरति पूरुषः ।
अनिच्छन्नपि वार्ष्णेय बलादिव नियोजितः ॥३६॥

૧, સ્વભાવ. ૨. ઈંદ્રિયોને વશ કરવી. ૩. જ્ઞાનીના.

અર્જુન પુછેછે.

પણ બળથી યોજેલ વત, કૃષ્ણ, ન ઇચ્છે તોય,
પુરૂષ આચરે પાપ, એ, કેણે પ્રેરિત હોય. ૩૬.

श्रीभगवानुवाच ॥

काम एष क्रोध एष रजोगुणसमुद्भवः ।
महाशनो महापाप्मा विद्ध्येनमिह वैरिणम् ॥ ३७ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

રજોગુણથી થાય, એ કામ, ક્રોધ પણ એજ,
મહા પાપિ બહુ અહારિ, અહિં, જાણ શત્રુ એનેજ. ૩૭

धूमेनाव्रियते वन्हिर्यथाऽऽदर्शो मलेन च ।
यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेदमावृतम् ॥ ३८ ॥

છાદિત અગ્ની ધુમથિ, ૧ દર્પણ મલથી જેમ,
ગર્ભ ૨ જરાયુયે કરી, જ્ઞાનજ તેણે એમ. ૩૮.

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनो नित्यवैरिणा ।
कामरूपेण कौंतेय दुष्पूरेणानलेन च ॥३९॥

નિત્ય વેરિ એ જ્ઞાનિનો, કામ રૂપ દુષ્પૂર્ણ,
અગ્ની, તેણે ઢાંકિયું, જ્ઞાન પાર્થ સંપૂર્ણ. ૩૯.

इंद्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्टानमुच्यते ।
एतैर्विमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥४०॥

---

૧. આરીસો. ૨. ગર્ભને વિટેલ ચર્મ.

એને, મનમતિ ઇંદ્રિયો, આશ્રય, તેણે સાર,
કરે જીવને મોહ એ, ઢાંકિ જ્ઞાન નિરધાર. ૪૦.

तस्मात्त्वमिंद्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ ।
पाप्मानं प्रजहि ह्येनं ज्ञानविज्ञाननाशनम् ॥४१॥

માટે ઇંદ્રિયને પ્રથમ, વશ કરિ એને મૂક,
ટળે [1] જ્ઞાન [2] વિજ્ઞાન, એ પાપીથીજ અચૂક. ૪૧.

इंद्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः ।
मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धेः परतस्तु सः ॥४२॥

વિષય થકી [3] પર ઇંદ્રિયો, છે પર એથી મંન,
મનથી પર બુદ્ધીજ છે, પર તેથી આત્મંન. ૪૨.

एवं बुद्धेः परं बुद्ध्वा संस्तभ्यात्मानमात्मना ।
जहि शत्रुं महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ॥ ४३॥

એમ જાણિ પર, બુદ્ધિથી, કરિ મન ધીરે સ્થીર,
જીત [4] દૂરાસદ શત્રુ એ, કામરૂપ રણધીર. ૪૩.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगोनाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥

---

1. આત્મજ્ઞાન. 2. શાસ્ત્રીયજ્ઞાન. 3. શ્રેષ્ઠ. 4. અસાધ્ય.

॥ अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुउवाच ॥

इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानहमव्ययम् ।
विवस्वान्मनवे प्राह मनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥१॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

કહ્યો સૂર્યને યોગ આ, અવ્યય, મેં નિરધાર,
સૂર્યે મનુને તેમણે, ઇક્ષ્વાકૂને સાર. ૧.

एवं परंपराप्राप्तमिमं राजर्षयो विदुः ।
स कालेनेह महता योगो नष्टः परंतप ॥ २॥

રાજર્ષી જાણેછ, ઇમ, પ્રાપ્ત પરંપર એહ,
મહત કાળના અંતરે, નાશ થયો છે જેહ. ૨.

स एवायं मया तेऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः ।
भक्तोसि मे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥

તેજ પુરાતન યોગ આ, [1]રહસ્ય ને ઉત્તમ
કહ્યો તને મેં આજ, તું, ભક્ત સખા [2]સત્તમ. ૩

अर्जुन उवाच ॥

अपरं भवतो जन्म परं जन्म विवस्वतः ।
कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानिति ॥ ४ ॥

---

૧. છુપું. ૨ મિત્ર.

અર્જુન પુછેછે.

જન્મ આપનો આ સમય, સૂર્ય તણો તો પહેલ,
હું એ જાણું કેમ, જે, આપે પ્રથમ કહેલ. ૪.

श्रीभगवानुवाच ॥

बहूनि मे व्यतीतानि जन्मानि तव चार्जुन ।
तान्यहं वेद सर्वाणि न त्वं वेत्थ परंतप ॥५॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

થયા જન્મ મુજ બહુ વલી, તારા પણ કૌંતેય,
જાણું હું તે સર્વને, તું જાણે નહિ જેય. ૫.

अजोपि सन्नव्ययात्मा भूतानामीश्वरोपि सन् ।
प्रकृतिं स्वामधिष्ठाय संभवाम्यात्ममायया ॥६॥

અજ, અવિનાશી, ઈશ હું, ભૂતોનો, પણ સાર,
સ્વીકારી નિજ [1] પ્રકૃતિ લીં, ઈચ્છાપે અવતાર. ૬.

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत ।
अभ्युत्थानमधर्मस्य तदाऽऽत्मानं सृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

થાયજ હાની ધર્મની, જ્યારે ભારત વીર,
વૃદ્ધી થાય અધર્મની, ત્યારે ધરૂં શરીર. ૭.

परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥ ८ ॥

---

૧ માયા.

કરવા, રક્ષા સાધુની, પાપીઓને ઠાર,
ધર્મ સ્થાપવા હું ધરૂં, યુગ યુગમાં અવતાર. ૮.

जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः ।
त्यक्त्वा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोऽर्जुन ॥ ९ ॥

જાણે તત્વથિ દિવ્ય મુજ, જન્મ કર્મ ઇમ જેહ,
દેહ તજી પામે મને, નહિ ફરિ જન્મે તેહ. ૯.

वीतरागभयक्रोधा मन्मया मामुपाश्रिताः ।
बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥१०॥

મૂકિ રાગ ભય ક્રોધને, મુજ આશ્રિત [1] મુજયુક્ત,
બહુ પામ્યા મુજ ભાવને, જ્ઞાન તપે થઇ શુદ્ધ. ૧૦.

ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव भजाम्यहम् ।
मम वर्त्मानुवर्त्तंते मनुष्याः पार्थ सर्वशः ॥ ११ ॥

જેમ નરો મુજને ભજે, તેમ ભજું હું સાર,
પાર્થ ભજે સો માનવો, મુજને સર્વ પ્રકાર. ૧૧.

कांक्षंतः कर्मणां सिद्धिं यजंत इह देवताः ।
क्षिप्रं हि मानुषे लोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥१२॥

અહીંજ દેવોને ભજે, કર્મસિદ્ધિ ઇછનાર,
થાય પાર્થ આ લોકમાં, કર્મસિદ્ધિ તત્કાળ. ૧૨.

चातुर्वर्ण्यं मया सृष्टं गुणकर्मविभागशः ।
तस्य कर्त्तारमपि मां विद्ध्यकर्त्तारमव्ययम् ॥ १३ ॥

---

૧ મારા આત્મસ્વરૂપમાંજ બુદ્ધિ રાખનાર.

ગુણ કર્મોના ભેદથી, સૃજી જાત મેં ચાર,
કર્તા તેનો પણ મને, અકર્ત્તા અવ્યય ધાર. ૧૩.

न मां कर्माणि लिंपंति न मे कर्मफले स्पृहा ।
इति मां योऽभिजानाति कर्मभिर्न स बद्ध्यते ॥१४॥

કર્મ મને લેપે નહીં, નહિ ઇચ્છા ફલમાંય,
જાણે મુજને એ રિતે, નહિ કર્મે બંધાય. ૧૪.

एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वैरपि मुमुक्षुभिः ।
कुरु कर्मैव तस्मात्त्वं पूर्वैः पूर्वतरं कृतम् ॥ १५ ॥

કર્યાં પૂર્વે [1] મુમુક્ષુયે, કર્મો જાણી એમ,
માટે તું પણ પૂર્વથી, થતાં કર્મ કર તેમ. ૧૫.

किं कर्म किमकर्मेति कवयोप्यत्र मोहिताः ।
तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ।१६॥

શું અકર્મને કર્મ છે, કવિ પણ એમાં મોય,
તુજને કૌં તે કર્મ, જે, જાણિ અશુભને ખોય. ૧૬,

कर्मणो ह्यपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ।
अकर्मणश्च बोद्धव्यं गहना कर्मणो गतिः ॥१७॥

[2] કર્મ તથા [3] વીકર્મનું, તત્વ જાણવા યોગ્ય,
[4] અકર્મનું પણ એમ, એ, કર્મગતી [5] દુર્બોધ્ય. ૧૭.

---

૧ મોક્ષની ઇચ્છાવાળા. ૨ શાસ્ત્રે કહેલ કર્મ. ૩ શાસ્ત્રે નિષેધ કરેલ કર્મ. ૪. કર્મ ન કરવા પણું. ૫ દુ:ખે કરી જણાય એવી.

कर्मण्यकर्म यः पश्येदकर्मणि च कर्म यः ॥
स बुद्धिमान्मनुष्येषु स युक्तः कृत्स्नकर्मकृत् ॥ १८ ॥

જે અકર્મ તો કર્મમાં, ૧ કર્મ્ અકર્મમાં જોય,
શ્રેષ્ટ યોગિ તે લોકમાં, સર્વ ૨ કર્મકૃત હોય. ૧૮.

यस्य सर्वे समारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः ।
ज्ञानाग्निदग्धकर्माणं तमाहुः पंडितं बुधाः ॥१९ ॥

જેના સૌ આરંભ છે, ફલ સંકલ્પ રહીત,
ગ્નાન વડે તે શુદ્ધને, ગ્નાની કહે પંડીત. ૧૯.

त्यक्त्वा कर्मफलासंगं नित्यतृप्तो निराश्रयः ।
कर्मण्यभिप्रवृत्तोपि नैव किंचित्करोति सः २०॥

મૂકિ કર્મ ફલ સંગ, વિણુ આશ્રય, તૃપ્ત હમેશ,
કર્મ કરે જો કે સદા, તોય કરે નહિ લેશ. ૨૦.

निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वपरिग्रहः ।
शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥२१॥

૩ વશમન, આશા રહિત નર, મૂકિ સર્વ સંસાર,
શરિર કર્મ કરતાંજ, નહિ પામે પાપ લગાર. ૨૧.

यदृच्छालाभसंतुष्टो द्वंद्वातीतो विमत्सरः ।
समः सिद्धावसिद्धौ च कृत्वापि न निबद्धयते ॥२२॥

---

૧ બંધન. ૨ કર્મ કરનાર. ૩ મન વશ્ય કરનાર.

સંતુષ્ટ દૈવકૃત્ લાભથિ, વેર દ્વંદ્વ વિણ જેહ,
સમ વલિ સિદ્ધિ અસિદ્ધિ, તો, કરી કર્મ છુટેહ. ૨૨.

गतसंगस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः ।
यज्ञायाचरतः कर्म समग्रं प्रविलीयते ॥ २३ ॥

જ્ઞાની, મુક્ત, અસંગિ જે, યજ્ઞ માટે કરનાર,
કર્મ બધાં તો, તે તણાં, લય પામે નિરધાર. ૨૩.

ब्रह्मार्पणं ब्रह्म हविर्ब्रह्माग्नौ ब्रह्मणा हुतम् ।
ब्रह्मैव तेन गंतव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ २४॥

[1] બ્રહ્માર્પણ [2] બ્રહ્માગ્નિમાં, [3] હુત [4] બ્રહ્મે, [5] હવિ બ્રહ્મ,
[6] બ્રહ્મકર્મ [7] સમાધિયે, પમાય તેણે બ્રહ્મ. ૨૪.

दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते ।
ब्रह्माग्नावपरे यज्ञं यज्ञेनैवोपजुव्हति ॥ २५ ॥

કરે [8] દેવ યજ્ઞજ વલી, કર્મયોગિ જે હોય,
બ્રહ્માગ્નીમાં યજ્ઞને, [9] યજ્ઞે હોમે કોય. ૨૫.

श्रोत्रादीनींद्रियाण्यन्ये संयमाग्निषु जुव्हति ।
शब्दादीन्विषयानन्य इंद्रियाग्निषु जुव्हति ॥२६॥

બીજા [10] સંયમ અગ્નિમાં, હોમે [11] શ્રોત્રાદીય,
[12] ઇંદ્રિયાગ્નિમાં અન્ય વલિ, હોમે [13] શબ્દાદીય. ૨૬

---

૧ યજ્ઞ પાત્ર પણ બ્રહ્મરૂપ. ૨ અગ્નિ પણ બ્રહ્મરૂપ. ૩ હોમેલું. ૪ યજમાનાદિ હોમનાર પણ બ્રહ્મરૂપ. ૫ હોમ કરવાના અન્ન પણ બ્રહ્મરૂપ. ૬ કર્મ પણ બ્રહ્મરૂપ. ૭ ચિત્તની એકાગ્રતા. ૮ ઇંદ્રાદિ દેવનું બ્રહ્મ બુદ્ધિ વિના જેમાં યજન થાય છે તે. ૯ ઉપર કહેલ બ્રહ્માર્પણાદિ બુદ્ધિયે. ૧૦ ઇંદ્રિય નિગ્રહ. ૧૧ જ્ઞાનેંદ્રિય. ૧૨ ઇંદ્રિય રૂપ અગ્નિ. ૧૩ પાંચ વિષય.

सर्वाणींद्रियकर्माणि प्राणकर्माणि चापरे ।
आत्मसंयमयोगाग्नौ जुव्हाति ज्ञानदीपिते ॥ २७ ॥

ઇંદ્રિ પ્રાણના, કર્મ સૌ, અન્યે હોમ કરાય,
૧ આત્મસંયમ અગ્નિ જે, જ્ઞાન ૨ દીપ્ત તેમાંય ૨૭.

द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा योगयज्ञास्तथाऽपरे ।
स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयः संशितव्रताः ॥ २८ ॥

દ્રવ્ય, યોગ, તપરૂપ વલિ, યજ્ઞ કરે બહુ જાણ,
વેદજ્ઞાન રૂપ યજ્ઞ તો, બીજા યતિ વ્રતવાન. ૨૮.

अपाने जुव्हति प्राणं प्राणेऽपानं तथाऽपरे ।
प्राणापानगती रुद्ध्वा प्राणायामपरायणाः ॥ २९ ॥

વલિ કો પ્રાણાયામિયો, રૂંધી ૩ પ્રાણ ૪ અપાન,
અપાન હોમે પ્રાણમાં, તેમ અપાને પ્રાણ. ૨૯.

अपरे नियताहाराः प्राणान्प्राणेषु जुव्हति ।
सर्वेप्येते यज्ञविदो यज्ञक्षपितकल्मषाः ॥३०॥

૫ નિયત અહારિ કો પ્રાણમાં, પ્રાણજ હોમી દેય,
યજ્ઞે શુદ્ધ થયેલ સૌ, ૬ યજ્ઞવીદ છે એય. ૩૦.

यज्ञशिष्टामृतभुजो यांति ब्रह्म सनातनम् ।
नायं लोकोस्त्ययज्ञस्य कुतोन्यः कुरुसत्तम ॥ ३१ ॥

---

૧ આત્મામાં એકાગ્રતા. ૨ પ્રકાશમાન. ૩ શરીરમાંનો પ્રાણવાયુ.
૪. શરીરમાંનો અપાનવાયુ. ૫ નિયમસર. ૬ યજ્ઞ જાણનારા.

યજ્ઞશિષ્ટ અમૃત ભુજી, પામે શાશ્વત બ્રહ્મ,
અયજ્ઞિને આ લોક નહિ, કેમ અન્ય, સત્તમ. ૩૧.

एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे ।
कर्मजान्विद्धि तान्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥३२॥

કયા વેદના મુખ્ય વિષે, બહુ વિધ યજ્ઞો એમ,
[1] કર્મજ સર્વે જાણ તે, છુટિશ જાણી તેમ. ૩૨.

श्रेयान्द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप ।
सर्वं कर्माखिलं पार्थ ज्ञाने परिसमाप्यते ॥ ३३ ॥

પાર્થ દ્રવ્યમય યજ્ઞથી, જ્ઞાન યજ્ઞ વીશેષ,
સમાય સર્વે જ્ઞાનમાં, અર્જુન કર્મ અશેષ. ૩૩.

तद्विद्धि प्रणिपातेन परिप्रश्नेन सेवया ।
उपदेक्ष्यंति ते ज्ञानं ज्ञानिनस्तत्त्वदर्शिनः ॥३४॥

કરિ સેવા [2] પ્રણિપાત વલિ, પ્રશ્ન કરીને જાણ,
[3] તત્વ દર્શિ જે જ્ઞાનિ તે, કહેશે તુજને જ્ઞાન. ૩૪.

यज्ज्ञात्वा न पुनर्मोहमेवं यास्यसि पांडव ।
येन भूतान्यशेषेण द्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥३५॥

જે જાણી ઇમ મોહને, ફરિ તું નહિ પામીશ,
જેણે [4] નિજ ને [5] મુજ વિષે, ભૂત માત્ર દેખીશ. ૩૫.

---

૧ કર્મથી થનારા. ૨ દંડવત નમસ્કાર. ૩ બ્રહ્મને જોનારા.
૪ તારા પોતાના આત્મ સ્વરૂપમાં. ૫ મારા આત્મ સ્વરૂપમાં.

अपि चेदसि पापेभ्यः सर्वेभ्य पापकृत्तमः ।
सर्वं ज्ञानप्लवेनैव वृजिनं संतरिष्यसि ॥ ३६ ॥

જો કે પાપી સર્વથી, અધિક પાપિ હોઇશ,
તોપ જ્ઞાનરૂપ નાવથી, પાપ સમુદ્ર તરીશ. ૩૬.

यथैधांसि समिद्धोग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन ।
ज्ञानाग्निः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते तथा ॥ ३७ ॥

બળતો અગની કાષ્ટને, ભસ્મ કરેછે જેમ,
સર્વ કર્મ, જ્ઞાનાગ્નિ પણ, ભસ્મ કરેછે તેમ. ૩૭.

नहि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।
तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विंदति ॥ ३८ ॥

પવિત્ર નહિ આ લોકમાં, અર્જુન જ્ઞાન સમાન,
યોગી કાળે મેળવે, નિજમાં પોતે જ્ઞાન. ૩૮.

श्रद्धावाँल्लभते ज्ञानं तत्परः संयतेंद्रियः ।
ज्ञानं लब्ध्वा परां शांतिमचिरेणाधिगच्छति ॥३९॥

શ્રદ્ધાળૂ, વશઇંદ્રિ, વળિ, [1] તત્પર પામે જ્ઞાન,
પામિ જ્ઞાન તરતજ પછી, શાંતી પામે મહાન. ૩૯.

अज्ञश्चाश्रद्दधानश्च संशयात्मा विनश्यति ।
नायं लोकोस्ति न परो न सुखं संशयात्मनः ॥ ४० ॥

---

૧ આત્મ નિષ્ઠ.

અજ્ઞ, અશ્રદ્ધાવાન વલિ, [1] સંશયિ પામે નાશ,
સંશયિને આ લોક નહિ, નહિ [2] પર, નહિ સુખ આશ ૪૦

योगसंन्यस्तकर्माणं ज्ञानसंछिन्नसंशयम् ।
आत्मवंतं न कर्माणि निबध्नन्ति धनंजय ॥४१॥

યોગેં કર્મ ત્યજેલ વલિ, જ્ઞાને સંશય મુક્ત,
આત્મજ્ઞાનિને કર્મ નહિ, કરે બાધ કૈં [3] યુક્ત. ૪૧.

तस्मादज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः ।
छित्त्वैनं संशयं योगमातिष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥४२॥

માટે સંશય હૃદયમાં, અજ્ઞાને થાનાર,
છેદિ જ્ઞાનરૂપ ખડ્ગથી, ઉઠ યોગી થા સાર. ૪૨.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मब्रह्मार्पणयोगोनाम चतुर्थोऽध्याय।४

---

૧ સંશયવાલો એટલે વેહેમ રાખનાર. ૨ પરલોક. ૩ યોગ્ય. અર્જુન નો સંબોધન છે.

॥ अथ पंचमोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि ।
यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितम् ॥ १ ॥

અર્જુન કહેછે.

કર્મ તણો સંન્યાસ વલિ, કહોછો તેનો યોગ,
એક કહો, એમાંપથી, જે નિશ્ચય શુભ જોગ. ૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

संन्यासः कर्मयोगश्च निःश्रेयसकरावुभौ ।
तयोस्तु कर्मसंन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते ॥ २ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

કર્મયોગ, સંન્યાસ, એ, છે બન્ને શુભકાર,
પણ તેમાં સંન્યાસથી, અધિક યોગ છે સાર. ૨.

ज्ञेयः स नित्यसंन्यासी यो न द्वेष्टि न कांक्षति ।
निर्द्वंद्वो हि महाबाहो सुखं बंधात्प्रमुच्यते ॥ ३ ॥

સંન્યાસી તે જાણવો, ન ઇછે દ્વેષે જેહ,
છૂટે બંધનથી સુખે, દ્વંદ્વ વિનાનો તેહ. ૩.

सांख्ययोगौ पृथग्बालाः प्रवदंति न पंडिताः ।
एकमप्यास्थितः सम्यगुभयोर्विंदते फलम् ॥४॥

જ્ઞાન, યોગને કહે જુદા, નહિ પંડિત, પણ [1] મૂર્ખ,
પામે એક [2] સુઆચરી, ફલ બેનું જ અમૂર્ખ. ૪.

यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते ।
एकं सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥५॥

પમાય [3] પદ જે જ્ઞાનિયે, યોગીયે પણ એજ.
જ્ઞાન, યોગને એક જે, જાણે જાણે તેજ. ૫.

संन्यासस्तु महाबाहो दुःखमाप्तुमयोगतः ।
योगयुक्तो मुनिर्ब्रह्म न चिरेणाधिगच्छति ॥६॥

યોગ વિના સંન્યાસ તો, પામવાજ દુઃખરૂપ,
યોગયુક્ત પામે મુની, તરતજ બ્રહ્મ સ્વરૂપ. ૭.

योगयुक्तो विशुद्धात्मा विजितात्मा जितेंद्रियः ।
सर्वभूतात्मभूतात्मा कुर्वन्नपि न लिप्यते ॥७॥

શરિર જીતિ, મન શુધ કરી, યોગી, ઇંદ્રિય જીત,
સર્વ તણો બનિ આતમા, કર્તાં પણ નહિ [4] લીપ્ત. ૭.

नैव किंचित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ।
पश्यन्शृण्वन्स्पृशञ्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्वपन्श्वसन् ॥ ८ ॥

---

૧. અજ્ઞાનિ. ૨. રૂડી રીતે આચરણ કરીને. ૩. સ્થાન. ૪. લેપાયલો.

જોઇ, સુણી, [1] સ્પૃશિ, સૂંઘિ વલિ, જમિ, જઇ, સુઇ, લઇ પ્રાણ,
માને યોગી [2] તત્વવિત, "કૈં નહિ કરૂ" ઇમ, જાણ, ૮.

प्रलपन्विसृजन्गृण्हन्नुन्मिषान्निमिषन्नापि ।
इंद्रियाणींद्रियार्थेषु वर्त्तंत इति धारयन् ॥ ९॥

[3] વદી, મૂકિ, [4] ગ્રહિ, ઓલિ વલિ, વીંચીને પણ સાર.
વર્ત્તે ઇંદ્રિય વિષયમાં, ધારિ એમ નિરધાર. ૯.

ब्रह्मण्याधाय कर्माणि संगं त्यक्त्वा करोति यः ॥
लिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥१०॥

અર્પિ બ્રહ્મને કર્મ જે, કરે સંગ વિણ પ્રાણિ,
ન અડે તેને પાપ, જિમ, [5] પદ્મપત્રને પાણિ. ૧૦.

कायेन मनसा बुद्ध्या केवलैरिंद्रियैरापि ।
योगिनः कर्म कुर्वंति संगं त्यक्त्वाऽऽत्मशुद्धये ॥११॥

મન, બુદ્ધી, શરિરે, વલી, કેવળ ઇંદ્રીયેંજ,
મૂકિ સંગ કર્મો કરે, યોગી [6] શુધ્યર્થેંજ. ૧૧.

युक्तः कर्मफलं त्यक्त्वा शांतिमाप्नोति नैष्ठिकीम् ।
अयुक्तः कामकारेण फले सक्तो निबद्ध्यते ॥ १२ ॥

યોગિ કર્મફલ ત્યાગિને, શાંત અતીશય થાય,
ફલમાં સકત અયોગિતો, કામવડે બંધાય. ૧૨.

---

૧. સ્પર્શ કરી. ૨. બ્રહ્મને જાણનાર. ૩. બોલીને. ૪. લઇને. ૫. કમળનું પાન. ૬. અંતઃકરણની શુદ્ધિ માટે.

सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं वशी ।
नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्न कारयन् ॥ १३ ॥

મૂકિ કર્મ સૌ મનવડે, યોગી સુખથી રેહ,
નવ [1]દ્વારના [2]પુર વિષે, નહિ કરિ કરાવિ તેહ. ૧૩.

न कर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः ।
न कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्तते ॥ १४ ॥

લોકતણું [3]કર્તૃત્વ વલિ, કર્મ, કર્મ ફલ યોગ,
પ્રભુ, એ સૌ સૃજતા નથી, છે સ્વાભાવિક જોગ. ૧૪.

नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुकृतं विभुः ।
अज्ञानेनावृतं ज्ञानं तेन मुह्यंति जंतवः ॥ १५ ॥

પ્રભુ ધારે નહિ કોઇનૂં, પાપ પુણ્ય જે હોય,
[4]છાદિત જ્ઞાન અજ્ઞાનથિ, જીવો તેણે મોય. ૧૫.

ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः ।
तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत्परम् ॥ १६ ॥

આત્મજ્ઞાનથી જેમનૂં, નાશ થયૂં અજ્ઞાન,
તેને જણુવે સૂર્યવત, બ્રહ્મરૂપ, તે જ્ઞાન, ૧૬.

तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ।
गच्छंत्यपुनरावृत्तिं ज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥

---

૧. બે નેત્ર, બે નાકના છેદ, બે કાન, મુખ એ સાત મસ્તકના ને ગુદ તથા મૈથુન ઇંદ્રિ એ બે નીચેના મલી નવ દરવાજા. ૨. શરીરરૂપ નગરી ૩. કર્તાપણું. ૪. ઢાંકેલું.

મન બુદ્ધી [1] તેમાં વલી, નિષ્ઠા આશ્રય [2] તેજ,
જ્ઞાને શુદ્ધ થયેલ તે, પામે મોક્ષ ખરેજ. ૧૭.

विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ।
शुनि चैव श्वपाके च पंडिताः समदर्शिनः ॥ १८ ॥

[3] પઢિત [4] વિનયિ બ્રાહ્મણ વિપ્ર, ગૌ હસ્તીમાં સાર,
[5] શ્વાન તથા ચાંડાલમાં, પંડિત [6] સમ જોનાર. ૧૮.

इहैव तैर्जितः सर्गो येषां साम्ये स्थितं मनः ।
निर्दोषं हि समं ब्रह्म तस्माद्ब्रह्मणि ते स्थिताः ॥१९।

જીતી તેણે સૃષ્ટિ અહિ, જેનું મન છે સંમ,
બ્રહ્મ વિશે સ્થિત તેજ છે, સમ [7] નિર્દોષજ બ્રહ્મ. ૧૯.

न प्रहृष्येत्प्रियं प्राप्य नोद्विजेत्प्राप्य चाप्रियम् ।
स्थिरबुद्धिरसंमूढो ब्रह्मविद्ब्रह्मणि स्थितः ॥ २० ॥

અપ્રિયથી ખેદ નહીં, પ્રિયથી નહિ હર્ષેહ,
[8] બ્રહ્મસ્થિત, [9] અસમૂઢ, સ્થિર બુદ્ધિ, બ્રહ્મવિત જેહ. ૨૦

बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विंदत्यात्मनि यत्सुखम् ।
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षय्यमश्नुते ॥२१॥

જે, અસક્ત [10] બહિ વિષયમાં, અંતર પામે સૂખ,
બ્રહ્મયોગિ તે, મેળવે, સુખ અવિનાશિ અચૂક. ૨૧.

---

૧. બ્રહ્મમાં. ૨. આત્માજ. ૩. ભણેલો. ૪. વિવેકી. ૫. કુત્રો.
૬. સમાન. ૭. દોષ રહિત. ૮ બ્રહ્મમાં ચિત્ત રાખનાર. ૯ જ્ઞાની.
૧૦ બહારના.

ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय एव ते ।
आद्यंतवंतः कौंतेय न तेषु रमते बुधः ॥ २२ ॥

વિષય ભોગ જે, તેજછે, કારણ દુખના સાર,
તે [1] આદ્યંતજવાનમાં, ન વિવેકી રમનાર. ૨૨.

शक्नोतीहैव यः सोढुं प्राक् शरीरविमोक्षणात् ।
कामक्रोधोद्भवं वेगं स युक्तः स सुखी नरः ॥ २३ ॥

અહીંજ સહન કરી શકે, જીવતાંજ નર જેહ,
કામક્રોધના વેગને, યોગી, સુખિયો તેહ. ૨૩.

योऽतःसुखोंतरारामस्तथांतर्ज्योतिरेव यः ।
स योगी ब्रह्म निर्वाणं ब्रह्मभूतोधिगच्छति ॥ २४ ॥

અંતર સુખિ આરામિ જે, અંતર દ્રષ્ટી સાર,
બ્રહ્મસ્થિત તે મોક્ષને, પામે છે નિરધાર. ૨૪.

लभंते ब्रह्म निर्वाणमृषयः क्षीणकल्मषाः ।
छिन्नद्वैधा यतात्मानः सर्वभूतहिते रताः ॥ २५ ॥

[2] ક્ષીણપાપ, સંશય રહિત, વલિ મન વશ કરનાર,
રૂપિયો પામે મોક્ષને, સર્વ તણા હિતકાર. ૨૫.

कामक्रोधवियुक्तानां यतीनां यतचेतसाम् ॥
अभितो ब्रह्म निर्वाणं वर्तते विदितात्मनाम् ॥२६॥

---

૧ આદિઅંતવાલા. ૨. નાશ પામ્યું છે પાપ જેનું.

મુક્ત કામ ક્રોધે, [૧] યતી, આત્મતત્વ માહેર,
વલિ મનવશ તેનેજ તો, મોક્ષ મળે ચોમેર, ૨૬.

स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवांतरे भ्रुवोः ।
प्राणापानौ समौ कृत्वा नासाभ्यंतरचारिणौ ॥ २७ ॥

રાખિ ચક્ષુ [૨] ભ્રૂમધ્ય વલિ, કરિ વિષયોને બહાર,
સમ કરિ પ્રાણ અપાનને, જે નાકે [૩] ચરનાર. ૨૭.

यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनिर्मोक्षपरायणः ।
विगतेच्छाभयक्रोधो यः सदा मुक्त एव सः ॥२८॥

ઇંદ્રિય મન, મતિ વશ કરી, મોક્ષ [૪] પરાયણ યુક્ત.
રાગ ક્રોધ ભય રહિત જે, સદાયછે તે મુક્ત. ૨૮.

भोक्तारं यज्ञतपसां सर्वलोकमहेश्वरम् ।
सुहृदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शांतिमृच्छति ॥२९ ॥

જાણિ મને, સૌ લોકનો, ઇશ સુહૃદ વલિ સાર.
[૫] ભોક્તા તપ ને યજ્ઞનો, થાય શાંત નિરધાર. ૨૯,

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे संन्यासयोगोनाम पंचमोऽध्याय ॥५॥

---

૧. યોગી.　૨. બને આંખોના ભ્રૂનીવચમાં.　૩. સંચાર કરનાર.
૪. મોક્ષજ જેને પરં વસ્તુછે.　૫. ઉપભોગ કરનાર.

॥ अथ षष्ठोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः ।
स संन्यासी च योगी च न निरग्निर्न चाक्रियः ॥१॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

કરે કર્મ, ફલ મૂકિ તે, સંન્યાસી, યોગીજ,
૧ અગ્નિ ક્રિયા વિણ હોય જે, નહિ તે પાર્થ કંઈજ. ૧

यं संन्यासमिति प्राहुर्योगं तं विद्धि पांडव ॥
न ह्यसंन्यस्तसंकल्पो योगी भवति कश्चन ॥ २ ॥

જેને કહે સંન્યાસ તે, યોગજ પાંડવ જાણ,
૨ સંકલ્પ ત્યાગ વિના નહિ, થાય યોગિ ૩ કો માન. ૨.

आरुरुक्षोर्मुनेर्योगं कर्म कारणमुच्यते ।
योगारूढस्य तस्यैव शमः कारणमुच्यते ॥ ३ ॥

કહેછ યોગ ઈચ્છનારનું, કારણ કર્મજ સાર,
તેમજ યોગીનું કહે, શમ કારણ નિરધાર. ૩.

यदा हि नेंद्रियार्थेषु न कर्मस्वनुषज्जते ।
सर्वसंकल्पसंन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ॥ ४॥

---

૧. અગ્નિ સાધ્ય કર્મ. ૨. મનોરથ. ૩. કોઈપણ.

યદા વિષય ને કર્મમાં, કદિ આસક્ત ન થાય,
મૂકે સૌ સંકલ્પને, તદા યોગિ કહેવાય. ૪.

उद्धरेदात्मनात्मानं नात्मानमवसादयेत् ।
आत्मैव ह्यात्मनो बंधुरात्मैव रिपुरात्मनः ॥५॥

પોતે તારે આત્મને, નહિ તેને બોડેજ,
નિજબંધૂ પોતેજ છે, નિજ [1]રિપુ પણ પોતેજ. ૫.

बंधुरात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मना जितः ।
अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् ॥ ६॥

જે જીત્યો શરિરાદિને, નિજ બંધૂ છે તેહ,
પણ નિજ શત્રુ છેજ તે, જીતનાર નહિ જેહ. ૬.

जितात्मनः प्रशांतस्य परमात्मा समाहितः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु तथा मानापमानयोः ॥ ७ ॥

આત્મજીત તે શાંતનું, મન નિશ્ચલ નિરધાર,
શીત ઉષ્ણ સુખ દુઃખમાં, માન્ અપમાને સાર. ૭.

ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेंद्रियः ।
युक्त इत्युच्यते योगी समलोष्ठाश्मकांचनः ॥ ८ ॥

નિર્વિકાર, ઇંદ્રીયજિત, [2]અને જ્ઞાનથી તૃપ્ત,
છે જેને [3]લોષ્ટાશ્મ સમ [4]કાંચન, તે છે યુક્ત. ૮.

---

[1] શત્રુ. [2] જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન. [3] લોષ્ટ એટલે માટીના ઢેફા અને અશ્મ એટલે પથ્થર. [4] સોનું.

सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थद्वेष्यबंधुषु ।
साधुष्वपि च पापेषु समबुद्धिर्विशिष्यते ॥ ९॥

[1] સુહૃદ, મિત્ર, [2] અરિ, [3] મધ્ય ને, [4] સાધુ [5] ઉદાસી [6] દ્વેષ્ય,
બંધુ, પાપિ, એ સર્વમાં, [7] સમમતિ છેજ વિશેષ. ૯.

योगी युंजीत सततमात्मानं रहसि स्थितः ।
एकाकी यतचित्तात्मा निराशीरपरिग्रहः ॥ १० ॥

નિત્ય યોગિ મન સ્થિર કરે, કરિ એકાંતે વાસ,
[8] વપુ મન વશ કરિ એકલો, મૂકિ [9] પરિગ્રહ આશ. ૧૦

शुचौ देशे प्रतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ।
नात्युच्छ्रितं नातिनीचं चैलाजिनकुशोत्तरम् ॥ ११॥

દર્ભ [10] ચર્મ ને વસ્ત્રનું, નિજ આસન કરિ સ્થીર,
શુચિ જગ્યામાં મૂકિ, અતિ, નીચ ઉંચ નહિ, ધીર. ૧૧

तत्रैकाग्रं मनः कृत्वा यतचित्तेंद्रियक्रियः ।
उपविश्यासने युंज्याद्योगमात्मविशुद्धये ॥ १२॥

ત્યાં બેસી મન સ્થિર કરી, કરે આત્મ શુધ્ધ્યર્થ,
કરિ વશ [11] ચિત્તેંદ્રિય ક્રિયા, યોગી, યોગ, સમર્થ. ૧૨

समं कायशिरोग्रीवं धारयन्नचलं स्थिरः ।
संप्रेक्ष्य नासिकाग्रं स्वं दिशश्चानवलोकयन् ॥ १३ ॥

---

૧ સ્વભાવથીજ સ્નેહી. ૨. શત્રુ ૩ મધ્યસ્થ. ૪ સદાચારી.
૫ ઉપેક્ષા કરનાર. ૬ દ્વેષ કરવા લાયક. ૭ સમાન બુદ્ધિ રાખનાર.
૮ શરીર. ૯ સંસાર. ૧૦ કાળા મૃગનું ચામડું. ૧૧ મન તથા ઈંદ્રિયો.

શિર, ૧ ગ્રીવા, વપુને અચલ, કરિ સમ સ્થિર રાખીજ,
૨ દિશુને નહિ જોતાંજ, નિજ, ૩ નાસિકાગ્ર જોઇજ. ૧૩.

प्रशांतात्मा विगतभीर्ब्रह्मचारिव्रते स्थितः ।
मनः संयम्य मच्चित्तो युक्त आसीत मत्परः ॥ १४ ॥

થઈ શાંત ને ભય રહિત, બ્રહ્મચારિ વ્રતવાન,
કરિ મન વશ મત્પર રહે, ૪ મચ્ચિત યોગી મહાન. ૧૪.

युंजन्नेवं सदाऽऽत्मानं योगी नियतमानसः ।
शांतिं निर्वाणपरमां मत्संस्थामधिगच्छति ॥ १५ ॥

નિત્ય જોડતાં એમ મન, યોગી વશ કરિ ચિત્ત,
પરં શાંત ૫ મુજરૂપને, પામેછે અચ્ચિત્ત. ૧૫.

नात्यश्नतस्तु योगोस्ति न चैकांतमनश्नतः ।
न चातिस्वप्नशीलस्य जाग्रतो नैव चार्जुन ॥ १६ ॥

અતિ નિદ્રા, જાગૃત અતી, ઉપવાસી બહુ અહારિ,
થાય યોગ નહિ તેમને, કુંતીસુત બળધારિ. ૧૬.

युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्य कर्मसु ।
युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा ॥ १७ ॥

૬ વિહાર કર્મ ચેષ્ટા વલિ, અહાર ૭ સ્વપ્ન જાગર્ણ,
નિયમિત જેના તેમને, થાય યોગ ૮ દુખ્હર્ણ. ૧૭.

---

૧ ગળાનો પાછલો ભાગ. ૨ દિશાઓ. ૩ નાકની ટોચ. ૪ મારા આત્મસ્વરૂપમાં મન રાખનાર. ૫ મારૂં આત્મસ્વરૂપ. ૬ ગતિ. ૭ નિદ્રા. ૮ દુ:ખહરનાર.

यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवावतिष्ठते ।
निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्युच्यते तदा ॥ १८ ॥

ચિત્ત કરેલું વશ યદા, સ્થિર આત્મામાં થાય,
નિસ્પૃહ સૌ [1] કામો થકી, તદા યુક્ત કહેવાય. ૧૮

यथा दीपो निवातस्थो नेंगते सोपमा स्मृता ।
योगिनो यतचित्तस्य युंजतो योगमात्मनः ॥ १९ ॥

જેમ વાયુ વિણ સ્થાનમાં, દીપે સ્થિર રહેવાય,
આત્મયોગિ વશચિત્તને, ઉપમાં તે કહેવાય. ૧૯

यत्रोपरमते चित्तं निरुद्धं योगसेवया ॥
यत्र चैवात्मनाऽऽत्मानं पश्यन्नात्मनि तुष्यति ॥२०॥

જેમાં યોગાચરણથી, વશ મન શાંતજ થાય,
જોતાં મનથી આત્મને, આત્મામાં [2] તોષાય. ૨૦

सुखमात्यंतिकं यत्तद्बुद्धिग्राह्यमतींद्रियम् ।
वेत्ति यत्र न चैवायं स्थितश्चलति तत्त्वतः ॥ २१ ॥

[3] બુદ્ધિગ્રાહ્ય, [4] અતીંદ્રિય સુખ, પામેછે અત્યંત,
રહિ જેમાં ખસતો નથી, તત્વથીજ એ સંત. ૨૧.

यं लब्ध्वा चापरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः ।
यस्मिंस्थितो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते ॥ २२॥

---

૧ કામના. ૨ સંતોષ પામે. ૩ બુદ્ધિથી ગ્રહણ કરાય એવું. ૪ ઇંદ્રિય સબંધથીપર.

જે પામી માને ન કૈં, અધિક લાભ તેથીજ,
જેમાં સ્થિત તો થાય નહિ, ચલિત મહા દુખથીજ. ૨૨.

तं विद्याद्दुःखसंयोगवियोगं योगसंज्ञितम् ।
स निश्चयेन योक्तव्यो योगोऽनिर्विण्णचेतसा ॥२३॥

પાર્થ જાણવો યોગ તે, રહિત દુઃખ સંયોગ,
નિશ્ચય નિર્દુખ ચિત્તથી, આચરવો એ યોગ. ૨૩.

संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ।
मनसैवेंद्रियग्रामं विनियम्य समंततः ॥ २४ ॥

સંકલ્પે થતિ કામના, મૂકી સર્વ અશેષ,
ઇંદ્રિય ગણને [1] સર્વથી, કરિ વશ મનથિ વિશેષ. ૨૪

शनैःशनैरुपरमेद्बुद्ध्या धृतिगृहीतया ।
आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिदपि चिंतयेत् ॥२५॥

ધીરેધીરે આત્મમાં, ધીર બુદ્ધિયે સાર,
સ્થાપી મન, શાંતજ બને, ચિંતે નહીં લગાર. ૨૫.

यतो यतो निश्चरति मनश्चंचलमस्थिरम् ।
ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्येव वशं नयेत् ॥ २६ ॥

જે જે પ્રત્યે જાયછે, મન ચંચલ અસ્થીર,
તેથી પાછું ખેંચિ, વશ કરે આત્મમાં, ધીર. ૨૬.

प्रशांतमनसं ह्येनं योगिनं सुखमुत्तमम् ।
उपैति शांतरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥ २७॥

---

[1] ચોમેરથી.

१ બ્રહ્મભૂત નિષ્પાપ વલિ, શાંત રજોગુણ મંન,
એ યોગીને તો મળે, સુખ ઉત્તમ અર્જુંન. ૨૭.

युंजन्नेवं सदाऽऽत्मानं योगी विगतकल्मषः ।
सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतं सुखमश्नुते ॥ २८ ॥

સદા જોડતાં એમ મન, યોગી પાપ રહીત,
સેજે પામે સુખ, અતી २ બ્રહ્મસ્પર્શ સહીત. ૨૮.

सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ।
ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र समदर्शनः २९ ॥

૩ પોતાને સૌ ભૂતમાં, સૌને ૪ નિજમાં સાર,
જુવે આત્મ યોગી મુની, સૌમાં સમ જોનાર. ૨૯.

यो मां पश्यति सर्वत्र सर्वं च मयि पश्यति ॥
तस्याहं न प्रणश्यामि स च मे न प्रणश्यति ॥३०॥

જે મુજને સૌમાં જુવે, સૌને ૫ મુજમાં જોય,
હું તેને અળગો નથી, નહિ મુજથી તે હોય. ૩૦.

सर्वभूतस्थितं यो मां भजत्येकत्वमास्थितः ।
सर्वथा वर्त्तमानोपि स योगी मयि वर्त्तते ॥ ३१ ॥

સર્વ ભૂતમાં સ્થિત મને, ભજે એકપથી જેહ,
વર્તતાંજ સૌ રીત પણ, મુજમાં વર્ત્તે તેહ. ૩૧.

---

૧ બ્રહ્મ થયેલ. ૨ સાક્ષાત્કાર. ૩ પોતાના આત્માને. ૪. પોતાના આત્મામા. ૫ મારા આત્મ સ્વરૂપમાં.

आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पश्यति योर्जुन ।
सुखं वा यदि वा दुःखं स योगी परमो मतः ॥३२॥

દેખે સૌમાં [1] આત્મવત, સમાન સુખ દુખ સાર,
અર્જુન યોગી શ્રેષ્ટ તે, મુજ મતથી નિરધાર. ૩૨.

अर्जुन उवाच ॥

योयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसूदन ।
एतस्याहं न पश्यामि चंचलत्वात्स्थितिं स्थिराम् ।३३।

અર્જુન કહેછે.

મધુસૂદન આ યોગ જે આપેં કયો સમાન,
સ્થિતિ થિર તે તણિ દેખું નહિ, મન ચંચલ, ભગવાન.

चंचलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद्दृढम् ।
तस्याहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥ ३४॥

મન ચંચલ, બળવાન, દ્રઢ, [2] વિક્ષેપજ કરનાર,
[3] નિગ્રહ તેનો વાયુવત, [4] દુષ્કર માનું સાર. ૩૪.

श्रीभगवानुउवाच ॥

असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौंतेय वैराग्येण च गृह्यते ॥ ३५ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

ચંચલ [5] દુર્નિગ્રહજ મન, સંશય કૈં ન લગાર,
પણ અભ્યાસ વિરાગથી, કરાય વશ નિરધાર. ૩૫.

---

૧ પોતાની પેઠે. ૨ ક્ષોભ. ૩ રોકવું. નિરોધ. ૪ દુખે કરાય એવું.
૫ દુખે કરી વશ્ય કરવા શક્ય.

असंयतात्मना योगो दुष्प्राप इति मे मतिः ।
वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुमुपायतः ॥ ३६ ॥

૧ અજિતેંદ્રિયને મુજ મતેં, છેજ યોગ ૨ અપ્રાપ્ય,
જીતેંદ્રિય ઉદ્યોગિને, ઉપાયથી છે પ્રાપ્ય. ૩૬.

अर्जुन उवाच ॥

अयतिः श्रद्धयोपेतो योगाच्चलितमानसः ।
अप्राप्य योगसंसिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥३७॥

અર્જુન પુછેછે.

૩ અયતી, શ્રદ્ધાવાન, ૪ મનચલિત યોગથી, જેહ,
યોગ સિદ્ધિ પામીજ નહિ, શું ગતિ પામે તેહ. ૩૭.

कच्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्यति ।
अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः पथि ॥ ३८ ॥

શું બન્નેથી ભ્રષ્ટ થૈ, બ્રહ્મ માર્ગમાં મૂઢ,
૫ છિન્ન ૬ અભ્રની પેઠ તે, પામે નાશ વિમૂઢ. ૩૮.

एतन्मे संशयं कृष्ण छेत्तुमर्हस्यशेषतः ।
त्वदन्यः संशयस्यास्य छेत्ता नह्युपपद्यते ॥३९ ॥

એ મુજ સંશય મૂલથી, આપ છેદવા યોગ્ય,
છેદનાર બીજો નથી, કોઇ આપવિણ જોગ્ય. ૩૯.

---

૧ જેણે ઈંદ્રિયો વશ્ય કરી નથી તે. ૨ નહિ પમાય એવો. ૩ પ્રયત્ન નહિ કરનાર. ૪ ચલેલા મનવાલો. ૫ છેદાયલું. જુદું પડેલું. ૬ વાદળું.

श्रीभगवानुवाच ॥

पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते ।
नहि कल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिं तात गच्छति ॥ ४० ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

પાર્થ થાય નહિ તે તણો, અહિ પરલોકે નાશ,
૧ શુભકૃત પામે કોઇ નહિ, ૨ દુર્ગતિ રૂપ વિનાશ. ૪૦.

प्राप्य पुण्यकृतांल्लोकानुषित्वा शाश्वतीः समाः ।
शुचीनां श्रीमतां गेहे योगभ्रष्टोऽभिजायते ॥ ४१ ॥

પુણ્ય લોકને પામિ, વસિ ઘણા વર્ષ ત્યાં સાર,
લે ૩ શુચિ ધનિના ઘર વિષે, ૪ યોગભ્રષ્ટ અવતાર. ૪૧

अथवा योगिनामेव कुले भवति धीमताम् ।
एतद्धि दुर्लभतरं लोके जन्म यदीदृशम् ॥ ४२ ॥

અથવા થાયે જ્ઞાનિના, કુળમાં એ ઉત્પન્ન,
લોક વિષે એ જન્મ છે, દુર્લભ, કુરૂનન્દન. ૪૨.

तत्र तं बुद्धिसंयोगं लभते पौर्वदेहिकम् ।
यतते च ततो भूयः संसिद्धौ कुरुनंदन ॥ ४३ ॥

પૂર્વ દેહની બુદ્ધિનો, ત્યાં પામે સંયોગ,
તેથી ફરિ સિદ્ધી વિષે, કરે યત્ન બહુ જોગ. ૪૩.

---

૧ શુભ કરનાર. ૨ ખરાબ ગતિ. ૩ પવિત્ર. ૪ યોગથી ભ્રષ્ટ થયેલો.

पूर्वाभ्यासेन तेनैव ह्रियते ह्यवशोपि सः ।
जिज्ञासुरपि योगस्य शब्दब्रह्मातिवर्त्तते ॥ ४४ ॥

[1] અવશ, પૂર્વ અભ્યાસથી, થૈ તે પણ ખેંચાય,
યોગ તણો [2] જીજ્ઞાસુ પણ, [3] વેદ ઉલંઘી જાય. ૪૪.

प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धकिल्बिषः ।
अनेकजन्मसंसिद्धस्ततो याति परां गतिम् ॥ ४५ ॥

પ્રયત્નથી ઉદ્યોગિ જે, યોગિ પાપથી [4] શુદ્ધ,
પામે શ્રેષ્ટ ગતીજ તે, બહુ જન્મે થૈ [5] બુદ્ધ. ૪૫.

तपस्विभ्योधिको योगी ज्ञानिभ्योपि मतोधिकः ।
कर्मिभ्यश्चाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ ४६॥

યોગી અધિક તપસ્વિથી, અધિક જ્ઞાનિથી, સાર,
અધિક કર્મિથી માટ તું, થા યોગી નિરધાર. ૪૬.

योगिनामपि सर्वेषां मद्गतेनांतरात्मना ।
श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥ ४७ ॥

સર્વ યોગિના મધ્યમાં, [6] મુજગત મનથી જેહ,
શ્રદ્ધાવાન ભજે મને, યોગિ શ્રેષ્ટ છે તેહ. ૪૭.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे आत्मसंयमयोगोनाम षष्ठोऽध्यायः ।६

---

૧ અસ્વતંત્ર. ૨ જાણવાની ઈચ્છાવાળો. ૩ વેદમાં કહેલ કર્મફલ. ૪ પવિત્ર. ૫ જ્ઞાની. ૬ મારા આત્મસ્વરૂપમાં રાખેલાં.

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

मय्यासक्तमनाः पार्थ योगं युंजन्मदाश्रयः ।
असंशयं समग्रं मां यथा ज्ञास्यसि तच्छृणु ॥ १ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

મુજગત મન, મુજ આશ્રયી, કરતાં યોગજ એમ,
જાણે તું મુજ રૂપ સૌ, નિશ્ચય, સાંભલ તેમ. ૧.

ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः ।
यज्ज्ञात्वा नेह भूयोन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ २ ॥

સવિજ્ઞાન આ જ્ઞાનતો, કૌં તુજનેજ અશેષ,
જાણી જે, અહિ જાણવા, ફરિ નહિ રહે ૧ અવશેષ. ૨.

मनुष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यतति सिद्धये ।
यततामपि सिद्धानां कश्चिन्मां वेत्ति तत्त्वतः ॥३॥

કોઇ હજારે ૨ મનુજમાં, કરે યત્ન ૩ સિધ્યર્થ,
સિધમાં પણ, જાણે મને, ૪ તત્વે કોક સમર્થ. ૩.

भूमिरापोनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ।
अहंकार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥४ ॥

---

૧. બાકી. ૨. માણસ. ૩. સિદ્ધિ માટે. ૪. તત્વ જ્ઞાનથી.

૧ ભૂ, જલ, અગ્ની, વાયુ, ૨ નભ,મન, બુદ્ધી અહંકાર,
એમ ૩ ભિન્ન મુજ જાણવી, પ્રકૃતી અષ્ટ પ્રકાર. ૪.

अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे पराम् ।
जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ॥ ५ ॥

પણ એ ૪ અપરા, એથિ મુજ, ૫ પરા ૬ અન્ય, તું ધાર,
જીવભૂત, મહાબાહુ, જે, સૃષ્ટીને ધરનાર. ૫.

एतद्योनीनि भूतानि सर्वाणीत्युपधारय ।
अहं कृत्स्नस्य जगतः प्रभवः प्रलयस्तथा ॥ ६ ॥

૭ એ ૮ યોનીથી થાયછે, જાણ ભૂત સૌ એમ,
કર્ત્તા હું સૌ સૃષ્ટિનો, ૯ સંહર્તા, પણ તેમ. ૬.

मत्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ।
मयि सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥७॥

મુજથી પર બીજો નથી, ૧૦ હેતુ એનો કોઇ,
સૂત્રે મણિ વત સર્વ આ, મુજમાં રયૂં પરોઇ. ૭.

रसोहमप्सु कौंतेय प्रभाऽस्मि शशिसूर्ययोः ।
प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥

છું રસ જળમાં, છું ૧૧ પ્રભા, ચંદ્ર સૂર્યની, હુંજ,
શબ્દ નભે, વેદે ૧૨ પ્રણવ, ઉદ્યમ નરમાં છુંજ. ૮

---

૧. પૃથ્વી. ૨. આકાશ. ૩. જુદી જુદી. ૪. જડ હોવાથી નિકૃષ્ટ. ૫ ચૈતન્ય હોવાથી ઉત્કૃષ્ટ. ૬ બીજી. ૭ જડ ચૈતન્ય રૂપ પ્રકૃતિ. ૮ કારણ. ૯ સંહાર કરનાર. ૧૦ કારણ. ૧૧ કાંતિ. ૧૨ ઓંકાર.

पुण्यो गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ ।
जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्विषु ॥ ९ ॥

પુણ્ય ગંધ છું ભૂમિમાં, તેજ અગ્નિમાં સાર,
જીવન સૌ ભૂતો વિશે, તપસ્વિમાં તપ, ધાર. ૯.

बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनातनम् ।
बुद्धिर्बुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ॥ १० ॥

બીજ સનાતન સર્વનું, પાર્થ, મને તું જાણ,
બુદ્ધિમાનની બુદ્ધિ હું, તેજ તેજીનું, માન. ૧૦.

बलं बलवतामस्मि कामरागविवर्जितम् ।
धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोस्मि भरतर्षभ ॥ ११ ॥

છું હું બળ બળિયાતણું, ¹કામ ²રાગ ³વર્જીત,
સર્વ ભૂતમાં કામ હું, અર્જુન, ધર્મ સહીત. ૧૧.

ये चैव सात्त्विका भावा राजसास्तामसाश्च ये ।
मत्त एवेति तान्विद्धि न त्वहं तेषु ते मयि ॥ १२ ॥

જે સાત્વિક, રાજસ તથા, તામસ ભાવો જેહ,
હું તેમાં નહિ, જાણ તે મુજથી, મુજમાં તેહ. ૧૨.

त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः सर्वमिदं जगत् ।
मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम् ॥ १३ ॥

---

૧ ઈચ્છા. ૨ પ્રીતિ. ૩ રહિત.

એ ગુણમય ત્રણ ભાવથી, રચ્યું જગત આ મોહિ,
જાણે નહિ પર એથિ, જે, હું અવ્યય છું કોઇ. ૧૩.

दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ।
मामेव ये प्रपद्यंते मायामेतां तरंति ते ॥ १४ ॥

માયા મુજ ગુણિ દૈવિ એ, દુઃખે કરી તરાય,
પણ ભજેછ મુજનેજ જે, તે એને તરિ જાય. ૧૪.

न मां दुष्कृतिनो मुढाः प्रपद्यंते नराधमाः ।
माययापहृतज्ञाना आसुरं भावमाश्रिताः ॥ १२ ॥

અધમ, પાપિ ને મૂઢ વલિ, માયાયે [1]હૃતજ્ઞાન,
અસુરભાવ આશ્રીત નર, ભજે ન મુજને, જાણ. ૧૫.

चतुर्विधा भजंते मां जनाः सुकृतिनोर्जुन ।
आर्त्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥ १६ ॥

પુણ્યવાન મુજને ભજે, ચાર જાતના જેહ,
રોગી, [2]જીજ્ઞાસૂ વલી, [3]અર્થી, જ્ઞાની તેહ. ૧૬.

तेषां ज्ञानी नित्ययुक्त एकभक्तिर्विशिष्यते ।
प्रियो हि ज्ञानिनोत्यर्थमहं स च मम प्रियः ॥१७ ॥

તેમાં પણ જ્ઞાની વશે, એક ભકત, [4]નિતયુકત,
હું અતિ પ્રિય છું જ્ઞાનિને, મુજને છે તે મુકત. ૧૭.

---

૧ હરાયલા જ્ઞાનવાલા. ૨ આત્મજ્ઞાનની ઇચ્છાવાલો. ૩ ધનઇચ્છી.
૪ નિત્યયોગી.

उदाराः सर्व एवैते ज्ञानी त्वात्मैव मे मतम् ।
आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवानुत्तमां गतिम् ॥१८॥

ઉદાર સૌ એ, જ્ઞાનિ તો, માનું આત્મ સ્વરૂપ,
આત્મ યુક્ત તે આશ્રયે, ઉત્તમ ગતિ મુજ રૂપ. ૧૮.

बहूनां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ।
वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा सुदुर्लभः ॥ १९ ॥

જ્ઞાનવાન પામે મને, બહુ જન્માન્તે સાર,
"સર્વ બ્રહ્મ" જોતાંજ, તે દુર્લભ છે નિરધાર. ૧૯.

कामैस्तैस्तैर्हृतज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्यदेवताः ।
तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥ २० ॥

ઈચ્છાથી હૃતજ્ઞાન વળિ, નિજ [1] પ્રકૃતી વશ જેહ,
બીજા દેવોને ભજે, નિયમ આચરી તેહ. ૨૦.

यो यो यां यां तनुं भक्तः श्रद्धयार्चितुमिच्छति ।
तस्य तस्याचलां श्रद्धां तामेव विदधाम्यहम् ॥ २१ ॥

જે ભક્તો ભજવા ઇછે, શ્રદ્ધાએ જે દેવ,
તેની તે પ્રત્યે કરૂં, દૃઢ શ્રદ્ધા, તતએવ. ૨૧.

स तया श्रद्धया युक्तस्तस्याराधनमीहते ।
लभते च ततः कामान्मयैव विहितान्हितान् ॥२२॥

તે શ્રદ્ધાએ યુક્ત એ, ભજે દેવને સાર,
ઇચ્છિત પામે તે થકી, મુજ નિર્મિત તે, ધાર. ૨૨.

---

[1] સ્વભાવ.

अंतवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यल्पमेधसाम् ।
देवान्देवयजो यांति मद्भक्ता यांति मामपि ॥ २३ ॥

પણ તે અલ્પમતીજને, ફલતો નાશી થાય,
મળે [1] દેવપજિ દેવને, મુજ ભક્તો મુજમાંય. ૨૩.

अव्यक्तं व्यक्तिमापन्नं मन्यंते मामबुद्धयः ।
परं भावमजानंतो ममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥

[2] અલ્પધિ, હું [3] અવ્યક્તને, માને [4] વ્યક્તજ જેહ,
અતિ ઉત્તમ, અવિનાશિ મુજ, રૂપ ન જાણે તેહ. ૨૪

नाहं प्रकाशः सर्वस्य योगमायासमावृतः ।
मुढोयं नाभिजानाति लोको मामजमव्ययम् ॥ २५॥

જણાઉં નહિ હું સર્વને, માયાયે ઢાંકેલ,
જાણે મને, અનાશિ અજ, નહિ, જન મૂઢ બનેલ. ૨૫.

वेदाहं समतीतानि वर्तमानानि चार्जुन ।
भविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ २६॥

[5] ભૂત, ભવિષ ને આ સમય, અર્જુન નિપજે જેહ,
જાણું હું તે સર્વને, મુજને નહિ કો તેહ. ૨૬

इच्छाद्वेषसमुत्थेन द्वंद्वमोहेन भारत ।
सर्वभूतानि संमोहं सर्गे यांति परंतप ॥ २७ ॥

રાગ દ્વેષથી દ્વંદ્વ જે, મોહ, તેણે નિરધાર,
સૃષ્ટિ વિશે સૌ પ્રાણિયો, મોહ પામછે સાર. ૨૭.

---

૧ ઈંદ્રાદિ દેવનું યજન કરનાર. ૨ થોડી બુદ્ધિવાલા. ૩ શરીરાદિ રહિત. અદૃશ્ય. ૪ શરીરવાલો. દૃશ્ય. ૫ ભૂતકાળ.

येषां त्वंतगतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ।
ते द्वंद्वमोहनिर्मुक्ता भजंते मां दृढव्रताः ॥ २८ ॥

પણ જે પુણ્યજનોતણું, ક્ષય પામ્યું દુષ્કૃત,
મુક્ત દ્વંદ્વ મોહથીજ તે, ભજે મને દૃઢવ્રત. ૨૮.

जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतंति ये ।
ते ब्रह्म तद्विदुः कृत्स्न मध्यात्मं कर्म चाखिलम् ॥२९॥

જરા મરણ ટળવા કરે, આશ્રિ મને જે યત્ન,
તે જાણે અધ્યાત્મ સૌ, બ્રહ્મ કર્મ પણ [1] કૃત્સ્ન. ૨૯.

साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः ।
प्रयाणकालेपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥

અધિભૂત દેવ યજ્ઞ સહિત, જાણે મુજને જેહ,
અંતે પણ જાણે મને, યોગિ વિવેકી તેહ. ૩૦.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानविज्ञानयोगोनाम सप्तमोऽध्याय ।७

---

१ બધું.

॥ अथाष्टमोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

किं तद्ब्रह्म किमध्यात्मं किं कर्म पुरुषोत्तम ।
अधिभूतंच किं प्रोक्त मधिदैवं किमुच्यते ॥ १ ॥

અર્જુન પુછેછે.

શું તે બ્રહ્મ અધ્યાત્મ શું, શું વળિ કર્મજ સોય,
શું અધિભૂત કહેલ છે, શું અધિદૈવજ હોય. ૧.

अधियज्ञः कथं कोत्र देहेऽस्मिन्मधुसूदन ।
प्रयाणकाले च कथं ज्ञेयोसि नियतात्मभिः ॥ २ ॥

શું અધિયજ્ઞજ, કેમ એ, આ વપુમાં રહેનાર,
અંતે તમને કેમ વળિ, વશમન જાણે સાર. ૨.

श्रीभगवानुवाच ॥

अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽध्यात्ममुच्यते ।
भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

પર[1] અક્ષર એ બ્રહ્મ છે, છે અધ્યાત્મ [2] સ્વભાવ,
[3] વિસર્ગને કહે કર્મ, જે, કરે સૃષ્ટિનો [4] ભાવ. ૩.

---

૧ નાશરહિત પરમાત્મા. ૨ બ્રહ્મનું પ્રત્યેક શરીરમાં જીવરૂપે હોવું. ૩ યજ્ઞ.
૪ વૃષ્ટયાદિદ્વારા ઉત્પતિ.

अधिभूतं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ।
अधियज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥

અધિભૂતજ [1] ક્ષરભાવ છે, [2] પુરૂષજ છે અધિદેવ,
આ વપુમાં [3] અધિયજ્ઞ છું, નરવર હુંજ [4] તથૈવ. ૪.

अंतकाले च मामेव स्मरन्मुक्त्वा कलेवरम् ।
यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥ ५ ॥

અંતસમય સ્મરતાં મને, દેહ મૂકિને જાય,
પામે તે મુજ [5] ભાવને, નહિ સંશય તેમાંય. ૫.

यं यं वापि स्मरन्भावं त्यजत्यंते कलेवरम् ।
तं तमेवैति कौंतेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥

સ્મરતાં જે જે [6] ભાવને, ત્યજેછ અંતે દેહ,
પામે તે તે ભાવને, [7] તદ્ભાવિત નિત તેહ. ૬.

तस्मात्सर्वेषु कालेषु मामनुस्मर युद्ध्य च ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः ॥ ७ ॥

માટે સ્મર મુજને સદા, યુધ્ધ કરને તું સાર,
મુજમાં મન મતિ અર્પિં તું, મળિશ મને નિરધાર. ૭.

अभ्यासयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना ।
परमं पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचिंतयन् ॥ ८ ॥

---

1 નાશવંત પદાર્થ. 2 વિરાટ. હિરણ્યગર્ભ. 3 સર્વયજ્ઞના અધિષ્ટાતા. કર્મફળદાતા. 4 તેજ રીતે. 5 સ્વરૂપ. 6 દેવતા વિશેષ. 7 તેનું સર્વદા ચિંતન કરનાર.

મન અભ્યાસેં યુક્ત જે, બીજે નહિ જાનાર,
પામે તેણે ચિંતતાં, પરમ પુરૂષને સાર. ૮.

कविं पुराणमनुशासितार मणोरणीयांसमनुस्मरेद्यः ।
सर्वस्य धातारमाचिंत्यरूप मादित्यवर्णं तमसःपरस्तात् ॥९॥

ચિંતેજ જે, એ १ કવિ, ને २ પુરાણુ, ३ શાસ્તા તથા સૂક્ષ્મ અતીજ જાણુ,
એનોજ ४ધાતા, નહિ ચિંત્યરૂપ, અજ્ઞાનથી દૂર રવિસ્વરૂપ.૯.

प्रयाणकाले मनसाऽचलेन भक्त्या युक्तो योगबलेन चैव ।
भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्यसम्यक् सतंपरंपुरुषमुपैतिदिव्यम् १०

५ પ્રયાણકાળે સ્થિર ચિત્તથીજ, રૂડી રિતેં યેગ બળે કરીજ,
તે ભક્ત,રાખી ભ્રુવચ્ચેજ પ્રાણુ, પામે પરંપૂરૂષ ६ દિવ્ય જાણ ૧૦

यदक्षरं वेदविदो वदंति विशांति यद्यतयो वीतरागाः ।
यदिच्छंतो ब्रह्मचर्यं चरंति तत्ते पदं संग्रहेण प्रवक्ष्ये॥११

જેને કહે ७ વેદવિદોજ બ્રહ્મ, જેમાં પ્રવેશે યતિયોજ સંમ,
જે ઈચ્છિ પાળે બ્રમચર્ય વ્રત, ટુંકે તને કૌ પદ તેજ સત. ૧૧

सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुद्धय च ।
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राण मास्थितो योगधारणाम् ॥१२॥

સર્વ ८ દ્વારને વશ કરી, રૂંધિ હૃદયમાં મંન,
રાખિ પ્રાણ ભ્રૂમધ્યમાં, ધરી સ્થૈર્ય અર્જુન. ૧૨.

---

૧ સર્વજ્ઞ. ૨ અનાદિસિધ્ધ. ૩ નિયંતા નિયમમાં રાખનાર. ૪ પોષણ કરનાર. ૫ અંતકાળે. ૬ પ્રકાશમાન. ૭ વેદાર્થ જાણનાર. ૮ ઈંદ્રિયોના દ્વાર.

ॐमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ॥
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥१३॥

ઓં એકાક્ષર બ્રહ્મને, ઉચરી સ્મરિને જેહ,
મૂકિ દેહને જાયછે, પરગતિ પામે તેહ. ૧૩.

अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ।
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ ॥

સ્મરે નિત્ય મુજને વળી,[1] અનન્યમન જે સાર,
નિત્ય યુક્ત તે યોગિને, છું જ સુલભ નિરધાર. ૧૪

मामुपेत्य पुनर्जन्म दुःखालयमशाश्वतम् ।
नाप्नुवंति महात्मानः संसिद्धिं परमां गताः ॥ १५ ॥

પામિ મને, ફરિ જન્મ જે, [2] અનિત્ય ને દુખ્યુક્ત,
પામે તેને નહિ, મહા, સિદ્ધ થયેલા મુક્ત. ૧૫.

आब्रह्मभुवनाल्लोकाः पुनरावर्तिनोर्जुन ।
मामुपेत्य तु कौंतेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १६ ॥

લોક બ્રહ્મલોકે સહિત, પુનર્જન્મ દેનાર,
પામિ મને, મુજ ભક્ત નહિ, ફરી જન્મ લેનાર. ૧૬.

सहस्रयुगपर्यंत महर्यद्ब्रह्मणो विदुः ।
रात्रिं युगसहस्रांतां तेऽहोरात्रविदो जनाः ॥ १७ ॥

---

[1] બીજામાં મન નહિ રાખનાર. [2] નાશવંત.

જાણે ૧ દિન બ્રહ્માતણું, હજાર ૨ યુગનું જેહ,
રાત્રી પણ યુગ સહસ્રનિ, રાત્ર દિવસ વિદ તેહ. ૧૭.

अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाः प्रभवंत्यहरागमे ।
रात्र्यागमे प्रलीयंते तत्रैवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥

સૌ ૩ વ્યક્તો ૪ અવ્યક્તથી, ૫ દિવસે ઉત્પન થાય,
થાય લીન સૌ ૬ રાત્રિયે, તે અવ્યક્તજમાંય. ૧૮.

भूतग्रामः स एवायं भूत्वा भूत्वा प्रलीयते ।
रात्र्यागमेऽवशः पार्थ प्रभवंत्यहरागमे ॥ १९ ॥

તેજ ચરાચર ભૂત આ, અવશજ કુરૂનંદન,
થૈ લય પામે રાત્રિયે, થાય દિને ઉત્પન્ન. ૧૯.

परस्तस्मात्तु भावोन्यो व्यक्तोव्यक्तात्सनातनः ।
यः स सर्वेषु भूतेषु नश्यत्सु न विनश्यति ॥ २० ॥

એ અવ્યક્તથિ પર બિજો, ભાવ સનાતન જેહ,
નાશ થિયે સૌ ભૂત પણ, નાશ ન પામે તેહ. ૨૦.

अव्यक्तोक्षर इत्युक्त स्तमाहुः परमां गतिम् ।
यं प्राप्य न निवर्तंते तद्धाम परमं मम ॥ २१ ॥

કહે અક્ષર અવ્યક્ત વળિ, પરમતિ તેને કેહ,
જેને પામિ ન જન્મ લે, મુજ સ્વરૂપ પર તેહ. ૨૧.

---

૧ સાવન એટલે ૩૬૦ દિવસના વર્ષ પ્રમાણે ચાર અબજ બત્રીશ કરોડ વર્ષનો બ્રહ્માનો દિવસ થાયછે, ને તેટલાજ પ્રમાણની તેની રાત્રિ સમજવી. ૨ ત્રેતાળીશ લાખ વીશ હજાર વર્ષનું યુગ. ૩ ચરાચર ભૂતપ્રાણી. ૪ કારણ રૂપ માયા. ૫ બ્રહ્માનો દિવસ સમજવો. ૬ બ્રહ્માની રાત્રી સમજવી.

पुरुषः स परः पार्थ भक्त्या लभ्यस्त्वनन्यया ।
यस्यांतःस्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥

થાયછેજ પર પુરૂષ તે, એક ભક્તિયે પ્રાપ્ય,
જેમાં ભૂતો રહે, બધું; જેણે છે આ [1] વ્યાપ્ય. ૨૨.

यत्र काले त्वनावृत्ति मावृत्तिं चैव योगिनः ॥
प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि भरतर्षभ ॥ २३ ॥

મરતાં યોગી જે સમય, ફરિ જન્મે નહિ સાર.
જન્મે ફરિ પણ જેમ, તે, સમય કહું નિરધાર. ૨૩.

अग्निर्ज्योतिरहः शुक्लः षण्मासा उत्तरायणम् ।
तत्र प्रयाता गच्छंति ब्रह्म ब्रह्मविदो जनाः ॥ २४॥

[2] અર્ચિં, દિવસ, [3] શુધપક્ષને, ઉતરાયણમાં સાર,
જનાર બ્રહ્મજ થાય તે, [4] બ્રહ્મવીદ જન, ધાર. ૨૪.

धूमो रात्रिस्तथा कृष्णः षण्मासा दक्षिणायनम् ।
तत्र चांद्रमसं ज्योतिर्योगी प्राप्य निवर्त्तते ॥ २५ ॥

ધૂમ, રાત્રિ, [5] વિધપક્ષ ને, દક્ષિણાયને સાર,
જાય, સ્વર્ગ પામી ફરે, કર્મ યોગિ નિરધાર. ૨૫.

शुक्लकृष्णे गती ह्येते जगतः शाश्वते मते ।
एकया यात्यनावृत्ति मन्ययाऽऽवर्त्तते पुनः ॥ २६ ॥

---

1 વ્યાપેલું. 2 અગ્નિ તથા જ્યોતિનો પ્રકાશ. 3 શુક્લ પક્ષ. 4 બ્રહ્મને જાણનાર. 5 કૃષ્ણપક્ષ.

શુક્લ કૃષ્ણ, એ બે ગતી, શાશ્વત અહિંજ મનાય,
એકે પામે મોક્ષ, ફરિ, જન્મ અન્યથી થાય. ૨૬

नैते सृती पार्थ जानन् योगी मुह्यति कश्चन ।
तस्मात्सर्वेषु कालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥ २७ ॥

પાર્થ જાણતાં માર્ગ એ, યોગી મોહ ન કોય,
માટે તું યોગીજ થા, સર્વ કાળમાં સોય. ૨૭.

वेदेषु यज्ञेषु तपःसु चैव दानेषु यत्पुण्यफलं प्रदिष्टम् ।
अत्येतितत्सर्वमिदंविदित्वा योगीपरंस्थानमुपैति चाद्यम् २८

વેદો વિષે, યજ્ઞતપો વિષે જે, દાનો વિષે પુણ્ય કહેલ છે જે,
પામે બધું તે, મુનિ જાણિ એને, પામે વળી જે પદ આદિ તેને. ૨૮

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे
श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अक्षरब्रह्मयोगोनाम अष्टमोऽध्यायः ॥८

॥ अथ नवमोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं तु ते गुह्यतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ।
ज्ञानं विज्ञानसहितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

શુદ્ધ તને અતિ ગુહ્ય આ, વિજ્ઞાનેજ સહીત,
જ્ઞાન કહું જે જાણીને, થશ અશુભથિ રહીત. ૧.

राजविद्या राजगुह्यं पवित्रमिदमुत्तमम् ।
प्रत्यक्षावगमं धर्म्यं सुसुखं कर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥

છે એ વિદ્યારાજ, અતિ, ૧ ગુહ્ય, શુદ્ધ ને ધર્મ્ય,
એ અવ્યય ઉત્તમ સુલભ, છે પ્રત્યક્ષે ૨ ગમ્ય. ૨.

अश्रद्दधानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ।
अप्राप्य मां निवर्तंते मृत्युसंसारवर्त्मनि ॥ ३ ॥

પણ પુરૂષો એ ધર્મને, ન માનનારા જેહ,
ભમે મૃત્યુ સંસારમાં, પામિ મને નહિ, તેહ. ૩

मया ततमिदं सर्वं जगदव्यक्तमूर्तिना ।
मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाहं तेष्ववस्थितः ॥ ४ ॥

---

૧ ગુપ્ત.　　　૨ જણાય એવી.

મેં અવ્યક્તે સર્વ આ, વ્યાપ્યું જગત જ સાર,
મુજમાં સર્વે ભૂત એ, હું તેમાં ન લગાર. ૪.

मच मत्स्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ।
भूतभृन्न च भूतस्थो ममात्मा भूतभावनः ॥ ५ ॥

વળિ મુજમાં નહિ ભૂત એ, જો મુજ ઇશ્વરિ યોગ,
[1] ધર્તા પાળક છું જ પણ, નહિ એમાં મુજ જોગ. ૫.

यथाऽऽकाशस्थितो नित्यं वायुः सर्वत्रगो महान् ।
तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥

જેમ રહે નભમાંજ નિત, વાયુ [2] સર્વગત મહાન,
સર્વ ભૂત પણ તેમ છે, અર્જુન, મુજમાં જાણ. ૬.

सर्वभूतानि कौंतेय प्रकृतिं यांति मामिकाम् ।
कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७ ॥

સૌ પામે [3] કલ્પક્ષયે, મુજ પ્રકૃતીને સાર,
[4] કલ્પારંભે હું સૃજું, ફરિ તેને નિરધાર. ૭.

प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः ।
भूतग्राममिमं कृत्स्न मवशं प्रकृतेर्वशात् ॥ ८ ॥

સ્વીકારી નિજ પ્રકૃતિને, સૃજું ફરિ ફરિ આ ભૂત,
પૂર્વ કર્મથી એ બધા, પરવશ પાંડુ સૂત. ૮.

---

1 ધારણ કરનાર. 2 સર્વે ઠેકાણે રહેલ. 3 પ્રલયકાળે. 4 સૃષ્ટિકાળે કલ્પ એટલે ચાર અબજ બત્રીસ ક્રોડ સાવન વર્ષ.

नच मां तानि कर्माणि निबध्नंति धनंजय ।
उदासीनवदासीन मसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥

પણ અસંગિ તે કર્મમાં, ઉદાસીન વત સાર,
હું છું, માટે નહિ મને, કર્મ બાધ કરનાર. ૯.

मयाऽध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सचराचरम् ।
हेतुनाऽनेन कौंतेय जगद्विपरिवर्तते ॥ १० ॥

મુજ ૧ અધ્યક્ષપણે રચે, પ્રકૃતિ વિશ્વ નિરધાર,
એજ હેતુએ થાયછે, જગતજ વારંવાર. ૧૦.

अवजानंति मां मूढा मानुषीं तनुमाश्रितम् ।
परं भावमजानंतो मम भूतमहेश्वरम् ॥ ११ ॥

મુજ ઇશ્વરિ પરભાવને, ન જાણનારા જેહ,
મનુષ દેહિ ધાર્યો મને, નિંદે મૂઢો તેહ. ૧૧.

मोघाशा मोघकर्माणो मोघज्ञाना विचेतसः ।
राक्षसीमासुरीं चैव प्रकृतिं मोहिनीं श्रिताः ॥ १२ ॥

૨ વ્યર્થ ૩ આશિ ને કર્મિ તે. વ્યર્થ જ્ઞાનિ ૪ વિક્ષીપ્ત,
૫ મોહિનિ, ૬ રાક્ષસિ, ૭ આસુરી, ૮ પ્રકૃતીને આશ્રીત. ૧૨

महात्मानस्तु मां पार्थ दैवीं प्रकृतिमाश्रिताः ।
भजंत्यनन्यमनसो ज्ञात्वा भूतादिमव्ययम् ॥ १३ ॥

---

૧ અધિષ્ઠાતા. પાસે હોવાથી. ૨ વૃથા. ફોકટ. ૩ આશાવાળો. ૪ વિક્ષેપ પામેલો. ૫ બુદ્ધિ ભ્રંશ કરનાર. ૬ હિંસાદિ કરાવનાર. ૭ દંભ ગર્વાદિ કરાવનાર. ૮ સ્વભાવ.

પણ મહાતમાં એકચિત, દેવી પ્રકૃતીવાન,
ભજે મને જાણી મને, કારણ અવ્યય મહાન. ૧૩.

सततं कीर्तयंतो मां यतंतश्च दृढव्रताः ।
नमस्यंतश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥१४॥

કર્તાં કિર્તન નિત્ય કો, દૃઢવ્રત યત્ને ભક્ત,
નમતાં કષ્ટ ભજે મને; ભકતીયે નિત ભક્ત. ૧૪.

ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ।
एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥ १५ ॥

અન્ય ભજે કો જ્ઞાનથી, [1] એકપે [2] પૃથકે સાર,
કોઇ વિશ્વરૂપે મને, દેખી બહુજ પ્રકાર. ૧૫.

अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाहमहमौषधम् ।
मंत्रोहमहमेवाज्य महमग्निरहं हुतम् ॥ १६ ॥

હું [3] ક્રતુ ને હું [4] યજ્ઞ છું, [5] સ્વધાજ, [6] ઓષધ હુંજ,
હુંજ મંત્ર, હું [7] આજ્યછું, અગ્નિ હવન હું છુંજ. ૧૬

पिताहमस्य जगतो माता धाता पितामहः ।
वेद्यं पवित्रमोंकार ऋक् साम यजुरेव च ॥ १७ ॥

પિતા પિતામહ જગતનો, માતા [8] ધાતા હુંજ,
[9] જ્ઞેય, શુદ્ધ ઓંકાર, [10] ઋગ, [11] સામ, [12] યજૂ હું છુંજ. ૧૭.

---

૧ એકપણાથી. અહંબ્રહ્મ ઉપાસનાથી. ૨ જુદાપણાથી. ૩ અગ્નિષ્ટોમાદિ યજ્ઞ. ૪ નિત્ય પંચયજ્ઞાદિ. ૫ શ્રાદ્ધાદિ. ૬ અન્ન વા ઓષધિ. ૭ ઘૃતાદિ. ૮ કર્મફળ દેનાર. ૯ જાણવા લાયક. ૧૦ ૧૧ ૧૨ ત્રણે વેદોના નામ.

गतिर्भर्त्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत्।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधनं बीजमव्ययम् ॥ १८ ॥

ગતિ, [૧] ભર્ત્તા, પ્રભુ, સાક્ષિ, હું, [૨] શરણ, સુહૃદ [૩] નીવાસ,
[૪] પ્રભવ, [૫] પ્રલય, આધાર, [૬] લય, કારણ છું અવિનાશ. ૧૮

तपाम्यहमहं वर्षं निगृह्णाम्युत्सृजामि च ।
अमृतं चैव मृत्युश्च सदसच्चाहमर्जुन ॥ १९ ॥

કરૂં તાપ વૃષ્ટી કરૂં, કદિ અવૃષ્ટી સાર,
જીવન મૃત્યુ હું જ છું, [૭] સ્થૂલ, [૮] સૂક્ષ્મ નિરધાર. ૧૯.

त्रैविद्यामांसोमपाःपूतपापा यज्ञैरिष्ट्वास्वर्गतिंप्रार्थयंते ।
तेपुण्यमासाद्यसुरेंद्रलोक मश्नंतिदिव्यान्दिविदेवभोगान्।२०

[૯] વેદત્રયો [૧૦] સોમપિ શુદ્ધ છેજે, યજ્ઞેયજી સ્વર્ગ ગતી ઇછે તે,
પામીજ તે પુણ્ય સુરેંદ્ર લોક, ત્યાં ભોગવે દિવ્યજ દેવભોગ. ૨૦.

तेतंभूक्त्वास्वर्गलोकंविशालं क्षीणेपुण्येमर्त्यलोकंविशंति ।
एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्ना गतागतं कामकामा लभंते ॥२१॥

તે ભોગવી સ્વર્ગ પુરીજ મોટી, આવે અહીં પુણ્યગિયેજ ખૂટી
એમ [૧૧] ત્રયીધર્મ અનુસરે છે, તે અર્થકામી જઇને વળે છે. ૨૧.

अनन्याश्चिंतयंतोमां ये जनाः पर्युपासते ।
तेषां नित्याभियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥

---

૧ પોષણ કરનાર. ૨. રક્ષક,. ૩. રેહેવાનું સ્થાન. ૪ સૃષ્ટિ કરનાર. ૫. નાશ કરનાર. ૬ લયસ્થાન. ૭ દૃશ્ય પદાર્થ. ૮ અદૃશ્ય વસ્તુ. ૯ રૂગ, સામ અને યજુર્વેદ જાણનાર. ૧૦ સોમવલ્લી પીનાર. ૧૧ ત્રણે વેદે કહેલ કર્મ માર્ગ.

પણ [૧] અનન્ય ભક્તો મને, ચિંતી સેવે સાર,
[૨] યોગક્ષેમ હું તે તણો, ચલાવું છું નિરધાર. ૨૨.

यद्यप्यन्यदेवताभक्ता यजंते श्रद्धयान्विताः ।
तेपि मामेव कौंतेय यजंत्यविधिपूर्वकम् ॥ २३ ॥

અન્ય દેવને જે ભજે, શ્રદ્ધા ભાવ સહીત,
ભજેછે તે મુજનેજ, પણ, [૩] વિધિથી છેજ રહીત. ૨૩.

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ।
न तु मामभिजानंति तत्त्वेनातश्च्यवंति ते ॥ २४ ॥

હું ભોક્તા સૌ યજનો, પ્રભુ પણ હું નિરધાર,
જાણે મને ન તત્વથી, ફરિ તે આવે સાર. ૨૪.

यांति देवव्रता देवान् पितॄन्यांति पितृव्रताः ।
भूतानि यांति भूतेज्या यांति मद्याजिनोपि माम् ॥२५

મળે દેવયજિ દેવને, પિતૃને પિતૃ ભક્ત,
[૪] ભૂતયજી [૫] ભૂતોજને, મુજને મુજમાં સક્ત. ૨૫

पत्रं पुष्पं फलं तोयं यो मे भक्त्या प्रयच्छति ।
तदहं भक्त्युपहृत मश्नामि प्रयतात्मनः ॥ २६ ॥

પત્ર પુષ્પ ફલ જલ મને, અર્પે પ્રીત્યેં જેહ,
ગ્રહણ કરૂં તે શુદ્ધનું, પ્રીત્યેં અર્પિત તેહ. ૨૬.

---

૧ બીજામાં મન નહિ રાખનાર. ૨ અપ્રાપ્તનું મેળવવું ને પ્રાપ્તનું રક્ષણ કરવું. ૩ મોક્ષ પ્ર.પ્ર. વિધિ. ૪ ક્ષુદ્ર દેવને યજનાર. ૫ ક્ષુદ્ર દેવ.

यत्करोषि यदश्नासि यज्जुहोषि ददासि यत् ।
यत्तपस्यसि कौंतेय तत्कुरुष्व मदर्पणम् ॥ २७ ॥

કરે, ખાય, હોમે વળી, આપે પણ તું જેય,
તપ કરેજ, તે સૌ મને, અર્પોદ કૌંતેય. ૨૭.

शुभाशुभफलैरेवं मोक्ष्यसे कर्मबंधनैः ।
संन्याससयोगयुक्तात्मा विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥

એમ શુભાશુભ ફળથકી, અર્જુન છૂટિ જઈશ,
સંન્યાસો ને મુકત થૈ, મુજને તુંજ મળીશ. ૨૮.

समोहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योस्ति न प्रियः ।
ये भजंति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ।२९॥

છું હું સમ સૌ ૧ ભૂતમાં, પ્રિય અપ્રિય નહિ કાંઇ,
ભજે મને ભાવેંજ, તે મુજમાં હું તેમાંઇ. ૨૯.

अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक् ।
साधुरेव स मंतव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ३० ॥

દુરાચારિ પણ હોય જે, ભકત મને ભજનાર,
સાધૂ તે વળિ જાણવો, ૨ સમ્યક નિશ્ચયિ સાર. ૩૦.

क्षिप्रं भवति धर्मात्मा शश्वच्छांतिं निगच्छति ।
कौंतेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणश्यति ॥ ३१ ॥

થાય તુર્ત ધર્મીજ, નિત, શાંતી પામે તેહ,
નાશ ન પામે ભકત મુજ, અર્જુન જાણી લેહ. ૩૧.

---

૧ પ્રાણી. ૨ સારી રીતે.

मां हि पार्थ व्यपाश्रित्य येऽपि स्युः पापयोनयः ।
स्त्रियो वैश्यास्तथा शूद्रा स्तेऽपि यांति परां गतिम् ३२।

સ્ત્રી, [1] વૈશ્યો, શૂદ્રો તથા, ચાંડાલો પણ જેહ,
અર્જુન મુજ આશ્રય કરી, પરગતિ પામે તેહ. ૩૨.

किं पुनर्ब्राह्मणाः पुण्या भक्ता राजर्षयस्तथा ।
अनित्यमसुखं लोक मिमं प्राप्य भजस्व माम् ॥ ३३॥

તો પછિ બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિયો, પામે તેમાં શું જ,
અસુખ, [2] અનિત્યજ લોક આ, પામિ મને ભજ તું જ. ૩૩

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यासि युक्त्वैव मात्मानं मत्परायणः ॥ ३४ ॥

થા [3] મન્મન, મુજ ભક્ત થા, [4] મદ્યજિ નમ, મુજનેજ,
થૈ [5] મત્પર, મન જોડીને, પામિશ તું જ [6] મનેજ. ૩૪

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगोनाम नवमो ।९।

---

१. કેવળ ખેતી કરનાર. ૨. નાશવંત ૩. મારા આત્મસ્વરૂપમાં ચિત્ત રાખનાર. ૪. મારૂં યજન કરનાર. ૫. મારા આત્મસ્વરૂપમાં તત્પર. ૬. મારા આત્મસ્વરૂપને.

॥ अथ दशमोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

भूय एव महाबाहो शृणु मे परमं वचः ।
यत्तेऽहं प्रीयमाणाय वक्ष्यामि हितकाम्यया ॥ १ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

શુણ પરીજ મહાબાહુ તું, અતિ ઉત્તમ મુજવાણ,
જે, તું પ્રિયને હું કહું, હિતેચ્છાયેં જાણ. ૧.

न मे विदुः सुरगणाः प्रभवं न महर्षयः ।
अहमादिर्हि देवानां महर्षीणां च सर्वशः ॥ २ ॥

જાણે નહિ મુજ ૧ પ્રભવને, મુનિ દેવોનિરધાર,
કારણ મુનિ દેવો તણું, છું હું સર્વ પ્રકાર. ૨.

यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम् ।
असंमूढः स मर्त्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥

અજ, અનાદિ, ઇશ લોકનો, જાણે મુજને જેહ,
મનુષ્યમાં સૌ પાપથી, છૂટે મોહવિણ તેહ. ૩.

बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहः क्षमा सत्यं दमः शमः ।
सुखं दुःखं भवो भावो भयं चाभयमेव च ॥ ४ ॥

---

૧. ઉત્પત્તિ.

બુદ્ધિ, જ્ઞાન, [1] અસંમોહ, [2] દમ, ક્ષમા, સત્ય, [3] શમ સાર,
સુખ દુઃખ, [4] ભાવ [5] અભાવ વળિ, ભય અભયજ નિરધાર.૪.

अहिंसा समता तुष्टि स्तपो दानं यशोऽयशः ।
भवंति भावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः ॥ ५ ॥

અહિંસા, [6] સમતા તપ વળિ, [7] તુષ્ટિ, અયશ, યશ, દાન,
થાય ભાવ સૌ પ્રાણિને, મુજથી બહુવિધ માન. ૫.

महर्षयः सप्त पूर्वे चत्वारो मनवस्तथा ।
मद्भावा मानसा जाता येषां लोक इमाः प्रजाः ॥ ६॥

[8] સપ્ત, [9] ચાર ૠષિ, [10] મનુ, પ્રથમ, [11] મદ્ભાવી તે સાર,
થયાજ મનથી, જેનિ આ, પ્રજા લોકમાં ધાર. ૬.

एतां विभूतिं योगं च मम यो वेत्ति तत्त्वतः ।
सोविकंपेन योगेन युज्यते नात्र संशयः ॥ ७ ॥

મુજ [12] વિભૂતિ વળિ યોગએ, જાણે તત્વે જેય,
જોડાયે સ્થિર યોગમાં, [13] નિઃસંશય કોંતેય. ૭.

अहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वं प्रवर्तते ।
इति मत्वा भजंते मां बुधा भावसमन्विताः ॥ ८ ॥

જન્મ [14] હેતુ હું સર્વનો, થાય સર્વ મુજથીજ,
જાણી એમ ભજે મને, ભાવયુક્ત જ્ઞાનીજ. ૮.

---

૧. મોહ રહિતપણું. ૨. બહારની ઇંદ્રિયોનું દમન. ૩. અંતઃકરણને વશ્ય કરવું. ૪. ઉત્પત્તિ. ૫. નાશ. ૬. સમાનપણું. ૭. સંતોષ. ૮. ભૃગુઆદિ સાત ૠષિ. ૯ સનકાદિ ચાર ૠષિ. ૧૦. સ્વયંભૂઆદિ ચૌદ મનુ. ૧૧. મારા પ્રભાવવાળા. ૧૨. ઐશ્વર્ય. ૧૩. સંશય રહિત. ૧૪. કારણ. બીજ.

मच्चित्ता मद्गतप्राणा बोधयंतः परस्परम् ।
कथयंतश्च मां नित्यं तुष्यंति च रमंति च ॥ ९

રાખિ પ્રાણ મન મુજવિશે, ગ્નાનિ પરસ્પર સાર,
રમે, મને ભજિ જાણિ નિત, ધરાય પણ નિરધાર. ૯.

तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम् ।
ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयांति ते ॥ १० ॥

જે નિત પ્રીતિવડે મને, ભજનારાને એહ,
[1] ધિયોગ આપું જેથિ તો, પામે મુજને તેહ. ૧૦.

तेषामेवानुकंपार्थमहमज्ञानजं तमः ।
नाशयाम्यात्मभावस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥ ११ ॥

કરું નાશ [2] અગ્નાન તમ, કૃપાથિ તેનું સાર,
પ્રકાશિત ગ્નાન દિપે કરિ, અંતર રહિ નિરધાર. ૧૧

अर्जुन उवाच ॥

परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ।
पुरुषं शाश्वतं दिव्यमादिदेवमजं विभुम् ॥ १२ ॥

અર્જુન કહે છે.

આપ બ્રહ્મ પર ધામ છો, પવિત્ર ને વીશેષ,
આદિ દેવ અજ [3] વિભુવળી, દિવ્ય પુરૂષ હમેશ. ૧૨.

---

૧. જ્ઞાનયોગ. ૨. અજ્ઞાનરૂપી અંધારું. ૩. વ્યાપક.

आहुस्त्वामृषयः सर्वे देवर्षिर्नारदस्तथा ।
असितो देवलो व्यासः स्वयं चैव ब्रवीषि मे ॥ १३ ॥

એમ આપને સૌ કહે, દેવર્ષિ નારદ, વ્યાસ,
દેવળ, અસિત, ઋષી બધા, આપ વદોછો ખાસ. ૧૩.

सर्वमेतदृतं मन्ये यन्मां वदसि केशव ।
नहि ते भगवन्व्यक्तिं विदुर्देवा न दानवाः ॥ १४ ॥

માનું છું એ સત્ય સૌ, આપ કહોછો જેહ,
જાણે નહિ સુર અસુર પણ, [1] વ્યક્તિ આપની તેહ. ૧૪

स्वयमेवात्मनाऽऽत्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ।
भूतभावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥ १५ ॥

પોતાને પોતેંજ તો, જાણોછો ભૂતેશ,
[2] ભૂતોત્પાદક, જગપતી, પુરૂષોત્તમ દેવેશ. ૧૫.

वक्तुमर्हस्यशेषेण दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
याभिर्विभूतिभिर्लोकानिमांस्त्वं व्याप्य तिष्ठसि ॥१६॥

છો કહેવાને યોગ્ય નિજ, દિવ્ય વિભૂતિ અશેષ,
જેથિ આપ આ લોકને, વ્યાપિ રયા વિશ્વેશ. ૧૬.

कथं विद्यामहं योगिं स्त्वां सदा परिचिंतयन् ।
केषु केषु च भावेषु चिंत्योसि भगवन्मया ॥ १७ ॥

જાણિ શકું હું આપને, સદા ચિંતતાં કેમ,
કે કે ચીજે ચિંત્ય છો, આપ જનાર્દન તેમ. ૧૭.

---

૧. સ્વરૂપ. ૨. પ્રાણિયોને પેદા કરનાર.

विस्तरेणात्मनो योगं विभूतिं च जनार्दन ।
भयः कथय तृप्तिर्हि शृण्वतो नास्ति मेऽमृतम् ॥ १८ ॥

ફરી કહો વિસ્તારથી, યોગ વિભૂતી નીજ,
શુણતાં અમૃત થાય નહિ, મુજને હરિ તૃપ્તીજ. ૧૮.

श्रीभगवानुउवाच ॥

हंत ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यंता विस्तरस्य मे ॥ १९ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

કહિશ વિભૂતી દિવ્ય મુજ, મુખ્ય પાર્થ છે જેહ,
મુજ વિભૂતિ વિસ્તારનો, લાગે નહિ કે છેહ. ૧૯.

अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयास्थितः ।
अहमादिश्च मध्यं च भूतानामंत एव च ॥ २० ॥

હું આત્મા સૌ ભૂતમાં, રહેલ છું નિરધાર,
આદિ મધ્ય ને અંત પણ, ભૂતોનો હું સાર. ૨૦.

आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योतिषां रविरंशुमान् ।
मरीचिर्मरुतामस्मि नक्षत्राणामहं शशी ॥ २१ ॥

છું વિષ્ણૂ આદિત્યમાં, મરિચિ વાયુમાં જાણ,
૧ શશિ નક્ષત્રે, જ્યોતિમાં, છું રવિ ૨ અંશુમાન. ૨૧.

---

૧. ચંદ્રમા ૨. કિરણવાલો.

वेदानां सामवेदोस्मि देवानामस्मि वासवः ।
इंद्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मि चेतना ॥ २२ ॥

સામવેદ વેદોવિષે, ઇંદ્ર દેવમાં ધાર,
મન ઇંદ્રિયમાં હું જ છું, ચેતન ભુતેં સાર. ૨૨.

रुद्राणां शंकरश्चास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् ।
वसूनां पावकश्चास्मि मेरुः शिखरिणामहम् ॥ २३ ॥

શંકર હું રૂદ્રો વિષે, વસુમાં અગ્ની છુંજ,
કુબેર રાક્ષસ યક્ષમાં, મેરૂ [1] શિખરિમાં હુંજ. ૨૩.

पुरोधसां च मुख्यं मां विद्धि पार्थ बृहस्पतिम् ।
सेनानीनामहं स्कंदः सरसामस्मि सागरः ॥ २४ ॥

મને [2] પુરોહિતમાંજ તું, મુખ્ય બૃહસ્પતિ જાણ,
સેનાપતિમાં [3] સ્કંદ હું, [4] અબ્ધિ તળાવેં માંન ૨૪.

महर्षीणां भृगुरहं गिरामस्म्येकमक्षरम् ॥
यज्ञानां जपयज्ञोस्मि स्थावराणां हिमालयः ॥ २५ ॥

મહર્ષિમાં ભૃગુ હુંજ છું, વાણીમાં ઓંકાર,
[5] હિમાદ્રિ છું સ્થાવર વિષે, જપ યજ્ઞોમાં ધાર. ૨૫.

अश्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षीणां च नारदः ।
गंधर्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिलो मुनिः ॥ २६ ॥

હું નારદ દેવર્ષિમાં, પીપર વૃક્ષેં હુંજ,
ગંધર્વોમાં ચિત્રરથ, કપિલ સિદ્ધમાં છુંજ. ૨૬.

---

૧. પર્વત ૨. ઉપાધ્યાય. ૩. કાર્તિકસ્વામી. ૪. સમુદ્ર. ૫. હિમાલય.

उच्चैःश्रवसमश्वानां विद्धि माममृतोद्भवम् ।
ऐरावतं गजेंद्राणां नराणां च नराधिपम् ॥ २७ ॥

૧ અમૃતોદ્ભવ ઉચ્ચૈઃશ્રવા, અશ્વોમાં હું, જાણ,
૨ ગજેંદ્રોમાં ઐરાવત, રાજા નરમાં માન. ૨૭.

आयुधानामहं वज्रं धेनूनामस्मि कामधुक् ।
प्रजनश्चास्मि कंदर्पः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥ २८ ॥

આયુધમાં હું વજ્ર છું, પ્રજા હેતુ ૩ કંદર્પ,
કામધેનુ ધેનુવિષે, સર્પે વાસુકિ સર્પ. ૨૮.

अनंतश्चास्मि नागानां वरुणो यादसामहम् ।
पितॄणामर्यमा चास्मि यमः संयमतामहम् ॥ २९ ॥

છું નાગોમાં શેષ હું, વરુણ જળચરોમાંય,
અર્યમાજ પિતૃવિષે, ૪ સંયમિમાં યમરાય. ૨૯.

प्रल्हादश्चास्मि दैत्यानां कालः कलयतामहम् ।
मृगाणां च मृगेंद्रोहं वैनतेयश्च पक्षिणाम् ॥ ३० ॥

છું પ્રહ્લાદ દૈત્યો વિષે, ૫ ગણકોમાં છું કાળ,
સિંહ ૬ મૃગોમાં, પક્ષિમાં, છું હું ૭ વિનતાબાળ. ૩૦.

पवनः पवतामस्मि रामः शस्त्रभृतामहम् ।
झषाणां मकरश्चास्मि स्रोतसामस्मि जान्हवी ॥ ३१ ॥

---

૧. અમૃત મંથન વખતે ઉત્પન્ન થયેલ ૨. મોટા હાથી. ૩. કામદેવ
૪. દંડ કરનાર. ૫. ગણિત કરનાર. ૬. જનાવર ૭. ગરુડ.

વેગવાનમાં વાયુ હું, શસ્ત્રધારિમાં રામ,
[1] મકર મત્સ્યમાં હુંજ છું, નદિમાં ગંગા નામ. ૩૧.

सर्गाणामादिरंतश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ।
अध्यात्मविद्या विद्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥ ३२ ॥

આદિ અંત ને મધ્ય પણ, સૃષ્ટીનો હું સાર,
[2] અધ્યાત્મવિદ્યા વિદ્યાવિશે, વાદ વાદિમાં ધાર. ૩૨.

अक्षराणामकारोस्मि द्वंद्वः सामासिकस्यच ।
अहमेवाक्षयः कालो धाताऽहं विश्वतोमुखः ॥ ३३ ॥

અકાર છું અક્ષર વિશે, [3] દ્વંદ્વ સમાસે ધાર,
કાળ અનાશી છું વળી, [4] ધાતા સર્વ પ્રકાર. ૩૩.

मृत्युः सर्वहरश्चाह मुद्भवश्च भविष्यताम् ।
कीर्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा ३४।

મૃત્યુ સર્વ હરનાર હું, [5] ઉદ્‌ભવ થનારમાંજ,
સ્ત્રીમાં વાણી, કીર્તિ, [6] શ્રી, સ્મૃતિ, ધી, [7] ધૃતી, ક્ષમાજ. ૩૪.

बृहत्साम तथा साम्नां गायत्री छंदसामहम् ।
मासानां मार्गशीर्षो हमृतूनां कुसुमाकरः ॥ ३५ ॥

બૃહત્સામ છું સામમાં, ગાયત્રી છંદેંજ,
માર્ગશીર્ષ છું માસમાં, વસંત રૂતુયેંજ. ૩૫.

---

૧. મગર. ૨. આત્મજ્ઞાન. ૩. વ્યાકરણમાં કહેલ ૭ સમાસમાંનો એક. ૪. કર્મફળ દેનાર, ૫. ઉત્પત્તિ. ૬. લક્ષ્મી. ૭. ધૈર્ય.

द्यूतं छलयतामस्मि तेजस्तेजस्विनामहम् ।
जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वं सत्त्ववतामहम् ॥ ३६ ॥

છળ જનમાં છું દ્યૂત વળિ, તેજ તેજિમાં ધાર,
જય ઉદ્યમ પણ હું જ છું, [1]સત્વ સાત્વિકે સાર. ૩૬.

वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पांडवानां धनंजयः ।
मुनीनामप्यहं व्यासः कवीनामुशना कविः ॥ ३७ ॥

વાસુદેવ યાદવ વિષે, પાંડવમાં હું તું જ-
મુનિમાં વેદવ્યાસ હું, શુક્ર કવીમાં છું જ. ૩૭.

दंडो दमयतामस्मि नीतिरस्मि जिगीषताम् ।
मौनं चैवास्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥

દંડ દમન કરનારમાં, [2]મૌન ગુહ્યમાં માન,
નીતી જય ઇચ્છનારમાં, જ્ઞાનવાનમાં જ્ઞાન. ૩૮.

यच्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ।
न तदस्ति विना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम् ॥ ३९ ॥

સર્વ ભૂતનું બીજ જે, તેછું હું નિરધાર,
થાય નહીં મુજવીણ એ, ભૂત ચરાચર સાર. ૩૯.

नांतोऽस्ति मम दिव्यानां विभूतीनां परंतप ।
एष तूद्देशतः प्रोक्तो विभूतेर्विस्तरो मया ॥ ४० ॥

---

૧. સત્વગુણ. ૨. મુનીવ્રતપણું.

મુજ વિભૂતિ દિવ્યજ તણો, આવે અંત ન, ધાર,
માટે મેં તેનો કર્યો, સંક્ષેપે વિસ્તાર. ૪૦.

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ।
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंशसंभवम् ॥ ४१ ॥

૧ વિભૂતિમત, ૨ શ્રીમત વળી, ગુણથિ અતીશય જેહ,
મુજ બળઅંશે જાણ તું, થયું જ ઉત્પન તેહ. ૪૧.

अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ।
विष्टभ्याहमिदं कृत्स्न मेकांशेन स्थितो जगत् ॥ ४२ ॥

અથવા અર્જુન બહુજ એ, જાણેથી છે શું જ,
એક અંશથી સર્વ જગ, વ્યાપિ રહ્યો આ હું જ. ૪૨.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विभूतियोगोनाम दशमोऽध्यायः ॥१०

---

૧. વિભૂતિવાળું ૨. ઐશ્વર્યવાન.

॥ अथ एकादशोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

मदनुग्रहाय परमं गुह्यमध्यात्मसंज्ञितम् ।
यत्त्वयोक्तं वचस्तेन मोहोयं विगतो मम ॥ १ ॥

અર્જુન કહેછે.

મુજ અર્થે આપેંજ જે, કહિ [१] અધ્યાત્મજ વાણિ,
પરમ ગુહ્ય, તેણે કરી, મોહ પામ્યો મુજ હાણિ. ૧.

भवाप्ययौ हि भूतानां श्रुतौ विस्तरशो मया ।
त्वत्तः कमलपत्राक्ष माहात्म्यमपि चाव्ययम् ॥ २ ॥

ઉત્પતિ લય ભૂતો તણાં, [२] મહત્વ અવ્યય સાર,
કૃષ્ણ, શુણ્યા મેં આપથિ, વિસ્તારેં નિરધાર. ૨.

एवमेतद्यथात्थ त्व मात्मानं परमेश्वर ।
द्रष्टुमिच्छामि ते रूप मैश्वरं पुरुषोत्तम ॥३ ॥

આપ વદોછો તેમ છે, પરમેશ્વર નિજરૂપ,
તોપણ જોવા ચાહછું, નિજ ઐશ્વર્ય સ્વરૂપ. ૩.

मन्यसे यदि तच्छक्यं मया द्रष्टुमिति प्रभो ।
योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शयात्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥

---

૧. બ્રહ્મવિદ્યા. ૨. મહાત્મ્ય.

જોઇ શકિશ હું રૂપ તે, પ્રભુ માનો જો સાર,
તો અવ્યય નિજ રૂપને, બતાવોજ નિરધાર. ૪.

श्रीभगवानुवाच ॥

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः ।
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥ ५ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

અર્જુન મારાં રૂપ જો, દિવ્ય હજાર પ્રકાર,
અનેક ૧ વર્ણાકૃતિ વલી, ૨ નાના વિધ નિરધાર. ૫.

पश्यादित्यान्वसून्रुद्रा नाश्विनौ मरुतस्तथा ।
बहून्यदृष्टपूर्वाणि पश्याश्चर्याणि भारत ॥ ६ ॥

આદિત્ય, વસુ, રૂદ્રો, મરૂત, વળિ અશ્વિની કુમાર,
અદિઠ પૂર્વ આશ્ચર્ય બહુ, જોતું આણે ઠાર. ૬.

इहैकस्थं जगत्कृत्स्नं पश्याद्य सचराचरम् ।
मम देहे गुडाकेश यच्चान्यद्द्रष्टुमिच्छसि ॥ ७ ॥

સકળ ચરાચર જગતને, મુજ વપુમાંજ રહેળ,
જોતું હમણા જો વલી, બીજું જે ઇચ્છેળ. ૭.

न तु मां शक्यसे द्रष्टुमनेनैव स्वचक्षुषा ।
दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ ८ ॥

---

૧. વર્ણો અને આકારવાળા. ૨. બહુ.

આ નિજ ચક્ષુવડે મને, નથિ જોવા તું જોગ,
દિવ્ય નેત્ર આપું તને, જો મુજ ઇશ્વરિ યોગ. ૮.

संजय उवाच ॥

एवमुक्त्वा ततो राजन् महायोगेश्वरो हरिः ।
दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥

સંજય કહેછે.

એમ કહી અર્જૂનને, ઇશ્વરિ રૂપ મહંન,
યોગેશ્વર હરિયે પછી, દેખાડ્યું રાજંન ૯.

अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम् ।
अनेकदिव्याभरणं दिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥

અનેક મુખ, નેત્રી, બહૂ, ૧ અદ્ભુત દર્શનવાન,
અનેક ૨ દિવ્યાભરણિ, બહુ, ૩ ઉદ્યુત આયુધમાન. ૧૦.

दिव्यमाल्यांबरधरं दिव्यगंधानुलेपनम् ।
सर्वाश्चर्यमयं देव मनंतं विश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥

દિવ્ય પુષ્પ ને વસ્ત્ર ૪ ધર, દિવ્ય ગંધ લેપન,
અનંત સો આશ્ચર્યમય, ૫ સોદિશ મુખ ૬ સંપન્ન. ૧૧.

दिवि सूर्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ।
यदि भाः सदृशी सा स्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥

---

૧. આશ્ચર્યકારક. ૨. દિવ્ય અળંકારવાળા. ૩. ઉગામેળ. ૪. ધારણ કરનાર. ૫. બધીબાજુ. ૬. યુક્ત.

જો [1] દિવિ સૂર્ય હજારનો, કાંતિ એકદમ થાય,
તોએ મહાત્મની કાંતિને, મળતી કેંક જણાય. ૧૨.

तत्रैकस्थं जगत्कृत्स्नं प्रविभक्तमनेकधा ।
अपश्यद्देवदेवस्य शरीरे पांडवस्तदा ॥ १३ ॥

ત્યાં જગ, ઈશ શરીરમાં, સકળજ એકસ્થાન,
નાના ભેદે અર્જુને, રહેલું દીઠું જાણ. ૧૩.

ततः स विस्मयाविष्टो हृष्टरोमा धनंजयः ।
प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजलिरभाषत ॥ १४ ॥

પામી વિસ્મય તે પછી, [2] રોમહર્ષી થૈ, નાથ,
નમિ મસ્તકથી દેવને, બોલ્યો જોડી હાથ. ૧૪.

अर्जुन उवाच ॥

पश्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वांस्तथा भूतविशेषसंघान् ।
ब्रह्माणमीशंकमलासनस्थ मृषींश्चसर्वानुरगांश्चदिव्यान् ।१५

અર્જુન કહેછે.

દેખુંછ દેવો તમ દેવ દેહે, બીજાં બધાં પ્રાણિ વિશેષ જેહે,
બ્રહ્માવળી જે કમળાસનીતે, સર્પો બધા દિવ્ય રૂપી વળી જે. ૧૫.

अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोनंतरूपम् ।
नांतं नमध्यं नपुनस्तवादिं पश्यामिविश्वेश्वर विश्वरूप ॥ १६

અનેક બાહૂ મુખ નેત્ર પેટ, દેખું તમાને બહુ રૂપ નેટ,
ચોમેર વિશ્વેશ્વર વિશ્વરૂપ, દેખું ન આદી મધ અંતરૂપ. ૧૬

૧ આકાશમાં. ૨. રૂંવાડા ઉભા થયેળ.

किरीटिनं गदिनं चक्रिणं च तेजोराशिंसर्वतोदीप्तिमंतम् ।
पश्यामित्वांदुर्निरीक्ष्यंसमंताद् दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयं ॥ १७

ગદા વળી ચક્ર મુકૂટવાન, ચોમેર તેજ બહુ કાંતિમાન,
દેખું ૧ અનીરીક્ષ્ય વળી ૨ અમેય, ૩ પ્રદીપ્ત અગ્ની રવિપેઠ
૪ ગ્નેય ૧૭.

त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्यविश्वस्य परं निधानम् ।
त्वमव्ययःशाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वंपुरुषोमतो मे ॥ १८ ॥

તમેજ છો બ્રહ્મ પરં ૫ સુજ્ઞેય, આધાર છો વિશ્વતણાજ માન્ય,
અનાદિ ને શાશ્વત ૬ ધર્મત્રાણ, પુરૂષછો મૂજમતે પુરાણ. ૧૮.

अनादिमध्यांतमनंतवीर्य मनंतबाहुं शशिसूर्यनेत्रम् ।
पश्यामित्वां दीप्तहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदंतपंतम् १९॥

નેત્રો શશી સૂર્ય અનંત હાથ, અનાદિ મધ્યાંત બળીજ નાથ,
દેખું ૭ જવળીતાગ્ની મુખોજવાળા, સ્વતેજથી વિશ્વ તપાવનારા.

द्यावापृथिव्योरिदमंतरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिशश्च सर्वाः ।
दृष्ट्वाऽद्भुतंरूपमुग्रंतवेदं लोकत्रयंप्रव्यथितंमहात्मन् ॥ २० ॥

આકાશ આ સર્વ દિશૂ વળીજે, વ્યાપેલ દેખું તમ એકથી તે,
અદ્‌ભૂત ને આ તમ ઉગ્રરૂપ, દેખી ત્રણે લોકબિહે ૮અનૂપ. ૨૦.

---

૧. જોવા અશક્ય. ૨. પ્રમાણથી સિધ્ધ થવા અશક્ય. ૩. પેટેલ.
૪. આપતું સ્વરૂપ. ૫. જાણવા લાયક. ૬. ધર્મરક્ષક. ૭. બળતો અગ્ની
૮. ઉપમા રહિત.

अमीहित्वांसुरसंघाविशंति केचिद्भीताःप्रांजलयोगृणंति ।
स्वस्तीत्युक्त्वामहर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंतित्वांस्तुतिभिःपुष्कलाभिः

આ ૧ દેવસંઘો તમ શર્ણું થાયે, જોડી ૨ કરો કો બિહિનેજ ગાયે,
સિદ્ધો મહર્ષી વદિ શૂભવાણી, ૩ સ્તવે તમોને અતિશે વખાણી.

रुद्रादित्या वसवो ये च साध्या विश्वेऽश्विनौ मरुतश्चोष्मपाश्च।
गंधर्वयक्षासुरसिद्धसंघा वीक्षंते त्वां विस्मिताश्चैव सर्वे ॥२२॥

આદિત્ય, રૂદ્રો, વસુ, સાધ્ય આ જે, ૪ વિશ્વેશ્વિનો વાયુ પિતૃ
તથા જે,
ગંધર્વ, યક્ષો, સિધ, દૈત્ય જેછે, આશ્ચર્ય થૈ સૌ તમને જુવેછે.૨૨

रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहुबाहूरुपादम् ।
बहुदरं बहुदंष्ट्राकरालं दृष्ट्वालोकाःप्रव्यथितास्तथाऽहम् २३।

અનેક નેત્રો મુખ પેટ હાથ, અનેક પાદો ૫ ઉરૂ, દાંત સાથ,
આ રૂપ મોટું ભયકારિ જોઇ, બિહેછ સૌ તેમ બિહુંછ મોહી.૨૩

नभःस्पृशं दीप्तमनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्तविशालनेत्रम् ।
दृष्ट्वाहित्वांप्रव्यथितांतरात्मा धृतिंनविंदामिशमंचविष्णो२४

મહાદીપ્ત નેત્રી, નભને અડેળા, અનેક વર્ણી મુખ ઊઘડેલા,
તેજસ્વિ દેખી દૃષ્ટિ અંતરાત્મા, પામું નશાંતી ધૃતિને મહાત્મા.

दंष्ट्राकरालानि च ते मुखानि दृष्ट्वैव कालानलसंनिभानि ।
दिशोनजानेनलभे च शर्म प्रसीददेवेश जगन्निवास २५॥

---

૧. દેવસમૂહ. ૨. હાથ. ૩. સ્તુતિ કરેછે. ૪. વિશ્વેદેવ અને અશ્વિની કુમાર. ૫. સાથળ.

કાળાગ્નિ જેવાં, ભયકારિ દાંતે, દેવેશ જોઇ તમ મૂખ ખાંતે,
દિશા નજાણું,નહિ સૂખ આશ, પ્રસન્ન થાઓ જગના નિવાસ ૨૫.

अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपालसंघैः ।
भीष्मो द्रोणःसूतपुत्रस्तथासौ सहास्मदीयैरपियोधमुख्यैः२६

આ સર્વ પુત્રો ધૃતરાષ્ટ્રના તે, પૃથ્વી તણા આ નૃપસંઘ સાથે,
આ ભીષ્મ ને કર્ણ ગુરૂજ યોદ્ધા, સાથે અમારા પણ મુખ્ય
જોદ્ધા. ૨૬

वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशंति दंष्ट्राकरालानि भयानकानि ।
केचिद्विलग्ना दशनांतरेषु संदृश्यंते चूर्णितैरुत्तमांगैः॥२७॥

દાંતે કરીને, [1] ભયકારિ જેછે, મૂખોજ તેમાં જલદી પડેછે,
કો શ્રેષ્ટ અંગે થઇનેજ ચૂર્ણ, દાંતો વિશે લાગિ દિસે અપૂર્ણ. ૨૭

यथा नदीनां बहवोंबुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्रवंति ।
तथा तवामी नरलोकवीरा विशंति वक्त्राण्यभिविज्वलंति२८

નદી જલોના બહુ વેગ જેમ, સમુદ્ર પ્રત્યે મળિ જાય, તેમ,
મુખો તમારાં બળતાંજ જેછે, તેમાંય આવીર નરો પડે છે. ૨૮

यथा प्रदीप्तं ज्वलनं पतंगाः विशंति नाशाय समृद्धवेगाः ।
तथैवनाशायविशंतिलोका स्तवापिवक्त्राणिसमृद्धवेगाः२९॥

જેવીજ રીતેં બળતાગ્નિમાંય, વેગે પતંગો બળવાજ ધાય,
તેવીજ રીતેં તમ મૂખમાંય, વેગેં જનો આ મરવાજ ધાય. ૨૯.

---

૧. ભયકરનાર- ભયંકર.

लेलिह्यसे ग्रसमानः समता लोकान्समग्रान्वदनैर्ज्वलद्भिः ।
तेजोभिरापूर्यजगत्समग्रं भासस्तवोग्राःप्रतपंति विष्णो ॥३०

તેજી મુખે લોક બધાજ આપ, ખાતાંજ ચાખો અતિશે
૧ અમાપ,
તેજે કરી લોક ૨ સમગ્ર પૂરી, સંતાપ આપે તમ કાંતિ ક્રૂરી- ૩૦.

आख्याहि मे को भवानुग्ररूपो नमोस्तुते देववर प्रसीद ।
विज्ञातुमिच्छामि भवंतमाद्यं नाहि प्रजानामि तवप्रवृत्तिं ३१

પ્રસન્ન થાઓ, નમુદેવ ભૂપ, છો કોણ કહો આપજ ૩ ઉગ્ર રૂપ,
છે જાણવાની તમનેજ વૃત્તિ, જાણું નહીં આપતણી પ્રવૃત્તિ. ૩૧

श्रीभगवानुउवाच ॥

कालोस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो लोकान्समाहर्त्तुमिह प्रवृत्तः ।
ऋतेऽपित्वांन भविष्यंति सर्वे येऽवस्थिताःप्रत्यनीकेषुयोधाः

શ્રીભગવાન કહેછે.

છું ઉગ્ર, લોક ક્ષય કારિ કાળ, અહી થયો તે હણવાજ હાલ,
વિનાજ તું સો મરશેજ આહીં, જેછે ઉભેલા પ્રતિ સૈન્યમાંહી. ૩૨

तस्मात्त्वमुत्तिष्ठ यशोलभस्व जित्वाशत्रून्भुंक्ष्व राज्यं समृद्धम्।
मयैवैते निहताःपूर्वमेव निमित्तमात्रं भव सव्यसाचिन् ॥३३

માટે ઉઠો તું યશનેજ પામ, શત્રુ જિતી ભોગવ રાજ્ય સામ,
હણ્યાજછે પૂર્વથિ મેંજ આને,અર્જુન તું માત્ર નિમિત્ત થાને ૩૩

---

૧. મપાય નહીં એવા. ૨. બધા. ૩. તીવ્ર. ક્રૂર.

द्रोणंच भीष्मंच जयद्रथंच कर्णं तथाऽन्यानपियोधवीरान् ।
मयाहतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठा युद्ध्यस्वजेताऽसिरणेसपत्नान् ।

આ દ્રોણ ને જેદ્રથ ભીષ્મધીરો, કર્ણાદિ બીજા વળિ યુદ્ધવીરો,
હણ્યાછ તેને દુખ મૂકિ જીત, જીતીશ શત્રૂ રણમાં અજીત. ૩૪.

॥ संजय उवाच ॥

एतच्छ्रुत्वा वचनं केशवस्य कृतांजलिर्वेपमानः किरीटी ।
नमस्कृत्वा भूय एवाहकृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ३५

સંજય કહેછે.

એવી શુણી કેશવનીજ વાણી ૧ કિરીટિ કંપી વળિ જોડિ ૨ પાણી,
બોલ્યોજ મંદ સ્વરથી, નમીને, શ્રીકૃષ્ણ પ્રત્યે અતિ બીહતાને. ૩૫

अर्जुन उवाच ॥

स्थाने हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत्प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ।
रक्षांसि भीतानिदिशोद्रवंति सर्वेनमस्यंति च सिद्धसंघाः।३६

અર્જુન કહેછે.

છે યુક્ત, દેવા, તમ કીર્તને જે, રાજીજ પ્રેમી જગ આ બને તે,
બાધિક જે રાક્ષસ ભાગિ જાય, સિદ્ધો બધાજે નમતાજ થાય. ૩૬

कस्माच्च ते न नमेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्मणोप्यादिकर्त्रे ।
अनंत देवेश जगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥३७॥

---

૧. અર્જુન. ૨. હાથ.

બ્રહ્માતણા છો ગુરૂ આદિ કર્તા, નમે નકિં તે તમનેજ મર્ત્તા,
છો[1] સત્અસત્થીપર બ્રહ્મખાસ, અનંત, દેવેશ, [2] જગન્નિવાસ. ૩૭

त्वमादिदेवः पुरुषः पुराण स्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ।
वेत्ताऽसि वेद्यंच परंच धाम त्वया ततं विश्वमनंतरूप ॥३८

છો દેવ આદી પુરૂષઃ પુરાણ, આ વિશ્વના આપ પરં [3] નિધાન
છો [4] જ્ઞેય, [5] જ્ઞાતા [6] પરધામ આપ, વ્યાપી રયા વિશ્વ તમે અમાપ.

वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः शशांकः प्रजापतिस्त्वं प्रपितामहश्च ।
नमोनमस्तेऽस्तुसहस्रकृत्वः पुनश्चभूयोपिनमो नमस्ते।।३९॥

વરૂણ, [7] વા, અગ્નિ, શશી, યમ આછો, પ્રજાપતી ને પ્રપિતામહ આછો,
પ્રણામ છે મૂજ હજાર વાર, ફરી ફરી છે નમનો હજાર. ૩૯.

नमः पुरस्तादथ पृष्ठतस्ते नमोस्तु ते सर्वत एव सर्व ।
अनंतवीर्यामितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोसिसर्वः ४०॥

પ્રણામ છે સન્મુખ ને પિઠથી, ચોફેરથી છે નમનો સુખેથી.
પરાક્રમી ને બળિ છો અનંત, વ્યાપી રયા સૌ, સઉછો મહંત. ૪૦

संखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे कृष्ण हे यादव हे सखेति ।
अजानता महिमानंतवेदं मयाप्रमादात्प्रणयेन वापि ॥४१॥

માની સખા આ મહિમા ન જાણી, કહીછમેં આ હઠથીજ વાણી,
હે કૃષ્ણ, હેયાદવ, હે સખાજે, [8] પ્રમાદથાતે, [9] પ્રણયેજ વાતે. ૪૧

---

૧. વ્યકત અવ્યકતથી. દૃષ્ય અદૃષ્યથી ૨. જગત્‌ને રેહેવાનું સ્થાન.
૩. લયસ્થાન. ૪. જાણવા લાયક. ૫. જાણનાર. સાક્ષી. ૬. પરંસ્વરૂપ.
૭. વાયુ. ૮. ગાફલતાથી. ૯. સ્નેહથી.

यच्चावहासार्थमसत्कृतोसि विहारशय्यासनभोजनेषु ।
एकोथवाप्यच्युत तत्समक्षं तत्क्षामये त्वामहमप्रमेयम् । ४२।
ફરતાં, સુતાં ભોજન આસને જે, મારું લગાડયું હસવાજને તે,
એકાંતમાં તેમ [1] સમક્ષ સોજે, ક્ષમા કરો આપ અમાપ સોતે.૪૨
पितासि लोकस्य चराचरस्य त्वमस्य पूज्यश्च गुरुर्गरीयान् ।
नत्वत्समोस्त्यभ्याधिक:कुतोऽन्योलोकत्रयेप्यप्रतिमप्रभाव:।४३।
તમેજછો આ જગનાજ બાપ, ગુરૂતણાછો ગુરૂ, પૂજ્ય આપ,
ત્રીલોકમાં છે નહિ કો સમાન, અધીકતો ક્યાંથિ [2] નિરૂપમાન.૪૩
तस्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं प्रसादयेत्वामहमीशमीड्यम् ।
पितेवपुत्रस्यसखेवसख्यु: प्रिय:प्रियायार्हसिदेवसोढुम्॥४४॥
માટેહરી, [3] કાય નમાવિ હુંજ, પ્રસન્ન દેવા તમને કરૂંજ,
ક્ષમા કરો જેમ પતિ:પ્રિયાને,પિતા સુતોનેજ સખા સખાને.૪૪
अदृष्टपूर्वं हृषितोस्मि दृष्ट्वा भयेन च प्रव्याथितं मनो मे ।
तदेव मे दर्शय देव रूपं प्रसीद देवेश जगान्निवास ॥४५॥
રાજી થયો પૂર્વ [4] અદૃષ્ટ જોઇ,ભયે અળેલું મન મૂજ મોહી,
માટે બતાવો હરિતે સ્વરૂપ, પ્રસન્ન થાઓ [5] જગવાસરૂપ. ૪૫.
किरीटिनं गदिनं चक्रहस्त मिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथैव ।
तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्त्रबाहो भव विश्वमूर्ते ॥ ४६॥

---

૧. પાસે. ૨. ઉપમાં રહિત. ૩. શરીર. ૪. નહિ જોયેલું. ૫. જગતને રેહેવાનું સ્થાન.

ગદા તથા ચક્ર મુકૂટધારી, જોવા તમોને ઇચ્છુ હું મુરારી,
માટેઅનો ભૂજ ચતુર્વરૂપ, સહસ્ત્રબાહો [1] જગમૂર્તિરૂપ.૪૬.

श्रीभगवानुवाच ॥

मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् ।
तेजोमयं विश्वमनंतमाद्यं यन्मे त्वदन्येन न दृष्टपूर्वम् ॥ ४७

श्रीभगवान कहेछे.

પ્રસન્ન થૈમેં પરરૂપ આજે, યોગે બતાવ્યું તુજને, મહાતે,
તેજી, અતી,[2] વિશ્વતનૂ,અનાદિ,જોયેલને કો તુજવીણ આદિ.૪૭

न वेदयज्ञाध्ययनैर्नदानै र्नच क्रियाभिर्न तपोभिरुग्रैः ।
एवंरूपः शक्य अहं नृलोके द्रष्टुंत्वदन्येन कुरुप्रवीर ॥ ४८

નવેદ યજ્ઞે નહિ દાનથીજ, ક્રિયા તથા ઉગ્ર તપેંનહીંજ,
હું શક્ય જોવા નરલોકમાંયે,તારાવિના અર્જુન કો બિજાયેં.૪૮

मा तेव्यथा माच विमूढभावो दृष्ट्वारूपं घोरमीदृङ्ममेदम् ।
व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेवमे रूपमिदं प्रपश्य ।४९।

આરૂપ મારૂં ભયકારિ જોઇ,થામા [3] વ્યથાવાન [4] વિમૂઢ મોહી,
પ્રસન્ન થૈનેં ભય મૂકિનેજ, ફરીથિ જોઆ મુજરૂપ તેજ. ૪૯.

॥ संजय उवाच ॥

इत्यर्जुनं वासुदेवस्तथोक्त्वा स्वकंरूपं दर्शयामास भूयः ।
आश्वासयामासचभीतमेनं भूत्वापुनः सौम्यवपुर्महात्मा। ५०।

---

१. જગરૂપ મૂર્તિવાળા. ૨. વિશ્વરૂપ શરીરવાળા. ૩. પીડિત. ૪. મૂઢ.

સંજય કહેછે.

દેવ કહી અર્જુનનેજ એમ, ફરીબતાવ્યું નિજરૂપ તેમ,
થંડા કિધા તે બિહિનારનેજ, બની ફરી શાંત [1] વપુરૂપેંજ. ૫૦

अर्जुन उवाच ॥

दृष्ट्वेदं मानुषं रूपं तव सौम्यं जनार्दन ।
इदानीमस्मि संवृत्तः सचेताः प्रकृतिं गतः ॥ ५१ ॥

અર્જુન કહેછે.

જોઇ શાંત આતમતણું, મનુષરૂપ નિરધાર,
થયો સચેતજ હું હવે, સ્વસ્થ ચિત પણુસાર. ૫૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

सुदुर्दर्शमिदं रूपं दृष्टवानसि यन्मम ।
देवा अप्यस्य रूपस्य नित्यं दर्शनकांक्षिणः ॥ ५२ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

જોયું તેં આ રૂપ મુજ, દુર્લભ જોવા જેહ,
દેવો પણ એ રૂપનું, નિત દર્શન ઇચ્છેહ. ૫૨.

नाहं वेदैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया ।
शक्य एवंविधो द्रष्टुं दृष्टवानसि मां यथा ॥ ५३ ॥

વેદ તપેં ને દાનથી, પૂજાથી પણ તેમ,
નહિ દેખાવા શક્ય હું, તેં જોયું છે જેમ. ૫૩.

भक्त्या त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन ।
ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ ५४ ॥

---

૧. શરીર.

પણ દેખાવા, તત્વથી, થવા પ્રવેશજ તેમ,
શક્ય જણાવા હું જ છું, ભક્તિ અનન્યેં એમ. ૫૪.

मत्कर्मकृन्मत्परमो मद्भक्तः संगवर्जितः ॥
निर्वैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पांडव ॥ ५५ ॥

૧ મત્કર્મી ૨ મત્પરમ, મુજ ભક્ત સંગવિણ જેહ,
રહિત ૩ વેર સૌ પ્રાણિમાં, પામે મુજને તેહ. ૫૫.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे विश्वरूप दर्शन योगोनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥

---

૧. મારા આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્ત્યર્થે કર્મ કરનાર. ૨. મારૂં આત્મસ્વરૂપ છે પરમ ગતિ જેને. ૩. વેર. દ્વેષ.

॥ अथ द्वादशोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

एवं सततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ।
ये चाप्यक्षरमव्यक्तं तेषां के योगवित्तमाः ॥ १ ॥

અર્જુન કહેછે.

એમ ભક્ત નિત યુક્ત જે, તમને છે ભજનાર,
વળિ જે અક્ષર બ્રહ્મને, શ્રેષ્ટ યોગિ કો સાર. ૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

मय्यावेश्य मनो ये मां नित्ययुक्ता उपासते ।
श्रद्धया परयोपेता स्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

ભજે [1] મને નિત યુક્ત જે, મન રાખી મુજમાંય,
પરમ શ્રધાથી યુકત તે, યોગી શ્રેષ્ટ મનાય. ૨.

ये त्वक्षरमनिर्देश्यमव्यक्तं पर्युपासते ।
सर्वत्रगमचिंत्यं च कूटस्थमचलंध्रुवम् ॥ ३ ॥

પણ [2] અચિંત્ય [3] કૂટસ્થ [4] ધ્રુવ, સ્થિર [5] અક્ષર [6] અવ્યકત,
[7] અવાચ્ય વ્યાપક બ્રહ્મને, ભજનારા જે ભક્ત ૩.

---

૧. મારાવિશ્વરૂપને. ૨. ચિંતનકરવા અશકય. ૩. માયાનો અધિષ્ઠાતા
૪. નિત્ય. ૫. નાશરહિત. ૬. રૂપાદિ રહિત. ૭. કહેવાને અશકય.

संनियम्येंद्रियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ।
ते प्राप्नुवंति मामेव सर्वभूतहिते रताः ॥ ४ ॥

કરિવશ ઇંદ્રિય [૧] વૃંદને, સૌમાં સમ [૨] ધીમાન,
[૩] હિતેચ્છૂ સૌનાજ તે, પામે મુજને જાણ. ૪.

क्लेशोऽधिकतरस्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम् ।
अव्यक्ता हि गतिर्दुःखं देहवद्भिरवाप्यते ॥ ५ ॥

તે અવ્યકતે સકતને, શ્રમ [૪] અધીકતર થાય,
[૫] દેહમાનિયે દુઃખથી, ગતિ અવ્યકત પમાય. ૫.

ये तु सर्वाणि कर्माणि मयि संन्यस्य मत्पराः ।
अनन्येनैव योगेन मां ध्यायंत उपासते ॥ ६ ॥

સર્વ કર્મ અર્પી મને, મત્પર જે રહેનાર,
ધર્તાં ધ્યાન ભજે મને, અનન્ય યોગે સાર. ૬.

तेषामहं समुद्धर्ता मृत्युसंसारसागरात् ।
भवामि न चिरात्पार्थ मय्यावेशितचेतसाम् ॥ ७ ॥

મુજમાં તત્પર તેમનો, [૬] ઉધ્ધર્તા હું સાર,
મૃત્યુ યુકત સંસારથી, તરત બનું નિરધાર. ૭.

मय्येव मन आधत्स्व मयि बुद्धिं निवेशय ।
निवसिष्यसि मय्येव अतऊर्ध्वं न संशयः ॥ ८ ॥

---

૧. સમૂહ. ૨. બુધ્ધિવાળા. ૩. હિત ઇચ્છનાર. ૪. વધારે. ૫. દેહાભિમાનિ. ૬. ઉધ્ધાર કરનાર.

માટે ૧ મુજમાં રાખ મન, કર બુદ્ધી મુજમાંય,
રહેશે મુજમાં આ પછી, નહિ સંશય તેમાંય. ૮.

अथ चित्तं समाधातुं न शक्नोषि मयि स्थिरम् ।
अभ्यासयोगेन ततो मामिच्छाप्तुं धनंजय ॥ ९ ॥

સ્થિર મન મુજમાં રાખવા, જો તું નહીં સમર્થ,
અભ્યાસ યોગે તો પછિ, કરને યત્ન મુજર્થ. ૯.

अभ्यासेप्यसमर्थोसि मत्कर्मपरमो भव ।
मदर्थमपि कर्माणि कुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ १० ॥

કર તું કર્મ મુજર્થ જો, અભ્યાસે અસમર્થ,
પામશ સિદ્ધી એમ પણ, કર્તાં કર્મ મુજર્થ. ૧૦.

अथैतदप्यशक्तोसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः ।
सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान् ॥ ११ ॥

એ કરવા અસમર્થ તો, કરિ આશ્રય ૨ મદ્યોગ,
સાવધાન થૈ મૂકિ દે, સર્વ કર્મ ફળ જોગ. ૧૧.

श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते ।
ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनंतरम् ॥ १२ ॥

૩ શ્રેય જ્ઞાન અભ્યાસથી, તેથી ધ્યાનજ શ્રેય,
ત્યાગ કર્મફળ તેથિ પછિ, શાંતિ તેથિ ૪ કોંતેય. ૧૨.

---

૧. મારા વિશ્વરૂપમાં. ૨. મારૂં વિશ્વરૂપજ છે શરણ જેમાં એવો યોગ. ૩. શ્રેષ્ઠ. ૪. અર્જુન.

अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च ।
निर्ममो निरहंकारः समदुःखसुखः क्षमी ॥ १३ ॥

[1] અદ્વેષી સૌ ભૂતનો, મિત્ર કૃપાલૂ સાર,
ક્ષમાવાન સુખ દુઃખ સમ, [2] નિર્મમ [3] નિરહંકાર. ૧૩.

संतुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः ।
मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मे भक्तः समे प्रियः ॥ १४ ॥

સંતોષી નિત યોગિ વળિ, વશમન નિશ્ચયવાન,
[4] મય્યર્પિત--મનબુદ્ધિ, તે, પ્રીય ભક્ત મુજ જાણ. ૧૪.

यस्मान्नोद्विजते लोको लोकान्नोद्विजते च यः ।
हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तो यः सच मे प्रियः ॥

જેથીલોક તપે નહીં, લોકોથી પણ જેહ,
ક્રોધ હર્ષ ભય તાપથી, મુક્ત પ્રીય મુજ તેહ. ૧૫.

अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ।
सर्वारंभपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ १६ ॥

[5] ઉદાસીન, [6] શુચિ, [7] દક્ષ વળિ, [8] ગતવ્યથ [9] નિસ્પૃહ જેહ
ત્યાગિ સર્વ આરંભનો, પ્રીય ભક્ત મુજ તેહ. ૧૬.

यो न हृष्यति न द्वेष्टि न शोचति न कांक्षति ।
शुभाशुभपरित्यागी भक्तिमान्यः स मे प्रियः ॥ १७ ॥

---

૧. દ્વેષ વગરનો. ૨. મમતા રહિત. ૩. અહંકાર વગરનો. ૪. મારાં વિશ્વરૂપમાં અર્પણ કરીછે મનબુધ્ધિ જેણે. ૫. પક્ષપાત રહિત. ૬. પવિત્ર, ૭. ડાહયો કુશળ. ૮. મનની પીડા રહિત. ૯. ઇચ્છા વગરનો.

હર્ષે દ્વેષે નહિ, નહીં, શોચ ઇચ્છે જેહ,
શુભાશુભ મૂકીજ દે, ભક્તિમાન પ્રિય તેહ. ૧૭.

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः संगविवर्जितः ॥ १८ ॥

રહિત સંગ સમ જે વલી, ૧ માનૂઅપમાને સાર,
શત્રુ મિત્ર, ૨ શીતોષ્ણમાં, સુખ દુઃખ, નિરધાર. ૧૮.

तुल्यनिंदास्तुतिर्मौनी संतुष्टो येन केनचित् ।
अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥ १९ ॥

સમ નિંદા સ્તુતિ, મૌનિ વલિ, સંતોષી સેજેહ,
રહિત વાસગૃહ સ્થિરમતી, ભક્તિમાન પ્રિય તેહ. ૧૯.

ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ।
श्रद्दधाना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः ॥२०॥

આ અમૃતરૂપ ધર્મને, કયૂં તેમ મુજ જેહ,
ભક્તો પાળે પ્રીતિથી, મુજ અતિ પ્રિય છે તેહ. ૨૦.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे भक्तियोगोनाम द्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥

---

૧. માન તથા અપમાન. ૨. શીત તથા ઉષ્ણ.

॥ अथ त्रयोदशोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

इदं शरीरं कौंतेय क्षेत्रमित्याभिधीयते ।
एतद्यो वेत्ति तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥ १ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

ક્ષેત્ર દેહ કહેવાય આ, એને જાણે જેય,
તેને જ્ઞાનીતો વદે, [1] ક્ષેત્રજ્ઞ કોં-તેય. ૧.

क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्तज्ज्ञानं मतं मम ॥ २ ॥

સર્વ ક્ષેત્રમાં પાર્થ હું, ક્ષેત્રજ્ઞજ એમ જાણ,
એ બન્નેનું જ્ઞાન તે, મુજ મતથી છે જ્ઞાન. ૨.

तत्क्षेत्रं यच्च यादृक् च यद्विकारि यतश्च यत् ।
सच यो यत्प्रभावश्च तत्समासेन मेशृणु ॥ ३ ॥

તેજ ક્ષેત્ર, જેવુંજ, જે, વિકારિ ને થાનાર,
શક્તિયુક્ત ક્ષેત્રજ્ઞ તે, શુણ સંક્ષેપે સાર. ૩.

---

૧. ક્ષેત્રને જાણનાર.

ऋषिभिर्बहुधा गीतं छंदोभिर्विविधैः पृथक् ।
ब्रह्मसूत्रपदैश्चैव हेतुमद्भिर्विनिश्चितैः ॥ ४ ॥

ગાયું એ ઋષિયેંજ બહુ, [1] છંદે વિવિધ પ્રકાર,
[2] બ્રહ્મસૂત્ર નિશ્ચિત પદે, યુક્તિયેં નિરધાર. ૪.

महाभूतान्यहंकारो बुद्धिरव्यक्तमेव च ।
इंद्रियाणि दशैकं च पंच चेंद्रियगोचराः ॥ ५ ॥

[3] મહાભૂત અહંકાર વળિ, બુદ્ધી માયા સાર,
[4] દશ-ઇંદ્રીયો એક મન, [5] વિષય-પંચ વળિધાર૫.

इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः ।
एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारमुदाहृतम् ॥ ६ ॥

સુખ દુખ, ઇચ્છા, દ્વેષ, ને, [6] ધૃતિ, [7] મનવૃત્તિ, શરીર,
સૌ મળિ વિકારિ ક્ષેત્ર એ, કયું સંક્ષેપેં વીર. ૬.

अमानित्वमदंभित्वमहिंसा क्षांतिरार्जवम् ।
आचार्योपासनं शौचं स्थैर्यमात्मविनिग्रहः ॥ ७ ॥

[8] ક્ષાંતિ, અદંભ, [9] અમાનિતા, [10] શૌચ, [11] સરળતા, સાર,
[12] સ્થૈર્ય, અહિંસા, [13] દેહવશ, [14] ગુરૂસેવા નિરધાર. ૭.

---

૧. વેદમાં ૨. વેદાંતસૂત્ર. ૩. પાંચ મહાભૂત. ૪. પાંચ કર્મેંદ્રિય અને પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય. ૫. શબ્દાદિ પાંચ વિષય. ૬. ધૈર્ય. ૭. મનની વૃત્તિ ૮. ક્ષમા. ૯. પોતાના વખાણ નકરવાતે. ૧૦. પવિત્રતા. ૧૧. સરળપણું. ૧૨. સ્થિરતા. ૧૩. શરીર વશ્ય કરવું. ૧૪. બ્રહ્મવિદ્યા ઉપદેશકની સેવા.

इंद्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एव च ।
जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदर्शनम् ॥ ८ ॥

વિષયોમાં વૈરાગ્ય વળિ, અનહંકારિ થવાય,
જન્મ, મૃત્યુ, વ્યાધી, જરા, દુખ જોવું તેમાંય. ૮.

असक्तिरनभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु ।
नित्यं च समचित्तत्वमिष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥

[1] અસક્તિ, [2] અસંગપણું વલિ, પુત્ર [3] દાર ગૃહમાંય,
[4] ઇષ્ટ અનિષ્ટનિ પ્રાપ્તિમાં, સમચિત નિત રહેવાય. ૯.

मयि चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ।
विविक्तदेशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि ॥ १० ॥

અનન્ય યોગે મુજવિષે, દૃઢ ભક્તી વળિ સોય,
જન [5] સમાજમાં પ્રીતિ નહિ, નિર્જન વાસુજ હોય. ૧૦.

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनम् ।
एतज्ज्ञानमिति प्रोक्तमज्ञानं यदतोऽन्यथा ॥ ११ ॥

[6] દર્શન મોક્ષતણું વળી, નિત [7] અધ્યાત્મ-જ્ઞાન,
એ સૌ જ્ઞાન કહ્યુંજ છે, ઉલટું તે અજ્ઞાન. ૧૧.

ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वामृतमश्नुते ।
अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥

---

૧. આસક્તિ રહિતપણું ૨. મનથી સંગ રહિતપણું. ૩. સ્ત્રી. ૪. ઇચ્છિતું.
૫. સમૂહ. ૬. મોક્ષના સાધનમાં પ્રવૃત્તિ. ૭. આત્મજ્ઞાન.

કહું હવે તે [1] જ્ઞેય જે, જાણી મોક્ષ પમાય,
પરમ અનાદી બ્રહ્મ તે, [2] સત્અસત્ નહિ કહેવાય. ૧૨.

सर्वतः पाणिपादं तत्सर्वतोऽक्षिशिरोमुखम् ।
सर्वतः श्रुतिमल्लोके सर्वमावृत्य तिष्ठति ॥ १३ ॥

હસ્ત પાદ શિર આંખ ને, કાંનવાન ચોફેર,
વીંટિ રહ્યૂં સૌનેજ તે, મૂખધાન સૌમેર. ૧૩.

सर्वेंद्रियगुणाभासं सर्वेंद्रियविवर्जितम् ।
असक्तं सर्वभृच्चैव निर्गुणं गुणभोक्तृ च ॥ १४ ॥

પ્રકાશિછ સૌ વિષયને, સર્વેંદ્રિય વર્જીત,
ગુણ ભોક્તા વલિ સર્વ [3] ભૃત, નિર્ગુણ સંગ રહીત. ૧૪.

बहिरंतश्च भूतानामचरं चरमेव च ।
सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् ॥ १५ ॥

[4] બહિ [5] અંતર છે ભૂતમાં, સર્વ [6] ચરાચર તેહ,
સૂક્ષ્મપણાથિ જણાય નહિ, પાસે દૂરજ એહ. ૧૫.

अविभक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् ।
भूतभर्तृ च तज्ज्ञेयं ग्रसिष्णु प्रभविष्णु च ॥ १६ ॥

---

૧. જાણવા લાયક. ૨. દૃશ્ય તથા અદૃશ્ય. ૩. આધાર. ૪. બહાર.
૫. અંદર. ૬. ચર જંગમ અને અચર સ્થાવર.

અભિન્ન છે [1] ભૂતો વિશે, [2] ભિન્ન પેઠ રહેનાર,
પોષક તે ભૂતો તણો, ઉત્પતિ લય કરનાર. ૧૬.

ज्योतिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ।
ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्यं हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् ॥ १७ ॥

[3] જ્યોતીમાં તે જ્યોતિ છે, [4] તમથી પર કહેવાય,
[5] જ્ઞાનગમ્ય, જ્ઞેય, જ્ઞાન એ, રહેલ છે સૌમાંય. ૧૭.

इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ।
मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥

કયાં એમ સંક્ષેપથી, ક્ષેત્ર, જ્ઞાન ને જ્ઞેય,
થાય યોગ્ય મુજ ભાવને, જાણી ભક્તો એય. ૧૮.

प्रकृतिं पुरुषं चैव विद्ध्यनादी उभावपि ।
विकारांश्च गुणांश्चैव विद्धि प्रकृतिसंभवान् ॥ १९ ॥

[6] પ્રકૃતિ [7] પુરૂષ, એ બેયને, પાર્થ અનાદી જાણ,
થાય વિકાર ગુણાદિ સૌ, પ્રકૃતીથી, તું માન. ૧૯.

कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकृतिरुच्यते ।
पुरुषः सुखदुःखानां भोक्तृत्वे हेतुरुच्यते ॥ २० ॥

ક્રિયા કાર્ય કારણતણી, પ્રકૃતીથી, કહેવાય,
સુખ દુઃખ ભોગવવા વિષે, કારણ પુરૂષ [8] વદાય. ૨૦.

---

૧. પ્રાણીમાત્ર. ૨. જુદો. ૩. પ્રકાશકવસ્તુ. ૪. અજ્ઞાન અંધારૂં. ૫. જ્ઞાનેકરી જાણવા-શકય. ૬. ક્ષેત્ર. જડ પદાર્થ. ૭. ક્ષેત્રજ્ઞ. ચૈતન્યસ્વરૂપ. ૮. કહેવાય.

पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंक्ते प्रकृतिजान्गुणान् ।
कारणं गुणसंगोऽस्य सदसद्योनिजन्मसु ॥ २१ ॥

પુરૂષ ભોગવે પ્રકૃતિ ગુણ, પ્રકૃતીમાં રહિ [1] અંગ,
એના [2] સદ્અસદ્ જન્મમાં, કારણગુણનો સંગ. ૨૧.

उपद्रष्टानुमंता च भर्ता भोक्ता महेश्वरः ।
परमात्मेति चाप्युक्तो देहेस्मिन्पुरुषः परः ॥ २२ ॥

પુરૂષ કયો આ દેહમાં, પર પરમાત્મા જાણ,
[3] દૃષ્ટા, [4] અનુમંતા વળી, [5] ભર્તા [6] ભોક્તા, મહાન. ૨૨.

य एवं वेत्ति पुरुषं प्रकृतिं च गुणैः सह ।
सर्वथा वर्तमानोपि न स भूयोऽभिजायते ॥ २३ ॥

જાણે એમ પુરૂષને, પ્રકૃતીને ગુણયુક્ત,
વર્તતાંજ સૌ રીત, તે, જન્મે નહિ ફરિ, જુક્ત. ૨૩.

ध्यानेनात्मानि पश्यंति केचिदात्मानमात्मना ।
अन्ये सांख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे ॥ २४ ॥

કોઈક મનથી આત્મને, નિજમાં ધ્યાને જોય,
સાંખ્ય યોગથી અન્ય વલિ, કર્મયોગથી કોય. ૨૪.

अन्ये त्वेवमजानंतः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ।
तेऽपि चातितरंत्येव मृत्युं श्रुतिपरायणाः ॥ २५ ॥

---

૧. અર્જુનનો સંબોધન છે. ૨. સદ્ દેવ મનુષ્યાદિ તથા અસદ્ પશુપક્ષ્યાદિ. ૩. જોનાર. ૪. અપ્રવૃત્ત છતાં પ્રવૃત્તની પેઠે દેખાનાર. ૫. ધારણ કરનાર. ૬. પાળન કરનાર.

ઉપાસે શ્રુણિને અન્યથિ, એથિ અજાણ્યા જેહ,
તરી જાય સંસારને, શ્રવણ ૧ પરાયણ તેહ. ૨૫.

यावत्संजायते किंचित्सत्त्वं स्थावरजंगमम् ।
क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥ २६ ॥

સ્થાવર જંગમ વસ્તુજે, ઉપજે ભારત વીર,
૨ ક્ષેત્ર ૩ ક્ષત્રિના યોગથી, થાય, જાણતે, ધીર. ૨૬.

समं सर्वेषु भूतेषु तिष्ठंतं परमेश्वरम् ।
विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः पश्यति स पश्यति ॥ २७ ॥

આ નાશી ભૂતો વિશે, અવિનાશી, સમ, જેહ,
પરમ ઇશ, તેનેજ જે, જાણે જાણે તેહ. ૨૭.

समं पश्यन् हि सर्वत्र समवस्थितमीश्वरम् ।
न हिनस्त्यात्मनाऽऽत्मानं ततो याति परां गतिम् ।२८

ઇશ સ્થિત સમ સર્વમાં, જોતાં તેને ૪ સમ,
નહણે પોતે આત્મને, પામે તે પરબ્રહ્મ. ૨૮.

प्रकृत्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः ।
यः पश्यति तथात्मानमकर्तारं स पश्यति ॥ २९ ॥

૫ કીયમાણ કર્મોજ સો, થાય પ્રકૃતિથી એમ,
જાણે જે, તે આત્મને, જુએ અકર્તા તેમ. ૨૯.

---

૧. તત્પર ૨. જડ પદાર્થ. પ્રકૃતિ. ૩. ક્ષેત્રને જાણનાર આત્મા
૪. સમાન. ૫. કરાતા.

यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ।
तत एव च विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३० ॥

[1] પૃથગ્ભાવ ભૂતો તણો, [2] યદા એકમાં જોય,
વિસ્તારજ પણ તેથકી, [3] તદા બ્રહ્મ તે હોય ૩૦.

अनादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्मायमव्ययः ।
शरीरस्थोपि कौंतेय न करोति न लिप्यते ॥ ३१ ॥

અનાદિ નિર્ગુણ, તેથિ આ, પરમાત્મા અવિકારિ.
ન કરે નહિ લેપાય એ, રહિ [4] વપુમાં, [5] ધનુધારિ. ૩૧.

यथा सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपलिप्यते ।
सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपलिप्यते ॥ ३२ ॥

[6] સૂક્ષ્મપણાથી [7] સર્વગત, [8] નભ લેપાય ન જેમ,
રહિ સૌ વપુમાં આત્મપણ, નહિ લેપાયજ તેમ. ૩૨.

यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं लोकमिमं रविः ।
क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयति भारत ॥ ३३ ॥

જેમ [9] સકળ આ લોકને, [10] પ્રકાશિછ રવિ એક,
તેમ ક્ષેત્રિ સૌ ક્ષેત્રને, પ્રકાશ આપે છેક. ૩૩.

---

૧. જુદાપણું. ૨. જ્યારે. ૩. ત્યારે. ૪. શરીર. ૫. ધનુષધરનાર. અર્જુનનો સંબોધન છે. ૬. બારીકપણાથી. ૭. સર્વમાં રહેલ. ૮. આકાશ. ૯. બધા. ૧૦. પ્રકાશ કરેછે.

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरं ज्ञानचक्षुषा ।
भूतप्रकृतिमोक्षं च ये विदुर्यांति ते परम् ॥ ३४ ॥

ક્ષેત્ર ક્ષેત્રિનો ભેદ એ, ૧ પ્રકૃતિમોક્ષ વલિ જેહ,
જ્ઞાન ૨ ચક્ષુથી જોય જે, પર પદ પામે તેહ. ૩૪.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोगो नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥

---

૧. કહેલી પ્રકૃતિથી મોક્ષ. ૨. નેત્ર.

॥ अथ चतुर्दशोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

परं भूयः प्रवक्ष्यामि ज्ञानानां ज्ञानमुत्तमम् ।
यज्ज्ञात्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः ॥ १ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

કહું ફરી પર જ્ઞાન એ, જ્ઞાનોમાં ઉત્તમ,
જે જાણી [1] અહિંથી બધા, મુનિ પામ્યા પરબ્રહ્મ. ૧.

इदं ज्ञानमुपाश्रित्य मम साधर्म्यमागताः ।
सर्गेपि नोपजायंते प्रलये न व्यथंति च ॥ २ ॥

કરિ આશ્રય આ જ્ઞાનનો, બનિ મુજરૂપે સાર,
સૃષ્ટિ સમય નહિ થાય તે, પ્રલયે નહિ [2] વ્યથનાર. ૨.

मम योनिर्महद्ब्रह्म तस्मिन् गर्भं दधाम्यहम् ।
संभवः सर्वभूतानां ततो भवति भारत ॥ ३ ॥

[3] મહત.[4] બ્રહ્મ મુજ યોનિમાં, રાખું ગર્ભ હું સાર,
ઉત્પતિ સૌ ભૂતો તણી, થાય તેથિ નિરધાર. ૩.

सर्वयोनिषु कौंतेय मूर्त्तयः संभवंति याः ।
तासां ब्रह्म महद्योनिरहं बीजप्रदः पिता ॥ ४ ॥

---

૧. આશરીર છોડીને. ૨. પીડા પામનાર. ૩. મોટી. ૪. પ્રકૃતિ. માયા.

સર્વ યોનિમાં કુંતિસુત, બનેછ જે આકાર,
પ્રકૃતિ યોનિ મહા તેનિ, હું, પિતા [1] બીજ-પ્રદ, ધાર. ૪.

सत्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः ।
निबध्नंति महाबाहो देहे देहिनमव्ययम् ॥ ५ ॥

સત્વ રજો, તમ, ગુણ એ, પ્રકૃતીથી થાનાર,
વપુમાં અવ્યય * દેહિને, છે [2] યોજી દેનાર. ૫.

तत्र सत्वं निर्मलत्वात्प्रकाशकमनामयम् ।
सुखसंगेन बध्नाति ज्ञानसंगेन चानघ ॥ ६ ॥

નિર્મલતાથિ સત્વતો, શાંત, પ્રકાશક સાર,
[3] અનઘ, જ્ઞાન સુખ સંગમાં, જોડેછે નિરધાર. ૬.

रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासंगसमुद्भवम् ।
तन्निबध्नाति कौंतेय कर्मसंगेन देहिनम् ॥ ७ ॥

કારણ, તૃષ્ણા સંગનું, [4] રાગવાન [5] રજજાણ,
કર્મસંગમાં દેહિને, જોડેછે દૃમ માન. ૭.

तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदेहिनाम् ।
प्रमादालस्यनिद्राभिस्तन्निबध्नाति भारत ॥ ८ ॥

[6] મોહજનક સૌ દેહિને, [7] તમ [8] અજ્ઞાને જાણ,
આળસ ઊંઘ [9] પ્રમાદમાં, જોડેછે તે માન. ૮.

---

૧. બીજવાવનાર. * આત્મા. ૨. જોડી દેનાર. ૩. નિષ્પાપ અર્જુનનો સંબોધન છે. ૪. પ્રીતિ માન. ૫. રજોગુણ. ૬. મોહ કરનાર. ૭. તમોગુણ. ૮. અજ્ઞાનથી થયેલ. ૯. ગાફળતા

सत्वं सुखे संजयति रजः कर्मणि भारत ।
ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजयत्युत ॥ ९ ॥

સુખમાં જોડે [1] સત્વ વળિ, રજ કર્મોમાં માન,
[2] પ્રમાદાદિમાં તમ [3] તથા, જોડે ઢાંકી જ્ઞાન. ૯.

रजस्तमश्चाभिभूय सत्वं भवति भारत ।
रजः सत्वं तमश्चैव तमः सत्वं रजस्तथा ॥ १० ॥

પાર્થ થાયછે સત્વગુણ, રજ તમ ગૂણ હટાડિ,
તેમ [4] સત્વ તમનેજ [5] રજ, [6] તમ રજ સત્વજ પાડિ.૧૦.

सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश उपजायते ।
ज्ञानं यदा तदा विद्याद्विवृद्धं सत्वमित्युत ॥ ११ ॥

આ વપુના સૌ દ્વારમાં, પ્રકાશરૂપજ જ્ઞાન,
થાય તદા ઇમ જાણવું, વધિલ સત્વ સુજાણ. ૧૧.

लोभः प्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमः स्पृहा ।
रजस्येतानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥

પ્રવૃત્તિ લોભ ઇચ્છા વલી, [7] નહિશમ, [8] કર્મારંભ,
રજ વધતાં એ થાય છે, ભરતવંશના સ્તંભ. ૧૨.

---

૧. સત્વગુણ. ૨. પ્રમાદ, આળસને ઉંઘ. ૩. તે પ્રમાણે.. ૪. સત્વ તથા તમો ગુણને. હટાડિ ઉપરથી લેવું ૫. રજોગુણ થાય છે. ઉપરથી લેવું. ૬. તમોગુણ, થાય છે. ઉપરથી લેવું. ૭. સંકલ્પ વિકલ્પનું નહિ ટળવું ૮. કર્મોનો આરંભ.

अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मोह एव च ।
तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरुनंदन ॥ १३ ॥

૧ અપ્રવૃતી અવિવેક વલિ, પ્રમાદ મોહ પણ સાર,
તમ વધતાં એ થાવછે, નિશ્ચય પાંડુ કુમાર. ૧૩.

यदा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत् ।
तदोत्तमविदां लोकानमलान्प्रतिपद्यते ॥ १४ ॥

સત્વ વધેલું હોય ને, મરે જીવ જો સાર,
૨ ઉત્તમવિદ શુધ લોકને, તો પામે નિરધાર. ૧૪.

रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषु जायते ।
तथा प्रलीनस्तमसि मूढयोनिषु जायते ॥ १५ ॥

૩ કર્મસંગિમાં જન્મ લે, મરેજ જો રજમાંય,
તમ વધતાંમાં જો મરે, ૪ મઢયોનિમાં થાય. ૧૫.

कर्मणः सुकृतस्याहुः सात्विकं निर्मलं फलम् ।
रजसस्तु फलं दुःखमज्ञानं तमसः फलम् ॥ १६ ॥

કહે છે સાત્વિક કર્મનું, સુખ નિર્મલ ફલ, માન,
રાજસનું ફલ દુઃખ વલિ, તામસનું અજ્ઞાન. ૧૬.

सत्वात्संजायते ज्ञानं रजसो लोभ एव च ।
प्रमादमोहौ तमसो भवतोऽज्ञानमेव च ॥ १७ ॥

---

૧. પ્રવૃતિ નહિ. ૨. સગુણ બ્રહ્મને જાણનારાના. ૩. કર્મમાં આસક્તિવાલા મનુષ્યોમાં. ૪. પશ્વાદિ-યોનિ.

રજથી લોભજ થાયછે, થાય સત્વથી જ્ઞાન,
તમો ગૂણથી થાયછે, પ્રમાદ, મોહ, અજ્ઞાન. ૧૭.

ऊर्ध्वं गच्छंति सत्वस्था मध्ये तिष्ठंति राजसाः ।
जघन्यगुणवृत्तिस्था अधो गच्छंति तामसाः ॥ १८ ॥

[1] ઉચ્ચગતિ પામે સાત્વિકો, [2] મધ્યગતિ રાજસ લોક,
તામસ જન પામેજ છે, [3] નીચગતી જે ફોક. ૧૮.

नान्यं गुणेभ्यः कर्तारं यदा द्रष्टानुपश्यति ।
गुणेभ्यश्च परं वेत्ति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥ १९ ॥

કર્ત્તા ગુણથી અન્ય નહિ, જ્યારે [4] દૃષ્ટા જોય,
[5] જાણે ગુણથી [6] પર તદા, મુજ રૂપે તે હોય. ૧૯.

गुणानेतानतीत्य त्रीन्देही देहसमुद्भवान् ।
जन्ममृत्युजरादुःखैर्विमुक्तोमृतमश्नुते ॥ २० ॥

[7] દેહબીજ ત્રણ ગૂણ એ, ઉલ્લંઘી થૈ મુક્ત,
મૃત્યુ જરા દુખ જન્મથી, પામે જીવ [8] અમૃત. ૨૦.

अर्जुन उवाच ॥

कैर्लिंगैस्त्रीन्गुणानेतानतीतो भवति प्रभो ।
किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन्गुणानतिवर्तते ॥ २१ ॥

---

૧. ઉંચીગતિ. ૨. વચલીગતિ. ૩. હળકીગતિ. ૪. જોનાર. આત્મા.
૫. પોતાને જાણે ૬. શ્રેષ્ટ. ૭. દેહની ઉત્પત્તિના કારણ. ૮. મોક્ષ.

અર્જુન કહેછે.

[1] ત્રિગુણાતીત તણાજ તો, શું લક્ષણ આચાર,
ઉલ્લંઘે ત્રણ ગુણને, કેમ તે પ્રભુ સાર. ૨૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पांडव ।
न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति ॥ २२ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

[2] પ્રકાશ [3] પ્રવૃતિ ને [4] મોહનિ, પ્રવૃતિ નિવૃતિ નિરધાર,
થાતાં દ્વેષે નહિ, નહીં, ઇચ્છે, પાંડુ કુમાર. ૨૨.

उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते ।
गुणा वर्तंत इत्येवं योऽवतिष्ठति नेंगते ॥ २३ ॥

ઉદાસીનનો પેઠ રહિ, ગુણથિ ચલિત નહિ જેહ,
વર્ત્તે ગુણ, ઇમ જાણિને, મોન અચલ થૈ રેહ. ૨૩.

समदुःखसुखः स्वस्थः समलोष्टाश्मकांचनः ।
तुल्यप्रियाप्रियो धीरस्तुल्यनिंदात्मसंस्तुतिः ॥ २४ ॥

સમ સુખ દુખ, ને સ્વસ્થ, સમ, [5] કાંચન પથ્થર ધૂળ,
પ્રિય અપ્રિય સમ, ધીર વલિ, નિંદા સ્તુતિ સમતૂલ. ૨૪.

---

૧. ત્રણે ગુણ ઉલ્લંઘી જનાર. ૨. સત્વગુણનું કાર્ય જ્ઞાન. ૩. રજોગુણનુ કાર્ય પ્રવૃતિ. ૪. તમો ગુણનું કાર્ય મોહ. ૫. સુવર્ણ

मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्यो मित्रारिपक्षयोः ।
सर्वारंभपरित्यागी गुणातीतः स उच्यते ॥ २५ ॥

મા-અપમાને સમ વળી, ૧ અરિ મિત્રે સમ જેહ,
ત્યાગિ સર્વ આરંભનો, ૨ ગુણાતીત છે તેહ. ૨૫.

मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ।
स गुणान्समतीत्यैतान् ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ २६ ॥

ભજેછ મુજને જે વળી, દૃઢ ભક્તીયેં સાર,
ઉલ્લંઘી ગુણ થાય તે, મોક્ષ યોગ્ય નિરધાર. ૨૬.

ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहममृतस्याव्ययस्य च ।
शाश्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकांतिकस्य च ॥ २७ ॥

૩ પ્રતિષ્ટા છું હું બ્રહ્મનિ, જે અવ્યય નિત રૂપ,
અખંડ સુખ અમૃત વળી, છે જે ધર્મ સ્વરૂપ. ૨૭.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगो नाम चतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

---

૧. શત્રુ. ૨. ગુણને ઉલ્લંઘન કરનાર. ૩. બ્રહ્મની સ્થિતિ અર્થાત્ બ્રહ્મસ્વરૂપ.

॥ अथ पंचदशोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं प्राहुरव्ययम् ।
छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेदवित् ॥ १ ॥

શ્રીભગવાંન કહેછે.

[1] મૂલ [2] ઉંચ્યૂં [3] શાખા [4] નિચિ, [5] નાશિ [6] અનાશી કેહ.
[7] વેદપાન, જાણેજ એ, [8] વૃક્ષ [9] વેદવિદ તેહ. ૧.

अधश्चोर्ध्वं प्रसृतास्तस्य शाखा गुणप्रवृद्धा विषयप्रवालाः ।
अधश्च मुलान्यनुसंततानि कर्मानुबंधीनि मनुष्यलोके ॥२॥

[10] ઊંચે [11] નિચે [12] વિસ્તરિ એનિ [13] ડાળો, વધ્યા [14] ગુણેથી
[15] વિષયપ્રવાલો,
નીચે ઉચે [16] મૂલ [17] પ્રવિસ્ટ છે ર, આ લોકમાં કર્મ વિશેજ
પ્રેરે. ૨.

---

૧ વડ. બીજ. ૨. માયા વિશિષ્ટ બ્રહ્મ. સર્વે તમ હોવાથી ઉંચ્યૂં. ૩. અહંકાર તથા પંચ મહાભૂતાદિરૂપ શાખા. ૪. પ્રકૃતિ થકી પછી હોવાથી નીચી. ૫. આવતી કાળે હશે કે નહિં, એનો નિશ્ચય નથી માટે અશ્વત્થ એટલે નાશી. ૬. ઘણા કાળથી ચાલતો આવેછે માટે અનાશિ. ૭. વેદરૂપ પાન. ૮. સંસારરૂપ વૃક્ષ. ૯. વેદને જાણનાર. ૧૦. મનુષ્યથી બ્રહ્મા પર્યંત. ૧૧. મનુષ્યથી સ્થાવર પર્યંત. ૧૨. વિસ્તાર પામી. ૧૩. પુણ્યપાપના ફળરૂપ દેહરૂપ ડાલો. ૧૪. સત્વ, રજ ને તમોગુણના વિકારથી. ૧૫. શબ્દાદિ વિષયરૂપ કુંપર. ૧૬. વિષય વાસના. કર્મ વાસના. ૧૭. વ્યાપ્ત. પ્રવેશ થયેલ.

न रूपमस्येह तथोपलभ्यते नांतो न चादिर्न च संप्रतिष्टा ।
अश्वत्थमेनं सुविरूढमूल मसंगशस्त्रेण दृढेन छित्वा ॥ ३ ॥

એનું અહીં રૂપ નહીં જણાય, ૧ આદ્યંત તેમ ૨ સ્થિતિનેં ૩ કળાય,
મણું ૪ તરૂ એ દ્દઢ છેદ્જ મારે, ૫ અસંગશસ્ત્રે અહિ છેદિ ધારે. ૩.

ततः पदं तत्परिमार्गितव्यं यस्मिन्गता न निवर्तंति भूयः ।
तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपद्ये यतः प्रवृत्तिःप्रसृतापुराणी ॥ ४ ॥

જાણીજ લેવું પછિ તેજ ૬ ધામ, જેમાં ગયેલા નફરેજ આમ,
જેથી થઇ આ ૭ પ્રવૃતિઃ ૮ પુરાણી, તે આદિને શર્ણ્યું એમ જાણી. ૪.

निर्मानमोहाजितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः ।
द्वंद्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसंज्ञै र्गच्छंत्यमूढाःपदमव्ययं तत् ॥५॥

૯ અમઢ ને દુઃખ સુખેજ મુક્ત, ૧૦ અધ્યાત્મિ ને ૧૧ કામ થકી ૧૨ વિમુક્ત,
૧૩ નિર્માન મોહી, ૧૪ જિત સંગ જેઓ, પામે અનાશી પદનેજ તેઓ. ૫.

---

૧. આદિ અને અંત. ૨. વર્તમાન સ્થિતિ, ૩. જણાય. ૪. સંસારરૂપ વૃક્ષ. ૫. મનથી અસક્ત રેહેવારૂપ શસ્ત્ર. ૬. સ્વરૂપ. ૭. સંસારની પ્રવૃત્તિ. ૮. ઘણાકાળથી ચાલતી આવેલ. ૯. બ્રહ્મવિદ્યા વિવેકી. ૧૦. જ્ઞાની. ૧૧ ઇચ્છાથી. ૧૨. મુકાયલો. ૧૩. માનમોહ રહિત. ૧૪. જીતેલ.

न तद्भासयते सूर्यो न शशांको न पावकः ।
यद्गत्वा न निवर्त्तंते तद्धाम परमं मम ॥ ६ ॥

સૂર્ય ચંદ્ર અગ્ની નહીં, તેને કરે પ્રકાશ,
જ્યાં જૈ ફરિ આવે નહિ, તેજ ધામ મુજ પાસ. ૬.

ममैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः ।
मनःषष्ठानीन्द्रियाणि प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ७ ॥

મુજ અંશ થૈ જીવ નિત, ઇંદ્રિય મનને સાર,
પ્રકૃતિ થકી, આ લોકમાં, એંચે છે નિરધાર. ૭.

शरीरं यदवाप्नोति यच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः ।
गृहीत्वैतानि संयाति वायुर्गंधानिवाशयात् ॥ ८ ॥

પામે જીવ શરીરને, મૂકે, જ્યારે તેમ,
લૈ ઇંદ્રીયો જાય, [1] વા, ગંધ સ્થલથી જેમ. ૮.

श्रोत्रं चक्षुः स्पर्शनं च रसनं घ्राणमेव च ।
अधिष्ठाय मनश्चायं विषयानुपसेवते ॥ ९ ॥

કાન આંખ ને ચામડી, જીભ, નાક, મન જેહ,
કરિ આશ્રય તે સર્વનો, વિષય ભોગવે [2] એહ. ૯.

उत्क्रामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान्वितम् ।
विमूढा नानुपश्यंति पश्यंति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥

---

૧. વાયુ. ૨. આત્મા.

જાય, રહે ને ભોગવે, વલિ છે એ ગુણ જુક્ત,
દેખે એને મૂઢ નહિ, દેખે જ્ઞાની મુક્ત. ૧૦.

यतंतो योगिनश्चैनं पश्यंत्यात्मन्यवस्थितम् ।
यतंतोऽप्यकृतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥

દેખે એને નિજ વિશે, યોગી ઉદ્યોગીજ,
મંદ મૂઢ દેખે નહીં, કરતાં પણ તજવીજ. ૧૧.

यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ।
यच्चंद्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकम् ॥ १२ ॥

પ્રકાશિછ સૌ જગતને, સૂર્યતેજ પણ જેહ,
[1] ચંદ્રાગ્નીમાં જે વલી, જાણ તેજ મુજ તેહ. ૧૨.

गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोजसा ।
पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा रसात्मकः ॥ १३

ધરૂ બળથી હું ભૂત સૌ, રહિ પૃથ્વીમાં જાણ,
પોષું ઓષધિ સર્વ હું, ચંદ્ર બની રસવાન. ૧૩.

अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।
प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यन्नं चतुर्विधम् ॥ १४ ॥

[2] ચાર અન્ન પકવુંજ છું, પ્રાણ અપાન સહીત,
થૈને જઠરાગ્નીજ હું, પ્રાણિ દેહ આશ્રીત. ૧૪.

---

૧. ચંદ્ર અને અગ્નિમાં. ૨. ભક્ષ્ય, ભોજ્ય, લેહ્ય અને ચોષ્ય.

सर्वस्यचाहंहृदिसन्निविष्टो मत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदांतकृद्वेदविदेव चाहम् ॥१५॥

છું હું બધાના હૃદયો વિષેજ, હુંથી સ્મૃતી જ્ઞાન થઈ ટળેજ,
છું [1] વેદ્ય હું સૌ [2] નિગમેજ સાર, [3] વેદાંત કૃતવેદજ જાણનાર.

द्वाविमौ पुरुषौ लोके क्षरंश्चाक्षर एव च ।
क्षरः सर्वाणि भूतानि कूटस्थोऽक्षर उच्यते ॥ १६ ॥

આ બે પુરૂષજ લોકમાં, ક્ષર અક્ષર કહેવાય,,
છે [4] અક્ષર [5] કૂટસ્થને, [6] ક્ષર સૌ [7] ભૂત વદાય. ૧૬.

उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ।
यो लोकत्रयमाविश्य बिभर्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १७ ॥

પુરૂષ અન્ય અવ્યય ઉતમ, પરમાત્મા પરમેશ,
પાળે જે ત્રણ લોકને, તેમાં કરી પ્રવેશ. ૧૭.

यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षरादपि चोत्तमः ।
अतोऽस्मि लोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ १८ ॥

ઉલ્લંઘ્યો ક્ષરને વળી, અક્ષરથી ઉત્તંમ,
લોક વેદમાં તેથિ છું, પ્રસિદ્ધ [8] પુરૂષોત્તંમ. ૧૮.

यो मामेवमसंमूढो जानाति पुरुषोत्तमम् ।
स सर्वविद्भजति मां सर्वभावेन भारत ॥ १९ ॥

---

૧. જાણવા લાયક. ૨. વેદ. ૩. વેદાંત પ્રવર્તક. ૪. અવિનાશી. ૫. મૂલ પ્રકૃતિ. માયા. ૬. નાશવંત. ૭. સ્થાવર જંગમ. ૮. મૂલ પ્રકૃતિ યા માયાથી પર પરમાત્મા.

પુરૂષોત્તમ મુજનેજ ઇમ, અમૂઢ જાણે જેહ.
સર્વ ભાવથી મૂજને, ભજે સર્વ ૧ વિદ તેહ. ૧૯.

इति गुह्यतमं शास्त्रमिदमुक्तं मयाऽनघ ।
एतद्बुध्वा बुद्धिमान् स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥ २० ॥

કહ્યું ૨ અનઘ, મેં શાસ્ત્ર આ, ગુપ્ત અતી નિરધાર,
થાય જાણિ એ બુદ્ધિમત, ૩ કૃતકૃત્ય પણ સાર. ૨૦.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसं० पुरुषोत्तमयोगोनाम पंचदशोऽध्याय: १५।

---

૧. જાણનાર. ૨. નિષ્પાપ. ૩. કરવું છે કરવા લાયક જેણે એવા.

॥ अथ षोडशोऽध्यायः ॥

श्रीभगवानुवाच ॥

अभयं सत्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ।
दानं दमश्च यज्ञश्च स्वाध्यायस्तप आर्जवम् ॥ १ ॥

श्रीभगवान કહેછે.

અભય ચિત્ત શુદ્ધી વળી, જ્ઞાનયોગમાં સ્થીતિ,
યજ્ઞ દાન દમ સરળતા, [1] બ્રહ્મયજ્ઞ તપરીતિ. ૧.

अहिंसा सत्यमक्रोधस्त्यागः शांतिरपैशुनम् ।
दया भूतेष्वलोलुप्त्वं मार्दवं ह्रीरचापलम् ॥ २ ॥

[2] ત્યાગ અહિંસા શાંતિ [3] સત, અરીસ અચાડિ સેજ,
[4] અચપલતા [5] મૃદુતા લજા, અલોભ કૃપા ભૂતેંજ. ૨.

तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता ।
भवंति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत ॥ ३ ॥

[6] અમાનિતા અદ્રોહ ધૃતિ, ક્ષમા તેજ [7] શુચ્યયોગ,
થાયછ તેને હોય જે, સંપદ દેવી જોગ. ૩.

दंभो दर्पोऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च ।
अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थ संपदमासुरीम् ॥ ४ ॥

---

૧. વેદાભ્યાસ. ૨. ઉદારતા. ૩. સત્ય. ૪. વૃથા ચંચલાઈ નહિ.
૫. મનની કોમળતા. ૬. પોતાની બડાઈ ન કરવા પણું. ૭. પવિત્રતા.

[1] દંભ [2] દર્પ અભિમાન રિસ, કઠોરતા અજ્ઞાન,
થાય છે તેને હોય જે, આસુરી સંપતવાન. ૪.

दैवी संपद्विमोक्षाय निबंधायासुरी मता ।
मा शुचः संपदं दैवीमभिजातोसि पांडव ॥ ५ ॥

[3] બંધનાર્થ આસુરી કહી, દૈવી તો મોક્ષાર્થ,
દૈવિ અર્થ જન્મ્યો છે તું, શોચ્ય કરિશ નહિ પાર્થ. ૫.

द्वौ भूतसर्गौ लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च ।
दैवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥ ६॥

બેજ સૃષ્ટિ આ લોકમાં, દૈવિ આસુરી સાર,
કહિ દૈવી વિસ્તારથી, આસુરિ મુજથી ધાર. ૬.

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च जना न विदुरासुराः ।
न शौचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७॥

આસુરિ જન જાણે નહિ, પ્રવૃતિ નિવૃતિ નિરધાર,
વલિ તેઓમાં હોય નહિ, [4] શૌચ સત્ય [5] આચાર. ૭.

असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ।
अपरस्परसंभूतं किमन्यत्कामहैतुकम् ॥ ८ ॥

વદે [6] અનીશ્વર તે જગત, [7] મૈથુનથી થાનાર,
[8] સત્ય [9] પ્રતિષ્ટા વિણ વલી, [10] કામહેતુમત સાર. ૮.

---

૧. પોતામાં સદ્ગુણ ન છતાં તે બતાવવાનો દોલ ઘાળવો. ૨. ધનવિદ્યા નિમિત્ત ચિત્તનું ઉન્મત્ત પણું. ૩. બંધન માટે. ૪. શાસ્ત્રે કહેલ બાહ્ય તથા અંદરની પવિત્રતા. ૫. શાસ્ત્રે કહેલ આચાર ૬. ઇશ્વર વિનાનું. ૭. પદાર્થોના પરસ્પર સંયોગથી. ૮. વેદોક્ત ધર્મનું સત્યપણું. ૯. ધર્માધર્મની વ્યવસ્થા. ૧૦. ઇચ્છારૂપ કારણવાળું.

एतां दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः ।
प्रभवंत्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥

આશ્રી એ મત ભ્રષ્ટ જે, [1]જગઅરિ [2]અલ્પધિ સાર,
જગ ક્ષયાર્થે તે થાયછે, ઉગ્ર કર્મ કરનાર. ૯.

काममाश्रित्य दुष्पूरं दंभमानमदान्विताः ।
मोहाद्गृहीत्वाऽसद्ग्राहान्प्रवर्त्तंतेऽशुचिव्रताः ॥ १० ॥

નિશ્ચય અશુભ કરિ મોહથિ, આશ્રિ કામ [3]દુષ્પૂર,
વર્ત્તે અશુચ વૃતીજ તે, દંભિ માનિ [4]મદપૂર. ૧૦.

चिंतामपरिमेयां च प्रलयांतामुपाश्रिताः ।
कामोपभोगपरमा एतावदिति निश्चिताः ॥ ११ ॥

મરણ લગી તે રહેછે, [5]ચિંતાગ્રસ્ત અપાર,
કામ ભોગ [6]પુરૂષાર્થ છે, નિશ્ચય એમ કરનાર.૧૧.

आशापाशशतैर्बद्धाः कामक्रोधपरायणाः ।
ईहंते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् ॥ १२ ॥

[7]બદ્ધ [8]શતાશા જાળથી, કામ ક્રોધ આશ્રીત,
ભોગ અર્થ ઇચ્છેછે તે, અનીતિયે પણ [9]વીત. ૧૨.

इदमद्य मयालब्धमिमं प्राप्स्ये मनोरथम् ।
इदमस्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥ १३ ॥

---

१. જગના શત્રુ. २. મંદમતિ. ३. દુઃખે કરી પુરાય એવા. ४. ઉન્મત્ત.
५. ચિંતાતુર. ६. પરંધર્મ. ७. બંધાયલા. ८. સૈંકડો આશા. ९. ધન.

આજ મલી આ વસ્તુ, આ મેળવીશ પ્રિય કાજ,
ધન મારૂં આ છેજ, આ થાશે ફરિ તત્કાલ. ૧૩.

असौ मया हतःशत्रुर्हनिष्ये चापरानपि ।
ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान्सुखी ॥ १४ ॥

મારયો મેં આ શત્રુ વલિ, મારિશ બીજા હુંજ,
સિદ્ધ સુખી બળવાન હું, ઇશ્વર ભોગી છુંજ. ૧૪.

आढ्योऽभिजनवानास्मि कोन्योऽस्ति सदृशो मया ।
यक्ष्ये दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञानविमोहिताः ॥१५॥

છું કુલીન, ધનિ હુંજ વલિ, મુજ સરખો કો છેહ,
દેશ યજ્ઞમાં, થૈશ ખુશિ, ઇમ અવિવેકી તેહ. ૧૫.

अनेकचित्तविभ्रांता मोहजालसमावृताः ।
प्रसक्ताः कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ ॥ १६ ॥

ભ્રાંત બની બહુ ચિત્તથી, મોહ જાળે [1] આવૃત્ત,
પડે દુઃખરૂપ નરકમાં, કામભોગમાં સક્ત. ૧૬.

आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः ।
यजंते नाम यज्ञैस्ते दंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥

તે અનમ્ર મનથી વડા, [2] વિત્તમાનમદ યુક્ત,
યજે [3] નામયજ્ઞે કરી, [4] અવિધિ દંભથી જુક્ત. ૧૭.

अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं च संश्रिताः ।
मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषंतोऽभ्यसूयकाः ॥ १८॥

---

૧ વિંટાયલો. ૨. ધનથી થયેલ માન તથા મદ. ૩. નામ માત્ર યજ્ઞ.
૪. વિધિ રહિત.

કામિ ક્રોધિ અહંકારિ બળિ, દર્પી નિંદક સાર,
તે, નિજ પર વપુમાંય, મુજ, છેજ દ્વેશ કરનાર. ૧૮.

तानहं द्विषतः क्रूरान्संसारेषु नराधमान् ।
क्षिपाम्यजस्रमशुभानासुरीष्वेव योनिषु ॥ १९॥

અશુભ દ્વેષી ક્રૂર તે, ૧ અધમોને નિરધાર,
અસુર યોનિમાં નિત્ય હું, નાખું આ સંસાર. ૧૯.

आसुरीं योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि ।
मामप्राप्यैव कौंतेय ततो यांत्यधमां गतिम् ॥ २० ॥

જન્મ જન્મમાં મૂઢ તે, અસુર યોનિને પ્રાપ્ત,
પામેછે પછિ નીચ ગતિ, થૈ મુજને અપ્રાપ્ત. ૨૦.

त्रिविधं नरकस्येदं द्वारं नाशनमात्मनः ।
कामः क्रोधस्तथा लोभस्तस्मादेतत्त्रयं त्यजेत् ॥ २१॥

કામ ક્રોધ ને લોભ એ, નરક તણા ત્રણ દ્વાર,
નાશક આત્મતણાજ, એ, તજવા ત્રણ નિરધાર. ૨૧.

एतैर्विमुक्तः कौंतेय तमोद्वारैस्त्रिभिर्नरः ।
आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परां गतिम् ॥ २२ ॥

એ ત્રણ ૨ તમ દ્વારો થકી, મુક્ત બની, નિજ શ્રેય,
આચરેછે નર, પરગતી, પામે પછિ કૌંતેય. ૨૨.

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ।
न स सिद्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥२३॥

---

૧. નીચ. ૨. અજ્ઞાનરૂપ.

મૂકિ શાસ્ત્રવિધિ આચરે, કર્મ ઇછાથી જેહ,
પામે નહિ સુખ સિધ્ધિ વલિ, નહિ પરગતિ પણ તેહ. ૨૩.

तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थितौ ।
ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुमिहार्हसि ॥ २४ ॥

માટે [1]કાર્ય [2] અકાર્યમાં, છે તુજ શાસ્ત્ર પ્રમાણ,
જાણિ [3] શાસ્ત્ર વિધ કર્મ તું, કરવાં યોગ્ય સુજાણ. ૨૪.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे दैवासुरसंपद्विभागयोगो नाम षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

---

૧. કરવા લાયક. ૨. ન કરવા લાયક. ૩. શાસ્ત્રે કહેલ.

॥ अथ सप्तदशोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

ये शास्त्रविधिमुत्सृज्य यजंते श्रद्धयाऽन्विताः ।
तेषां निष्ठा तु का कृष्ण सत्वमाहो रजस्तमः ॥ १ ॥

અર્જુન કહેછે.

મૂકિ શાસ્ત્રવિધિ કૃષ્ણ જે, યજેછ શ્રધ્ધાળુજ,
સત્વ તથા રજ, તમ વિષે, ¹નિષ્ઠા તેની શું જ. ૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

त्रिविधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावजा ।
सात्विकी राजसी चैव तामसी चेति तां शृणु ॥ २ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

સ્વાભાવિક ત્રણ હોયછે, શ્રધ્ધા જીવોનીજ,
સાત્વિકિ, રાજસિ, તામસી, શુણ તે મૂજ થકીજ. ૨.

सत्वानुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत ।
श्रद्धामयोऽयं पुरुषो यो यच्छ्रद्धः स एव सः ॥ ३ ॥

સત્વ યુકત સોની શ્રધા, પુરૂષ શ્રધામય જાણ,
જે, જે શ્રધ્ધાયુકત, તે, છે તે શ્રધ્ધાવાન. ૩.

---

૧. સ્થિતિ.

यजंते सात्त्विका देवान्यक्षरक्षांसि राजसाः ।
प्रेतान्भूतगणांश्चान्ये यजंते तामसा जनाः ॥ ४ ॥

યજે દેવને સાત્વિકો, રાજસ રાક્ષસ યક્ષ,
પ્રેત ભૂતને અન્ય વળિ, જે છે તામસ ૧ સક્ષ. ૪.

अशास्त्रविहितं घोरं तप्यंते ये तपो जनाः ।
दंभाहंकारसंयुक्ताः कामरागबलान्विताः ॥ ५ ॥

અશાસ્ત્રોપ ભયકારિ તપ, આચરેછ જન જેહ,
અહંકારિ દંભીજ ને, કામિ રાગિ બળિ તેહ. ૫.

कर्षयंतः शरीरस्थं भूतग्राममचेतसः ।
मां चैवांतःशरीरस्थं तान्विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥ ६ ॥

કરતાં નિજ ૨ વપુભૂત ૩ કૃશ, મુજને પણ ૪ કૃશ સાર,
અવિવેકી તેનેજ તું, અસુર નિશ્ચયી ધાર. ૬.

आहारस्त्वपि सर्वस्य त्रिविधो भवति प्रियः ।
यज्ञस्तपस्तथा दानं तेषां भेदमिमं शृणु ॥ ७ ॥

સર્વે તણો પ્રિય અહાર પણ, ત્રણ પ્રકાર અર્જુન,
તેમ યજ્ઞ તપ દાન, આ ભેદ તેમનો શૂણુ. ૭.

आयुः सत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः ।
रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्या आहाराःसात्त्विकप्रियाः ॥८॥

---

૧. લોક. જન. ૨. શરીરના પાંચ મહાભૂત. ૩. બારીક. દુબળા.
૪. મરણ ઉપરાંત આચરણ કરવારૂપ કૃશપણું.

[૧] આયુ [૨] સત્વ [૩] આરોગ્ય [૪] બળ, સુખ પ્રીતીકર અહાર,
[૫] સ્નિગ્ધ [૬] હૃદ્ય [૭] રસવાન [૮] સ્થિર, સાત્વિક પ્રિય નિરધાર. ૮.

कट्वम्ललवणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः ।
आहारा राजसस्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥

[૯] અમ્લ [૧૦] લવણ [૧૧] કટુ ઉષ્ણ, અતિ, [૧૨] તીક્ષ્ણ [૧૩] રૂક્ષ [૧૪] દાહકાર,
શોક રોગ દુખ દેછ એ, રાંજસને પ્રિય અહાર. ૯.

यातयामं गतरसं पूति पर्युषितं च यत् ।
उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसप्रियम् ॥ १० ॥

દુર્ગંધ યુક્ત [૧૫] પ્રહરગત, [૧૬] ગતરસ [૧૭] વાસી અન્ન,
એઠું ને અપવિત્ર એ, તામસ પ્રિય ભોજન. ૧૦.

अफलाकांक्षिभिर्यज्ञो विधिदृष्टो य इज्यते ।
यष्टव्यमेवेति मनः समाधाय स सात्विकः ॥ ११ ॥

યજવો, ઇમ મન સ્થિર કરી, [૧૮] નિષ્કામીયે જેહ,
યજાય શાસ્ત્રે [૧૯] વિહિત તો, સાત્વિક યજ્ઞજ તેહ. ૧૧.

अभिसंधाय तु फलं दंभार्थमपि चैव यत् ।
इज्यते भरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धि राजसम् ॥ १२ ॥

---

૧. આયુષ. ૨. ઉત્સાહ. ૩. રોગ રહિત પણું. ૪. શક્તિ. ૫. સ્નેહ યુક્ત. ચિકણતાવાલું. ૬. મનોહર. ૭. મધુર રસવાલું. ૮. દેહમાં ઘણા-કાળ સુધી જેનું સાર રહેછે એનું. ૯. ખાટું. ૧૦. ખારૂં. ૧૧. કડવું. ૧૨. તીખું. ૧૩. તુરૂં. રૂખું. ૧૪. દાહ કરનાર. ૧૫. એક પહોર થઇ ગયેલ. ૧૬. રસ વિનાનું. ૧૭. આગલા દિવસનું રાંધેલું. ૧૮. ફળની ઇચ્છા વગરનાએ. ૧૯. કહેલ.

૧ ઉદ્દેશી ફ્લનેજ, જે, ભરતવંશમાં મહાન,
દંભાર્થેજ યજાય તે, રાજસ યજ્ઞજ જાણ. ૧૨.

विधिहीनमसृष्टान्नं मंत्रहीनमदक्षिणम् ।
श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते ॥ १३ ॥

અન્ન મંત્ર વિધિહીન વળિ, દક્ષીણા વિણ જેહ,
હોય શ્રદ્ધા વિણ તેહને, તામસ યજ્ઞજ કેહ. ૧૩.

देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं शौचमार्जवम् ।
ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते ॥ १४ ॥

દેવ દ્વિજ ૨ ગુરૂ ૩ પ્રાજ્ઞનું, પૂજન વળિ બ્રમચર્ય,
શૌચ અહિંસા નમ્રતા, શારિર તપ કહે ૪ વર્ય. ૧૪.

अनुद्वेगकरं वाक्यं सत्यंप्रियहितं च यत् ।
स्वाध्यायाभ्यसनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥ १५ ॥

અદુઃખકર હિતકારિ પ્રિય, વાક્યજ સત્ય ૫ વદાય,
વેદતણો અભ્યાસ, એ, વાણીતપ કહેવાય. ૧૫.

मनः प्रसादः सौम्यत्वं मौनमात्मविनिग्रहः ।
भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते ॥ १६ ॥

મન નિર્મળ, અક્રૂરતા, મૌન ૬ આત્મવશ સાર,
અકપટતા, કહેવાય એ, માનસ તપ નિરધાર. ૧૬.

---

૧. મનથી ધારીને. ૨. બ્રહ્મવિદ્યા દેનાર અથવા માતા પિતાદિ વડીલ.
૩. જ્ઞાની. ૪. શ્રેષ્ઠ. અર્જુનનો સંબોધનછે. ૫. બોલાય. ૬. મન વશ્ય કરવો.

श्रद्धया परया तप्तं तपस्तत्त्रिविधं नरैः ।
अफलाकांक्षिभिर्युक्तैः सात्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥

૧ અકામી યુક્ત નરે કરિ, તપ એ ૨ ત્રિવિધ કરાય,
શ્રદ્ધા પરમ વડે જેતો, સાત્વિક તપ કહેવાય. ૧૭.

सत्कारमानपूजार्थं तपो दंभेन चैव यत् ।
क्रियते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवम् ॥१८॥

પૂજા સત્કારાર્થ વલિ, માન અર્થ તપ જેહ,
કરાય દંભે, ક્ષણિક અળ, રાજસ તપ કહે તેહ. ૧૮.

मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः ।
परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥ १९ ॥

પીડી ૩ પિંડ ૪ દુરાગ્રહે, તપ જે પાર્થ કરાય,
પરના વિનાશ માટ વા, તામસ તપ કહેવાય. ૧૯.

दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे ।
देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्विकं स्मृतम् ।२०॥

દેશ કાળ ને પાત્રમાં, ૫ અનુપકારિને જેહ,
દેવું, એમ અપાય છે, સાત્વિક દાનજ તેહ. ૨૦.

यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमुद्दिश्य वा पुनः ।
दीयते च परिक्लिष्टं तद्दानं राजसं स्मृतम् ॥ २१ ॥

---

૧. ફળની ઇચ્છા નહિ કરનાર. ૨. ત્રણ પ્રકારના. ૩. શારીર. ૪. હઠથી. ૫. ઉપકાર ન કરનારને.

૧ પ્રત્યુપકારાર્થેંજ વા, ઉદ્દેશી ફળ જેહ,
અપાય એહ્વું યુક્ત, તે, રાજસ દાનજ કેહ. ૨૧.

अदेशकाले यद्दानमपात्रेभ्यश्च दीयते ।
असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥

દાન અદેશ અકાળમાં, અપાત્રનેજ અપાય,
આદર ને સત્કાર વિણ, તામસ તે કહેવાય. ૨૨,

ओं तत्सदिति निर्देशो ब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः ।
ब्राह्मणास्तेन वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा ॥ २३ ॥

૨ ઓંતત્સત, એ બ્રહ્મની, આજ્ઞા કહિ ત્રણ ભેદ,
નિર્મ્યા તેણે પ્રથમ તો, બ્રાહ્મણ યજ્ઞો વેદ. ૨૩.

तस्मादोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः ।
प्रवर्त्तंते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम् ॥ २४ ॥

માટે નિત બ્રહ્મવાદિની, ઓમ, ઉચ્ચરી થાય,
યજ્ઞ દાન તપની ક્રિયા, શાસ્ત્રે જેમ વદાય. ૨૪.

तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपःक्रियाः ।
दानक्रियाश्च विविधाः क्रियंते मोक्षकांक्षिभिः ॥२५ ॥

ઉચ્ચરી તત્પદ છોડિ ફલ, મોક્ષેચ્છુ પે સાર,
ક્રિયા યજ્ઞ તપ દાનની, કરાય વિવિધ પ્રકાર. ૨૫.

सद्भावे साधुभावे च सदित्येतत्प्रयुज्यते ।
प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः पार्थ युज्यते ॥ २६॥

---

૧. પાછો બદલો લેવા માટે, ૨. ત્રણે પદબ્રહ્મ વાચક છે.

૧ સાધુ તથા ૨ સદ્ભાવમાં, સત, એ પદ યોજાય,
તેમ માંગળિક કર્મમાં, સત અર્જુન જોડાય. ૨૬.

यज्ञे तपसि दाने च स्थितिः सदिति चोच्यते ।
कर्म चैव तदर्थीयं सदित्येवाभिधीयते ॥ २७॥

યજ્ઞ તથા તપ દાનમાં, સ્થિતિ તે સત કહેવાય,
તે અર્થે જે કર્મ તે, સત, શબ્દેંજ વદાય. ૨૭.

अश्रद्धया हुतं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत् ।
असदित्युच्यते पार्थ नच तत्प्रेत्य नो इह ॥२८ ॥

હવન દાન તપ કૈં વળી, અશ્રદ્ધાયે થાય,
અસત, પાર્થ કહેવાય તે, ન ફળે અહિં ને ત્યાંય. ૨૮.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे श्रद्धात्रयविभागयोगो नाम सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

---

૧. શ્રેષ્ઠ. ૨. હોવાપણું.

॥ अथाष्टादशोऽध्यायः ॥

अर्जुन उवाच ॥

संन्यासस्य महाबाहो तत्वमिच्छामि वेदितुम ।
त्यागस्य च हृषीकेश पृथक्केशिनिषूदन ॥ १॥

અર્જુન પુછેછે.

૧ કેશિનિસૂદન જાણવા, ઇચ્છુ ભિન્ન, હૃષિકેશ,
તત્વ, ત્યાગ સન્યાસનું, મહાબાહુ પરમેશ. ૧.

श्रीभगवानुवाच ॥

काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्यासं कवयो विदुः ।
सर्वकर्मफलत्यागं प्राहुस्त्यागं विचक्षणाः ॥२ ॥

શ્રીભગવાન કહેછે.

૨ કામ્ય કર્મના ત્યાગને, ૩ કવિ જાણે સંન્યાસ,
૪ નિપુણો કહેછે ત્યાગ, જે સર્વ કર્મફળ ૫ ન્યાસ. ૨.

त्याज्यं दोषवदित्येके कर्म प्राहुर्मनीषिणः ।
यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यमिति चापरे ॥ ३ ॥

બુદ્ધિમાન કો ઇમ કહે, કર્મ દોષવત ૬ ત્યાજ્ય,
યજ્ઞ દાન તપ કર્મને, અન્ય કહે અત્યાજ્ય. ૩.

---

૧. કેશી નામના દૈત્યને મારનાર. ૨. સકામ. ૩. વિદ્વાન. ૪. ડાહ્યા. પંડિત. ૫. મનથી ત્યાગ. ૬. ત્યાગ કરવા લાયક.

निश्चयं शृणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम ।
त्यागो हि पुरुषव्याघ्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥

નિશ્ચય મુજ, એ ત્યાગમાં, શ્રુણુ તું ભારતવીર,
કહેલછે ત્રણ ભેદથી, ત્યાગજ, નરમાં વીર. ૪.

यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।
यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥ ५ ॥

નહિ તજવાં, કરવાંજ એ, યજ્ઞ દાન તપ કર્મ,
બુદ્ધિમાનને એહ છે, ૧પાવન કર્ત્તા ધર્મ. ૫.

एतान्यपि तु कर्माणि संगं त्यक्त्वा फलानि च ।
कर्तव्यानीति मे पार्थ निश्चितं मतमुत्तमम् ॥ ६ ॥

સંગ તથા ફલ મૂકિ એ, કર્મ ભરતસત્તંમ,
આચરવાં ઇમ છેજ મુજ, નિશ્ચિત મત ઉત્તંમ. ૬.

नियतस्य तु संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते ।
मोहात्तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्तितः ॥ ७ ॥

૨ નિયતકર્મનો ત્યાગ તો, યોગ્ય નહીં કહેવાય,
મોહથિ તેનો ત્યાગ, એ, તામસ ત્યાગ વદાય. ૭.

दुःखमित्येव यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजेत् ।
स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं लभेत् ॥ ८ ॥

૩ કાયકલેશના ભયથકી, ત્યજે કર્મ દુઃખ જાણિ,
રાજસ ત્યાગ કરી, ન તે, ફલને પામે પ્રાણિ. ૮.

૧, પવિત્ર. ૨. નિમેલા નિત્ય કર્મ. ૩. શરીરનો કલેશ.

कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रियतेऽर्जुन ।
संगं त्यक्त्वा फलं चैव स त्यागः सात्विको मतः ॥९॥

નિયત કર્મ કરવાંજ કામ, અર્જુન કર્મ કરાય,
સંગ તથા ફલ મૂકિ, એ, સાત્વિક ત્યાગ મનાય. ૯.

न द्वेष्ट्यकुशलं कर्म कुशले नानुषज्जते ।
त्यागी सत्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥ १० ॥

૧ દુખદ કર્મ દ્વેષે નહીં, કુશલે નહિ રંજેહ,
બુદ્ધિમાન સંશય રહિત, સાત્વિક ત્યાગી તેહ. ૧૦.

नहि देहभृता शक्यं त्यक्तुं कर्माण्यशेषतः ।
यस्तु कर्मफलत्यागी स त्यागीत्यभिधीयते ॥ ११ ॥

દેહધારિયે કર્મ સૌ, ત્યાગ કરી ન શકાય,
કર્મતણા ફળ ત્યાગિ જે, ત્યાગી તે કહેવાય. ૧૧.

अनिष्टमिष्टं मिश्रं च त्रिविधं कर्मणः फलम् ।
भवत्यत्यागिनां प्रेत्य नतु संन्यासिनां क्वचित् ॥ १२ ॥

૨ મિશ્રિત, ઇષ્ટ અનિષ્ટ, એ, ત્રિવિધ કર્મફળ થાય,
મરણ પછી અત્યાગિને, ત્યાગીને ન કદાય. ૧૨.

पंचैतानि महाबाहो कारणानि निबोध मे ।
सांख्ये कृतांते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम् ॥ १३॥

સર્વ કર્મ સિધ્ધ્યર્થ તો, સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં સાર,
કારણ પંચ કયાંજ આ, અર્જુન મુજથી ધાર. ૧૩.

---

૧. કંટાળો આપનાર. ૨. ઇષ્ટ અનિષ્ટથી મિશ્ર.

अधिष्ठानं तथा कर्त्ता करणं च पृथग्विधम् ।
विविधाश्च पृथक् चेष्टा दैवं चैवात्र पंचमम् ॥ १४ ॥

જુદી જુદી ઇંદ્રિય વળી, દેહ તથા અહંકાર,
પ્રાણાદી ૧ ચેષ્ટા ૨ પૃથક્, દૈવ પાંચમું સાર. ૧૪.

शरीरवाङ्मनोभिर्यत्कर्म प्रारभते नरः ।
न्याय्यं वा विपरीतं वा पंचैते तस्य हेतवः ॥ १५ ॥

મન વાણી દેહે કરી, ધર્મ્ય અધર્મ્યજ જેહ,
કરે કર્મ નર, તે તણા, કારણ પંચજ એહ. ૧૫.

तत्रैवं सति कर्तारमात्मानं केवलं तु यः ।
पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्न स पश्यति दुर्मतिः ॥ १६ ॥

એમ છતાં પણ જોય છે, ૩ અકૃત બુદ્ધિથી જેહ,
કર્ત્તા ૪ શુદ્ધાત્માજને, જુએ ન ૫ દુર્મતિ તેહ. ૧૬.

यस्य नाहंकृतो भावो बुद्धिर्यस्य न लिप्यते ।
हत्वापि स इमांल्लोकान्न हंति न निबद्ध्यते ॥१७॥

અહંકૃતપણું જેને નહિ, જેનું ન મન લેપાય,
હણિ આ લોકોનેજ તે, ન હણે નહિ બંધાય. ૧૭.

ज्ञानं ज्ञेयं परिज्ञाता त्रिविधा कर्मचोदना ।
करणं कर्म कर्त्तेति त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥

---

૧. વ્યાપાર. ૨. જુદી. ૩. સંસ્કાર નહિ પામેલી. શાસ્ત્ર જ્ઞાનથી રહિત. ૪. પવિત્ર આત્મા. ૫. દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો.

જ્ઞેય જ્ઞાન જ્ઞાતાજ, વળી, કર્મ પ્રેરણા એહ,
૧ કરણ ૨ કર્મ કર્તાજ, એ, ૩ કર્માશ્રય ત્રણ છેહ. ૧૮.

ज्ञानं कर्म च कर्ता च त्रिधैव गुणभेदतः ।
प्रोच्यते गुणसंख्याने यथावच्छृणु तान्यपि ॥ १९ ॥

જ્ઞાન કર્મ કર્તા વળી, ગુણ ભેદે ત્રણ પાર્થ,
સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં એ કહ્યાં, શ્રુણ તું તેજ યથાર્થ. ૧૯.

सर्वभूतेषु येनैकं भावमव्ययमीक्षते ।
अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम् ॥ २० ॥

જેથિ જુદા સૌ ભૂતમાં, અજુદો અવ્યય ભાવ,
એકજ દેખે જાણ તે, સાત્વિક જ્ઞાનજ સાવ. ૨૦.

पृथक्त्वेन तु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्विधान् ।
वेत्ति सर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धि राजसम् ॥ २१ ॥

૪ પૃથકપણે, સૌ ભૂતમાં, ૫ પૃથગ્ભાવ બહુ સાર,
જાણે જેણે, પાર્થ તે, રાજસ જ્ઞાનજ ધાર. ૨૧.

यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन् कार्ये सक्तमहैतुकम् ।
अतत्त्वार्थवदल्पं च तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २२ ॥

એક ૬ કાર્યમાં માનિ સૌ, ૭ સક્ત ૮ હેતુ વિણ જેહ,
૯ તત્વ શૂન્ય ને ૧૦ અલ્પ, કહ્યું, તામસ જ્ઞાનજ તેહ. ૨૨.

---

૧. સર્વ ઈંદ્રિય. ૨. કર્ત્તાએ ઇચ્છેલું. ૩. કર્મ જેથી થાય છે. ૪. જુદાપણે. ૫. જુદોભાવ. ૬. બનાવેલા પદાર્થમાં. ૭. આસક્ત. ૮. કારણ. ૯. બ્રહ્મજ્ઞાનથી શૂન્ય. ૧૦. તુચ્છ.

नियतं संगरहितमरागद्वेषतः कृतम् ।
अफलप्रेप्सुना कर्म यत्तत्सात्विकमुच्यते ॥ २३ ॥

રાગ દ્વેષ સંગે રહિત, નિત્યજ કર્મ કરાય,
નિષ્કામીયે, પાર્થ જે, સાત્વિક તે કહેવાય. ૨૩.

यत्तु कामेप्सुना कर्म साहंकारेण वा पुनः ।
क्रियते बहुलायासं तद्राजसमुदाहृतम् ॥ २४ ॥

સકામિ વા અંહકારિયે, કર્મ કરાયે જેહ,
બહુ [1] પ્રયાસથી યુક્ત, કહ્યું, રાજસ કર્મજ તેહ. ૨૪.

अनुबंधं क्षयं हिंसामनवेक्ष्य च पौरुषम् ।
मोहादारभ्यते कर्म तत्तामसमुदाहृतम् ॥ २५ ॥

હિંસા ક્ષય સામર્થ્ય વળિ, ભાવી નહિ જોવાય,
મોહથિ આરંભાય તે, તામસ કર્મ વદાય. ૨૫,

मुक्तसंगोऽनहंवादी धृत्युत्साहसमन्वितः ।
सिद्ध्यसिद्ध्योर्निर्विकारः कर्त्ता सात्विक उच्यते ॥२६

મુક્ત સંગ, [2] ગર્વોક્તિ વિણ, ધૃતિ [3] ઉત્સાહે યુક્ત,
સિદ્ધિ અસિધ્ધીમાંજ સમ, કર્ત્તા સાત્વિક [4] ઉક્ત. ૨૬.

रागी कर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धो हिंसात्मकोऽशुचिः ।
हर्षशोकान्वितःकर्ता राजसः परिकीर्तितः ॥ २७ ॥

---

૧. મ્હેનત. ૨. અહંકારવાળી વાણી. ૩. ઉદ્યમે. ૪. કહેલ છે.

કર્મ ૧ ફલેચ્છુ ૨ રાગિ વળિ, અશુદ્ધ હિંસક લોભિ,
હર્ષ શોકથી યુક્ત, કહે, રાજસ કર્ત્તા ૩ ક્ષોભિ. ૨૭.

अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः ।
विषादी दीर्घसूत्री च कर्त्ता तामस उच्यते ॥ २८॥

૪ નૈષ્કૃતિક, શઠ, આળસુ વળિ, ૫ પ્રાકૃત, ૬ સ્તબ્ધ ૭ અયુક્ત,
૮ દીર્ઘસૂત્રિ ને ખેદિ તે, કર્તા તામસ ઉક્ત. ૨૮.

बुद्धेर्भेदं धृतेश्चैव गुणतस्त्रिविधं शृणु ।
प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्त्वेन धनंजय ॥ २९॥

ગુણથી ધૃતિ ને બુદ્ધિનો, ભેદજ ત્રણ વિધ સાર,
કહું અશેષ વિવેકથી, અર્જુન તું ૯ ઉર ધાર. ૨૯.

प्रवृत्तिं च निवृत्तिं च कार्याकार्ये भयाभये ।
बंधं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्विकी॥३०

પ્રવૃતિ નિવૃતિ ભય ને અભય, કાર્ય અકાર્યજ જેહ,
બંધ મોક્ષ જાણે વળી, સાત્વિક બુદ્ધી તેહ. ૩૦.

यया धर्ममधर्मं च कार्यं चाकार्यमेव च ।
अयथावत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥ ३१ ॥

જેણે ધર્મ અધર્મ વળિ, કાર્ય અકાર્ય યથાર્થ,
જાણે નહિ, તે બુદ્ધિ છે, રાજસિ બુદ્ધી પાર્થ. ૩૧.

---

૧. ફળની ઇચ્છા રાખનાર. ૨. પ્રીતિમાન. ૩. ક્ષોભ પામનાર. વિક્ષિપ્ત. ૪. પારકાનું અપમાન કરનાર. ૫. અવિવેકી. ૬. અનમ્ર. ૭. અસાવધ. ૮. મનસુખી. ૯. હૃદય.

अधर्मं धर्ममिति या मन्यते तमसा वृता ।
सर्वार्थान् विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ॥ ३२॥

ધર્મને પણ અધર્મ વળિ, ૧ વિપરીતજ સર્વાર્થ,
માને, ૨ તમ ૩ છાદીત તે, તામસિ બુધ્ધી પાર્થ. ૩૨.

धृत्या यया धारयते मनःप्राणेंद्रियक्रिया :
योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सात्विकी ३३।

૪ યોગ ૫ અવ્યભિચારિણી, ૬ ધૃતિયેં પાર્થ કરાય,
ક્રિયા, પ્રાણ મન ઇંદ્રિયનિ, સાત્વિક ધૃતિ કહેવાય. ૩૩.

यया तु धर्मकामार्थान् धृत्या धारयतेऽर्जुन ।
प्रसंगेन फलाकांक्षी धृतिः सा पार्थ राजसी ॥ ३४ ॥

જેણે ધારણ થાવછે, ધર્મ અર્થ ને કામ,
પ્રસંગપર ફલ ૭ ઇચ્છુ જે, ધૃતિ તે રાજસિ નામ. ૩૪.

यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मदमेव च ।
न विमुंचति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥३५॥

૮ સ્વપ્ન શોક ભય દુઃખ વળિ, મદ પણ નહિ મૂકાય,
૯ દુષ્ટ બુદ્ધિયે જેથિ, તે, ધૃતિ તામસી મનાય. ૩૫.

सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे भरतर्षभ ।
अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखांतं च निगच्छति ॥ ३६॥

---

૧. ઉલટાં. ૨. અજ્ઞાને. ૩. ઢાંકેલ. ૪. ચિત્તની એકાગ્રતાવડે. ૫. નિશ્ચયવાળી. ૬. ધૈર્યે કરી. ૭. ઇચ્છનાર. ૮. નિદ્રા. ૯. ખરાબ બુદ્ધિવાળા પુરૂષે.

અર્જુન શુણ મુજથી હવે, સુખ પણ ત્રણ વિધ સાર,
અભ્યાસે જેમાં રમે, પામે દુખનો પાર. ૩૬.

यत्तदग्रे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् ।
तत्सुखं सात्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजम् ॥ ३७ ॥

લાગે વિષસમ પ્રથમ જે, અંતે અમૃત થાય,
આત્મબુદ્ધિથી પ્રાપ્ત તે, સુખ સાત્વિક કહેવાય. ૩૭.

विषयेंद्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् ।
परिणामे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम् ॥ ३८ ॥

[1]વિષયેંદ્રિય [2]સંયોગથી, અમૃત પ્રથમ જણાય,
પરિણામે વિષરૂપ તે, રાજસ સુખ વદાય. ૩૮.

यदग्रे चानुबंधे च सुखं मोहनमात्मनः ।
निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामसमुदाहृतम् ॥ ३९ ॥

પ્રમાદ આળસ ઊંઘથી, થનાર ને વળિ જેહ,
[3]ચિતમોહક પછિ ને પ્રથમ, તામસ સુખ કહ્યું તેહ. ૩૯

न तदस्ति पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः ।
सत्वं प्रकृतिजैर्मुक्तं यदेभिः स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥ ४० ॥

એ ત્રણ પ્રકૃતિ ગુણોથકી, રહિતજ એવું કાંઇ,
નથિ સ્વર્ગે દેવો વિષે, નથિ, ફરિ ભૂમીમાંઇ, ૪०.

ब्राह्मणक्षत्रियविशां शूद्राणां च परंतप ।
कर्माणि प्रविभक्तानि स्वभावप्रभवैर्गुणैः ॥ ४१ ॥

---

૧. વિષય તથા ઇંદ્રિયો. ૨. સંબંધ. ૩. ચિત્તને મોહ કરનાર.

બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય વૈશ્ય ને, શૂદ્રોના અર્જૂન,
સ્વાભાવિક ગુણથી કર્યાં, કર્મ જુદાં તે શૂણ. ૪૧.

शमो दमस्तपः शौचं क्षांतिरार्जवमेव च ।
ज्ञानं विज्ञानमास्तिक्यं ब्रह्मकर्म स्वभावजम् ॥ ४२ ॥

શમ દમ તપ ને શૌચ વલિ, ૧ આર્જવ ૨ આસ્તિક ધર્મ,
ક્ષમા જ્ઞાન વિજ્ઞાન એ, સહજ ૩ બ્રહ્મના કર્મ. ૪૨.

शौर्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम् ।
दानमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥ ४३ ॥

શૌર્ય ૪ તેજ ધૃતિ ૫ નિપુણતા, ઉદારતા ૬ પ્રભુ ધર્મ,
યુધથી નહિ હઠવું જ, એ, સહજ ક્ષત્રિના કર્મ. ૪૩.

कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकर्म स्वभावजम् ।
परिचर्यात्मकं कर्म शूद्रस्यापि स्वभावजम् ॥ ४४ ॥

૭ ગોરક્ષા, ૮ વાણિજ્ય ૯ કૃષિ, સહજ વૈશ્યના કર્મ,
સહજ શૂદ્રનું કર્મ તે, જે સેવા રૂપ ધર્મ. ૪૪.

स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः संसिद्धिं लभते नरः ।
स्वकर्मनिरतः सिद्धिं यथा विंदति तच्छृणु ॥ ४५ ॥

૧૦ અભિરત નિજ નિજ કર્મમાં, નર પામે સંસિદ્ધિ,
શુણ તું તે પામેછ એ, ૧૧ સ્વકર્મરત જિમ સિદ્ધિ. ૪૫.

૧. સરળતા. ૨. ઇશ્વર ઉપર આસ્તા. ૩. બ્રાહ્મણ. ૪. પ્રૌઢતા. ૫. ડહાપણ. ૬. મનને નિયમમાં રાખવારૂપ ધર્મ. ૭. ગાયોની રક્ષા. ૮. વ્યાપાર. ૯. ખેતી. ૧૦. પ્રીતિમાન. લાગેલો. ૧૧. પોતાના કર્મમાં લાગેલો.

यतः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् ।
स्वकर्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विंदति मानवः ॥ ४६ ॥

જેથિ પ્રવૃતિ ભૂતો તણી, જેણે સૌ આ વ્યાપ્ત,
પામે સિદ્ધી પૂજિ તે, સ્વકર્મથી નર [1] આપ્ત. ૪૬.

श्रेयान् स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ।
स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति किल्बिषम् ॥ ४७ ॥

પર ધર્માચરવા થકી, શ્રેય વિગુણ નિજ ધર્મ,
પાપ ન પામે આચરી, સ્વાભાવિક નિત કર્મ. ૪૭.

सहजं कर्म कौंतेय सदोषमपि न त्यजेत् ।
सर्वारंभा हि दोषेण धूमेनाग्निरिवावृताः ॥ ४८ ॥

સહજ કર્મ તજવાં નહીં, જોકે પાર્થ સદોષ,
ધૂમે અગ્ની પેઠ સૌ, કર્મો નહિજ અદોષ. ૪૮,

असक्तबुद्धिः सर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः ।
नैष्कर्म्यसिद्धिं परमां संन्यासेनाधिगच्छति ॥४९॥

બુદ્ધિ અસંગ, ઇચ્છા રહિત, સૌમાં જિત મન જેહ,
સંન્યાસે પામે પરમ, [2] નૈષ્કર્મ્ય સિદ્ધી તેહ. ૪૯.

सिद्धिं प्राप्तो यथा ब्रह्म तथाप्नोति निबोध मे ।
समासेनैव कौंतेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा ॥ ५० ॥

---

૧. ઇચ્છા પુરી થયેલો. ધરાયલો. ૨. મનથી સર્વ કર્મની નિવૃત્તિ રૂપ.

પામે સિદ્ધી પ્રાપ્ત જિમ, બ્રહ્મજ; મુજથી સૂણ,
સંક્ષેપેં, જે જ્ઞાનની, નિષ્ઠા પર અર્જુન. ૫૦.

बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो धृत्यात्मानं नियम्य च ॥
शब्दादीन्विषयांस्त्यक्त्वा रागद्वेषौ व्युदस्य च ॥५१॥

રાગ દ્વેષ મૂકી, ત્યજી, વિષયો શબ્દાદીય,
ધૃતિયે મન નિશ્ચલ કરી, યોગી ૧ વિશુદ્ધ ૨ ધીય. ૫૧.

विविक्तसेवी लघ्वाशी यतवाक्कायमानसः ।
ध्यानयोगपरो नित्यं वैराग्यं समुपाश्रितः ॥ ५२ ॥

૩ એકાંતી ૪ મિત ભોજિ વળિ, વશ મન વાણી દેહ,
આશ્રિત નિત વૈરાગ્યને, ધ્યાન યોગ ૫ પર જેહ. ૫૨.

अहंकारं बलं दर्पं कामं क्रोधं परिग्रहम् ।
विमुच्य निर्ममः शांतो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ५३ ॥

ક્રોધ ૬ પરિગ્રહ ૭ દર્પ બળ, અહંકાર ને ૮ કામ,
મૂકી, બ્રહ્મજ થાય તે, ૯ નિર્મમ શાંત ૧૦ અકામ. ૫૩.

ब्रह्मभूतः प्रसन्नात्मा न शोचति न कांक्षति ।
समः सर्वेषु भूतेषु मद्भक्तिं लभते पराम् ॥ ५४ ॥

૧૧ બ્રહ્મભૂત આનંદિ નહિ, શોચે ઇચ્છે કાંઇ,
પામે ઉત્તમ ભક્તિ મુજ, સમ થૈ સૌનીમાંઇ. ૫૪.

---

૧. શુદ્ધ. ૨. બુદ્ધિવાળો. ૩. એકાંતવાસી. ૪. થોડું ખાનાર. ૫. તત્પર. ૬. સંસાર. ૭. ઉન્મત્તપણું. ૮. ઇચ્છા. ૯. મમતા રહિત. ૧૦. ઇચ્છા વગરનો. ૧૧. બ્રહ્મ નિષ્ઠ.

भक्त्या मामभिजानाति यावान्यश्चास्मि तत्त्वतः ।
ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विशते तदनंतरम् ॥ ५५ ॥

જેવા જે હું, તેહને, ભક્તીયેંજ યથાર્થ,
જાણિ, જાણ્યા એમ પછિ, પામે મુજને પાર્થ. ૫૫.

सर्वकर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्व्यपाश्रय ।
मत्प्रसादादवाप्नोति शाश्वतं पदमव्ययम् ॥ ५६ ॥

કર્તાં નિત સૌ કર્મ પણ, જન એ મુજ આશ્રીત,
મુજ પ્રસાદથી મેળવે, નિતપદ નાશ રહીત. ૫૬.

चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ।
बुद्धियोगमुपाश्रित्य मच्चित्तः सततं भव ॥ ५७ ॥

અર્પિ મને સૌ કર્મ તું, મનથી, મત્પર સાર,
૧ બુદ્ધિયોગ આશ્રીજ નિત, ૨ મચ્ચિત થા નિરધાર. ૫૭.

मच्चित्तः सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यसि ।
अथ चेत्त्वमहंकारान्न श्रोष्यसि विनंक्ष्यसि ॥ ५८ ॥

મુજ પ્રસાદથી દુઃખ સૌ, મચ્ચિત થૈજ તરીશ,
પણ ગર્વે ન શુણીશતો, વિનાશને પામીશ ૫૮.

यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे ।
मिथ्यैष व्यवसायस्ते प्रकृतिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥ ५९ ॥

---

૧. જ્ઞાનયોગ. ૨. મારા આત્મસ્વરૂપમાં ચિત રાખનાર.

નહિ લડું કદિ ઇમ ગર્વથી, જો તું માનિશ સાર,
એ નિશ્ચય મિથ્યા, તને, ૧ પ્રકૃતિ ૨ યોજશે, ધાર. ૫૯.

स्वभावजेन कौंतेय निबद्धः स्वेन कर्मणा ।
कर्त्तुं नेच्छसि यन्मोहात्कारिष्यस्यवशोपि तत् ॥६०॥

સ્વાભાવિક નિજ કર્મથી, બાંધેલો તું, જેહ,
ન ઇછે કરવા મોહથી, કરિશ અવશ થૈ તેહ. ૬૦.

ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ।
भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥

ઇશ્વર સૌના હૃદયમાં, રહેછે કુંતી સૂત,
ભમાવતાં માયા વડે, ૩ યંત્રારૂઢ સૌ ભૂત. ૬૧.

तमेव शरणं गच्छ सर्वभावेन भारत ।
तत्प्रसादात्परां शांतिं स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥६२

કર આશ્રય સૌ ભાવથી, તેનો કુરૂ ૪ સત્તંમ,
પામિશ તેનિ કૃપા વડે, નિતપદ સુખ ઉત્તંમ. ૬૨.

इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं मया ।
विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ६३ ॥

કહ્યું ગુહ્યથી ગુહ્ય મેં, જ્ઞાનજ તુજને એમ,
અશેષ વિચારી તે, પછિ, કર તું ઇચ્છે જેમ. ૬૩.

---

૧. સ્વભાવ. ૨. જોડશે. ૩. લાકડાની પેઠે શરીરરૂપ યંત્ર ઉપર ચડેલા. ૪. શ્રેષ્ઠ.

सर्वगुह्यतमं भूयः शृणु मे परमं वचः ।
इष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि ते हितम् ॥६४॥

સર્વ ગુહ્યમાં ગુહ્ય કરિ, પરમ વચન મુજ સૂણ,
મુજ અતિ પ્રિય તું, તેથિ હું, કહું તુજ હિત અર્જૂન. ૬૪.

मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने प्रियोऽसि मे ॥ ६५ ॥

નમ મુજને મુજ ભક્ત થા, [1] મદ્યાજિ ને મચ્ચિત્ત,
પામિશ [2] મુજને સત્ય કહું, છો પ્રિય મુજ અતિચિત્ત. ૬૫.

सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥ ६६॥

સર્વ ધર્મને મૂકિને, કર આશ્રય મુજ એક,
શોચ મ કર હું છોડવિશ, સર્વ પાપથી છેક. ૬૬.

इदं ते नातपस्काय नाभक्ताय कदाचन ।
न चाशुश्रूषवे वाच्यं न च मां योऽभ्यसूयति ॥ ६७॥

મુજ નિંદક, સેવા રહિત, અધર્મિ અભક્ત જેય,
હોવે તેને નહિ કદી, કહેવું આ કૌંતેય. ૬૭.

य इदं परमं गुह्यं मद्भक्तेष्वभिधास्यति ।
भक्तिं मयि परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८॥

---

૧. મારૂં યજન કરનાર. ૨. મારા આત્મસ્વરૂપને.

પણ કહેશે મુજ ભક્તને, પરમ ગુહ્ય આ, જેહ,
કરિ મુજ ભક્તિ ૧ અસંશયી, પામે મુજને તેહ. ૬૮.

न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे प्रियकृत्तमः ।
भविता नच मे तस्मादन्यः प्रियतरो भुवि ॥ ६९ ॥

મનુષ્યમાં તેથી અધિક, નથિ મુજ પ્રિય કરનાર,
૨ ભૂમાં તેથી અન્ય નથિ; મુજ અતિ પ્રિય થાનાર.૬૯.

अध्येष्यते च य इमं धर्म्यं संवादमावयोः ।
ज्ञानयज्ञेन तेनाहमिष्टः स्यामिति मे मतिः ॥७०॥

ધર્મ્યવાદ આ આપણો, મનુષ્ય ભણશે જેહ,
જ્ઞાનયજ્ઞથી ઇષ્ટ છું, તેણે, મુજ મતિ એહ. ૭૦.

श्रद्धावाननसूयश्च शृणुयादपि यो नरः ।
सोऽपि मुक्तः शुभांल्लोकान् प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणां ॥७१॥

સુણે અનિંદક નર કદી, થૈને શ્રદ્ધા યુક્ત,
પુણ્યવાનના લોક શુભ, પામે થૈને મુક્ત. ૭૧.

कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्र्येण चेतसा ।
कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रनष्टस्ते धनंजय ॥ ७२ ॥

શું તેં આ સ્થિર ચિત્તથિ, સાંભળિયું જ યથાર્થ,
શું અજ્ઞાની મોહ તુજ, પામ્યો નાશજ પાર્થ. ૭૨.

---

૧. નિશ્ચયી. ૨. પૃથ્વીમાં.

अर्जुन उवाच ॥

नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत ।
स्थितोऽस्मि गतसंदेहः करिष्ये वचनं तव ॥ ७३ ॥

અર્જુન કહેછે.

ટળ્યો મોહ સ્મૃતિ મેળવિ, આપ પ્રસાદે ઇશ,
નિઃસંદેહ ઉભોજ હું, આપ વચનજ કરીશ. ૭૩.

संजय उवाच ॥

इत्यहं वासुदेवस्य पार्थस्य च महात्मनः ।
संवादमिममश्रौषमद्भुतं रोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥

સંજય કહેછે.

મહા કૃષ્ણ ને પાર્થનો, રોમ હર્ષક અદ્ભૂત,
શુણ્યો મેંજ સંવાદ આ, એમ ૧ અંબિકા સૂત. ૭૪.

व्यासप्रसादाच्छ्रुतवानेतद्गुह्यमहं परम् ।
योगं योगेश्वरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः स्वयम् ॥ ७५ ॥

પરમ ગુહ્ય આ જ્ઞાન મેં, વ્યાસ પ્રસાદે શુણ્યુ,
યોગેશ્વર હરિથીજ, જે, સાક્ષાત્પોતે ભણ્યુ. ૭૫.

राजन्संस्मृत्य संस्मृत्य संवादमिममद्भुतम् ।
केशवार्जुनयोः पुण्यं हृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥

---

૧. અંબિકાના પુત્ર ધૃતરાષ્ટ્ર રાજા.

કૃષ્ણ પાર્થનો વાદ આ, અદ્ભુત પુણ્યજરૂપ,
સંભારી સંભારિ હું, હર્ષું ફરિ ફરિ ૧ભૂપ. ૭૬

तच्च संस्मृत्य संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतं हरेः ।
विस्मयो मे महान् राजन् हृष्यामि च पुनःपुनः॥७७॥

સંભારી તે રૂપ, અતિ, અદ્ભુત હરિનું, રાય,
હર્ષું ફરિ ફરિ ને મને, વિસ્મય મોટો થાય. ૭૭.

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ।
तत्र श्रीर्विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥

જ્યાં યોગેશ્વર કૃષ્ણ ને, પાર્થ ધનુર્ધર જ્યાંય,
૨ વિજય ૩ ભૂતિ ૪શ્રી નીતિ ૫ ધ્રુવ, મુજ મતિયે છે ત્યાંય.

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासोपदेशयोगो नाम अष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु शुभं भवतु ॥

---

૧. રાજા. ૨. જય. ૩. ઐશ્વર્ય. ૪. લક્ષ્મી. ૫, નિશ્ચલ.

હરિગીત.

જે સૂપ ને વસ્ત્રો તણો, યંત્રી વળી નીવાસિ, આ,
મ્હોમયી પૂરિ તણોજ ને, કુળમાંયતો યદુવંશિ, આ,
ગીતા તણી તેણેજ, આ, નર વાણિમાં કવિતા કરી,
૮વસુ ૩લોક ૯ખંડ ૧ભુ સંવતે,"કોઠીશ રાજ્યે" આદરી. ૧.

ગંગા તથા યમુના તણો, જે સ્થાનમાં સંગમ બને,
તેનેજ પદ "જી" યોજિને, તે નામથી લોકો મને,
કહેછે તથાપિ હુંજ તે, જે વિશ્વમાં વ્યાપી રહ્યો,
નહિ કેમ તે હું, એહ મુજ, સંશય મહા કદિ ના ગયો. ૨.

ભાષાંતર કર્ત્તા.

શુદ્ધિપત્ર.

પ્રસ્તાવના:—

પૃષ્ઠ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પંક્તિ.
૧	વદુછુજ.	વદુછૂંજ.	૨

ગીતા:—

પૃષ્ઠ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પંક્તિ.
૮	ઉભી.	ઊભી.	૮
,,	ઉભા.	ઊભા.	૨૦
૨૦	ઉઠ.	ઊઠ.	૧૬
૨૨	સંપત્તિ	સંપત્તી	૪
૩૮	દૂરાસદ.	દુરાસદ.	૧૪
૪૪	માટે.	માટ.	૫
૪૬	છુટિશ.	છૂટિશ.	૬
૮૬	ભતયજી.	ભૂતયજી.	૧૪
,,	પિતૂને.	પિતૄને.	૧૩
૯૫	અમૃતોદભવ.	અમૃતોદ્ભવ.	૩
,,	પિતૂવિશી.	પિતૄવિશી.	૧૨
૯૮	કયો.	ક્યો.	૨
૧૦૨	મહાત્મની.	મહાત્મનિ.	૨
૧૦૩	જવલીતાગ્ની.	જવલીતાગ્નિ.	૧૨
૧૦૫	ભયંરક.	ભયંકર.	ટિપ્પણુમાં.
૧૧૧	વપુરૂપેંજ.	વપૂરૂપેંજ.	૩
,,	ચિત. .	ચિત્ત.	૯

પૃષ્ટ.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ	પંક્તિ.
૧૧૩	અધિષ્ઠાત.	અધિષ્ટાતા.	ટિપ્પણમાં.
૧૧૭	શાચ.	શાચે.	૧
,,	કયૂં.	કયૂં.	૧૩
૧૧૯	કયું.	કયું.	૧૨
૧૨૪	ક્ષત્રિના.	ક્ષેત્રિના.	૬
,,	સા.	સૌ.	૯
૧૨૮	નિર્મલતાથિ.	નિર્મલતાથી.	૯
૧૩૫	મલે.	મૂલે.	૪
,,	અમઢ.	અમૂઢ.	૧૧
૧૪૧	પાથ.	પાર્થ.	૬
,,	નહિ.	નહી.	૧૩
,,	શાચ.	શૌચ.	૧૪
૧૪૨	પુરૂપાથ.	પુરૂષાર્થ.	૧૨
૧૫૬	કત્તા.	કર્ત્તા.	૧૨
૧૫૯	અનગ્ર.	અનગ્ર.	ટિપ્પણમાં.